De Consideratione

Sanctus Bernardus Claraevallensis

Libri quinque ad Eugenium Tertium

407 PROLOGUS.

Subit animum dictare aliquid, quod to, papa beatissime Eugeni, vel redificet, vel delectet, vel consoletur. Sed nescio quomodo vult, et non vult exire læta quidem, sed lenta oratio dum certatim illi contraria imperare contendunt majestas, atque amor. Nempe urget ille, inhibet illa. Sed intervenit tua dignatio, qua hoc ipsum non precipis, sed petis (1), cum precipere magis te deceat. Majestate igitur tam dignanter cedente, quidni cedat pudor ? Quid enim si cathedram ascendisti ? Nec si ambules super pennas ventorum, subduceris affectui. Amor dominum nescit, agnoscit filium et in infulis (2). Per se satis subjectus est, obsequitur sponte, gratis obtemperat, libere reveretur. Non sic aliqui, non sic : sed aut timore ad ista impellantur, aut cupiditate. Hi sunt qui in facie benedicunt, mala autem

in cordibus corum blandiuntor coram in necessitate deficiunt. At charitas nunqaam excidit (I Cor. XIII, 8). Ego, ut verum fatear, matris sum liberatus officio, sed non depredatus affectu. Olim mibi invisceratos es, non tam facile erueris (3). Ascende in coelos, descende in abyssos non recedes a me, sequar te quocumque ieris (Luc. IX, 37). Amavi pauperem (4), amabo pauperum et divitum patrem. Non enim, si bene te novi, quia pater pauperum factus, ideo non pauper spiritu es. In te hanc mutationem factam esse confido, non de te nec priori statui tuo successisse promotionem, sed accessisse. Monebo te proinde, non ut magister, sed ut mater plane ut amans. Amens magis videar, sed ei qui non amat, ei qui vim non sentit amoris.

Notae ad paginam

1. (1) Alias, Sed intervenit dignatio, qua hoc ipsum non saltem pracipis, sed petis.
2. (2) Infularum nomine non tantum mitram, sed universim poutificalia insignia intelligit. De his interius ad liberum quartum, cap. 3, n. 6.
3. (3) Aliis, non mihi ex medullis tam facile abstraheris.
4. (4) Editi addunt spiritu, At deest spirita in plerisque manuscriptis. Et vero sententia concinnior est absque hoc vocabulo, tametsi additur infra.

Liber Primus.

CAPUT PRIMUM.

Pontifici, tam isoccupationibus presso,condolet. 1. Unde ergo jam incipiam ? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, si tamen doles et tu alioquin doleo magis dixisse debueram ; quia non est condolere, abi uemo qui doleat. Itaque si doles, condoleo si non, doleo tamen, et maxime, sciens longins a salute absistere membrum quod obstupuit; et segrum

c sese non sentientem periculosius laborare. Absit autem ut de to id suspicer. Novi quibus deliciis dulcis quietis tuse non longe antehac fruebare. Non potes his dissuevisse tam cito, ita subito non dolore nuper subtractas. Plaga recens dolore non caret. Neque enim jam occalluit vulnus, nec in tam brevi versum in insensibile est. Quanquam si non dissimules, non deest tibi jugis materia justi doloris a quotidianis [al add. damnis et] jacturis. Invitus, ni

2

fallor, avelleris a tuse Rachelis amplexibus (5) et retur ? quid non usui cedat ? quantis qnod pre ama-

quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renovetur necesse est. At quando non contingit ? Quoties vis, et incassum quoties moves, nec promoves? quoties conaris, et non datur ultra eniteris, et non paris (6) tentas, et abriperis; et ubi incipis, ibi deficis: et dum (adhuc ordiris, succidunt te? Venerum filii usque ad partum, ait propheta; et vires non habet parturiens(I) Reg.

XIX, 3), Nosti, hoc! nemo te melius Attrite frontis es, et instar vitule Ephraim doctus diligero trituram (Osea x, 11), si pace tua [al. quod pace tua loquar], sic se habent res ture. Absit hæc est pars illius, qui datus est in reprobum sensum, Ab ssane cupio tibi pacem, non cum his. Nihil plus metuo tibi pace ista. Miraris si unquam possit accidere 9 Etiam, dico tibi, si res, ut assolet, per consuetudinem in incuriam venerit. CAPUT II. Vis consuetudinis ad inducendos pravos mores, et duritiam cordis.

2. Noli nimis credere affectui tuo qui nunc est. Nil tam fixum animo, quod neglectu et tempore non obsolescat Vulneri vetusto et neglecto callus obducitur, et eo insanabile, quo insensibile fit. Denique dolor continuus et acerbus, diuturnus esse non patitur. Nam si non aliunde extunditur, necesse est cedat vel sibi. Enimvero cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem. Quid non invertat consuetudo? quid non assiduitate du-

(5) Usitatum Patribus et theologiæ mysticae scriptoribus, nomine Rachelis et Liæ, contemplativam et activam vitam designare. Jacob, sed alteram fecunditas, alteram venustas. Ambæ quidem uxores commendabat quae duse dotes disparibus utriusque vitae officiis applicari solent. Eodem sensu Marthæ et Mariae nomina non raro usurpari videas. Itaque insinuat Eugenium hactenus vitae contemplative studiis deditum, ægre ad activæ negotia descendere, utpote quae varie distrahant mentem, et pene obruant, ut vix subinde ad superna ac divina valeat assurgere.

Sane, quam molestum sit viris piis et religiosis, avelli a sanctae contemplationis otio ad negotia sæculi, ad dignitates et honores tot tantisque occupationibus obnoxios pertrahi, ex sanctorum Patrum scriptis rebusque gestis constat. Unum libet adducere e summo illo culmine, uti probe conscium doloris et molestiæ, quam afferre solet istud quietis et tranquillitatis religiose dispendium. Gregorius M. sanctiss. Pontifex, evectus ad illud

summi in Ecclesia honoris fastigium, mirum quam deplores sortem et conditionem suam, pristinam eum præsenti conferens. Verba ejus perquam elegantia sunt, et perutilia, meritoque inculcanda his quibus adeo non horret animus ad tot curas, et contemplationis remoras, ut potius instar Ephraim, quasi vitula docta diligere trituram, avidi ad ista ferantur, et esse sub sentibus delicias computent. Sed audiant isti Gregorium gementem et querentem se sub colore pontificatus, ad sœculum reductum, et jam tantis terræ curis inservire, quantis se in vita laica nequaquam deservisse meminerit, Alta enim, inquit, quietis mese gaudia perdidi, et intus corruens, ascendisse exterius videor. Unde mea Conditoris mei facie longe expulsum deploro, » etc. Et paulo post . Undique causarum fluctibus quatior, ae tempestatibus deprimor, its ut recte dicam Veni in attitudinem moris, et tempestas

ritudine 409 prius exhorrebant, usu ipso male in dulce conversum est ? Audi justum quid lamentetur super hujuscemodi Quœ prius tangere nolebat anima mea, nunc proe angustia cibi mei sunt (Job. VI, .Primum tibi importabile videbitur aliquid: processu témporis, si assuescas, judicabis non adeo grave paulo post et leve senties, paulo post nec senties paulo post etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, et ex illa in aversionem. Sic gravis et continuus dolor citum, ut dixi, habiturus est exitum, aut sanitatem profecto, aut insensibilitatem.

3. Hine prorsus, hine tibi timui semper, et timeo, ne dilato remedio, dolorem non sustinens (7). periculo te irrevocabiliter desperatus immergas. Vereor, inquam, ne in mediis occupationibus, quoniam multa sunt, dum diffidis finem, frontem dures, et ita sensim te ipsum quodammodo sensu prives justi utilisque doloris, Multo prudentius te illis subtrahas vel ad tempus, quam potiare trabi ab ipsis, et duci certe paulatim quo

tu non vis. Quæris quo ? Ad cor durum. Nec pergas quærere, quid illud sit si non expavisti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem unquam adeptus est, nisi quem forte miserans Deus, abstulit ab eo, juxta prophetam, cor lapideum, et dedit cor carneum (Ezech. XXXVI, 26). Quid ergo cor durum ? Ipsum est quod

demersit me. Redire post causas ad cor desidero, sed vanis ab eo cogitationum tumultibus exclusus redire non possum. Ex hoc ergo mihi longe factum est, quod intra me est, ita ut obedire nequeam propheticse voci, qua dicitur Redite, prævaricatores, cor sed stultis pressus cogitationibus, solummodo exclamare compellor Cor meum dereliquit me. Contemplative vita pulchritudinem velut Rachelem dilexi sterilem, sed videntem ac pulchram, que etsi per quietem suam minus generat, lucem tamen subtilius videt. Sed quo judicio, nescio, lux mibi in nocte conjuncta est,activa videlicet vita fecunda, sed lippa, minus videns, quamvis amplius pariens. Sedere ad pedes Domini cum Maria festinavi, verba oris ejus percipere et ecce cum Martha compellor in exterioribus ministrare, ntque erga multa satagere. » Ita pontifex vere sanctissimus, in Regist. lib. I, epist. 5. Similia habet ibid. epist. 6, 7, et presertim 24, item 25 et 26.

Sed placet et alium ejusdem nominis et culminis pontificem, eadem quoque mente, el simili animi æstu loquentem audire. Gregorius enim IX, ubi, scribens ad Camaldulenses monachos, angorem animi sui in pontificatu exponit, et orationum ab eis suffragia postulat, ita loquitur a Quia vero importuna lippientis Lise instantia nos frequenter a suavibus perspicacis Rachelis amplexibus avellente, ipsi Deo precibus insistere non possumus, ut oportet ; vos qui ad pedes ejus sedetis, jugiter cum Maria, et quibus ab olim nos junximus bitumine charitatis, sollicitandos duximus, » etc.

Notae ad paginam

1. (6) Horstius, eniteris et non obtines, parturis et non paris. Editi veteres etscripti plerique præferunt lectionem nostram. Innonnullis tamen, eniteris et non parturis. Sed paris rectius ad sensum.
2. (7) Ita scripti cum vetustis editis Horstio, dolorem vel non sentiens, vel non sustinons.

3

nec compunetione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia sævum [al. surdum], inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium in [al. ad] divina, præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas injurias, nihil omnino non præterit præsentium nihil non perit futurorum nulla, nisi forte ad ulciscendum, prospectio seu præparatio est. Et ut brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. Ea quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ si tamen pergis, ut cœpisti, ita dare te totum illis, nil tui tibi reliquens. Perdis tempus si licet nunc alterum me tibi exhibere Jethro, tu quoque in his stulio labore consumeris (Exod. XVIII. 18), que non sunt ni afflictio spiritus, evisceratio mentis, evacuatio gratiæ. Nam fructus horum quid, nisi aranearom telae?

CAPUT III.

Indignum proceribus Ecclesia continue causis litigantium audiendis et decidendis incumbere. 4. Quæso te, quale est istud, de mane usque ad vesperam litigare, aut litigantes audire? Et

utinam sufficeret dici malitia sua I non sunt liberæ noctes. Vix relinquitur necessitati nature, quod corpusculi pausàtioni sufficiat et rursum ad jurgia surgitur. Dies diei eructat lites, et nox nocti indicat malitiam usque adeo non est respirare in bonis, non est alternam capessere requiem, non vel rara interseri otia. Non ambigo te quoque ista deplorare at frustra istud, si non et emendare studueris. Interim tamen sic semper facias hortor, nec le unquam ad ista duraveris quelibet usu vel assiduitate, Percussi eos, et non doluerunt, ait Deus [al. propheta] (Jerem. v, 3). Nihil tibi, et illis. Justi potius tibi aptare curato el affectionem, et vocem, qui ait Qua est enim fortitudo mea ut sustineam ? aut quis finis [al. aut quœ fiducia] mous, ut patienter agam Nec fortitudo lapidum [al. laterum] fortitudo mea, nec caro mea anea est (Job VI, 11, Magna virtus patientiæ: sed non hanc tibi ad ista optaverim. Interdum impatientem esse probabilius. Tune approbes illorum patientiam, quibus Paulus dicebat Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes ? Ni fallor, ironia erat, et non laus, sed suggillatio quorumdam mansuetudinis, qui quasi datis manibus pseudoapostolis, a quibus et seducti erant, 410 adqueque

(8) Id est inveniunt. Glossema hoc in quibusdam scriptis invectum in textum.

(9) Legum abusus fecit, ut saneti viri et zelo justitise ferventes acriorem subinde in leges censuram ferant. Verum non tam leges ipsas, quam abusum, et ipsos abutentes feriunt. Horum sane vitio fit, ut leges sæpe non nisi lites sint, aut serant. Nempe et viuum abit in vitium, non sua, sed abutentium culpa nec eapropter vinum re te culpaveris. Quid enim abusu non possit depravare ei Legum

ipsorum peregrina etprava dogmata trahi se patientissime ferrent. Unde et subdens, Sustinetis enim, inquit, si quis vos in servitutem redigit (II Cor. XI, 19, 20). Non bona patientia, cum

possis esse liber, servam te permittere fieri. Nolo dissimules servitutem, in quam certe in dies, dum nescis, redigeris. Hebetati cordis indicium est, propriam non sentire continuam vexationem. Vexatio dat intellectum auditui, ait quidam (Isai XXVIII, 19). Verum est; sed si nimia non fuerit. Nam si sit, non plane intellectum dat, sed contemptum. Denique impius cum in profundum malorum venerit, contemnit (Prov. XVIU, 3). Expergiscere ergo, et pessimæ servitutis jugum jam jamque imminens, imo jam non modice premens, non tantum cave, sed horre. An ideo non servus, quia non uni servis, sed omnibus? Nulla turpior servitus graviorve, quam servitus Judæorum, quam quocumque ierint post se trahunt, et ubique dominos offendunt (8) suos. Tu quoque dic, quæso ubi unquam sis liber, ubi tutus ubi tuus. Ubique strepitus, ubique tumultus, ubique jugum tuae servitutis te premit.

CAPUT IV.

Qua servitus digna,qua indigna servo servorum Dei.

5. Nec mihi reponas [al. apponas] nunc Apostoli vocem, qua ait Cum essem liber ex omnibus, omnium servum me feci. Longe est istud a te. Numquid hac servitute hominibus inserviobat in acquisitione turpesquestus? Numquid ad eum de toto orbe confluebant ambitiosi, avari, simoniaci, sacrilegi, concubinarii, incestuosi, et quæque istiusmodi monstra hominum, ut ipsius apostolica auctoritate vel obtinerent honores ecclesiasticos, vel retinerent ? Ergo servum se [al. te.] fecit homo, cui vivere Christus erat, et mori lucrum, ut plures lucrifaceret Christo non at lucra augeret avaritise. Non est igitur quod de solertissima Pauli industria, et charitate tam libera quam liberali, servili conversationi [al. conditioni] tuae patrocinium sumas. Quam tuo dignius apostolatu, quam salubrius tux conscientise, quam

fructuosius Ecclesise Dei audias potius ipsum alibi dicentem : Pretio emptiestis, nolite efficiserut hominum (I Cor. VII, 23)! Quid servilius indigniusque, præsertim summo Pontifici, quam, non dico omni die, sed pene omni hora, insudare talibus rebus, et pro talibus? Denique quando oramus? quando docemus populos? quando sedificamus Ecclesiam ?quando meditamur in lege? Et quidem quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Justiniani, non Domini (9).

porro usum maxime corrumpunt ambitio, et lucri cupiditas. Hine nulli fere cause, qualiscumque ea sit, patrocinium deest hinc illæ litium ambages, antequam ad cause metam, id est sententiam, pervenias. Sed hac de re cap. X, redibit sermo. Hoc loco Bern. evocat pontificem ab immodica legum Justiniani et litium occupatione. Quid autom velat, idem ad cateros quoque Ecolesise prælatos, imo et omnes ecclesiaticos extendere? quorum plures videmus ad legum et jurium studia ferri propen-

4

Justene etiam istud ? Tu videris. Nam certe lex Domini immaculata, convertens animas (Psal. XVIII, 8). Hæ autem non tam leges, quam lites sunt et cavillationes, subvertentes judicium. Tu ergo pastor et episcopus animarum, qua mente, obsecro, sustines coram te semper silere illam, garrire istas Fallor, si non movet tibi scrupulum perversitas hæc. Puto quod el interdum compellat clamare ad Dominum cum propheta Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua (Psal. CXVIII, 85). 1 ergo, et aude liberum profiteri sub tam gravi mole inconvenientise hujus. et cui fas non sit cervicem subducere. Nam si potes et non vis, multo magis servus es hujus ipsius tam perversæ voluntatis ture. An non servus, dominatur iniquitas! Et maxime. Nisi tu forte indignius judices hominem tibi, quam vitium dominari. Quid interest, volens servias, an invitus Nam etsi coacta servitus miserabilior, sed affectata miserior est. Et quid vis me facere,

inquis Ut tibi ab his occupationibus parcas. Impossibile fortasse respondebis, facilius cathedræ valedicere posse. Recte hoc, si rumpere, et non magis interrumpere ista hortarer.

sius, 60 quod magis ad splendorum, questumque et vitae commoda spectare putentur.

At que ista præpostera vitae et studiorum ratio, ut toti hodie sint in legibus Justiniani, quorum tota voluntas et voluptas esse debebat in lege Domini ? Nonne hoe ipso vitae genere et instituto (utpote clerici, id est, in sortem Domini cooptati) profitentur ? Nonne hujusce rei scipsos quotidie commonefaciunt, cum præeunte Propheta beatos illos pronuntiant, quorum voluntas est in lege Domini, et in lege ejus meditantur die ac nocte? Jam vero illi in Scripturis divinis hospites ac peregrini, a libris piis et spiritualibus alieni, ac fastidiosi, In Codice et Digestis Novellis ac Libellis, legibus ac litibus majori gustu et voluptate versantur. Cum codice Evangeliorum, ac gestis sanctorum nihit illis commercii, nisi quod verba Psalmorum raptim cursimque demurmurant, et Chori pensum festinanter absolvunt. Hinc ad profana, neduin vana studia sese convertunt. Quæ hic meditatio divinæ legis quae sacrarum rerum et statui ecclesiastico congruentium tractario Et tamen clamant quotidie: Quomodo legem tuam, Domine tota die meditatio mea est ! etc. Mirum si non verentur testem cordis sui Deum, aut certe propriam conscientiam, ne forte arguatur mendacii, qui utriusque testimonio convincuntur, nibil minus diligere quam quod ore profitentur. Quorsum enim quotidie recitamus Psalmos 9 nonne ut congruentes verbis sensibusque Psalmorum affectus induamus, et mores monitis divinis conformemus ? Quis autem credat eos sentire quod asserunt, aut certe per 08 divini Vatis assertum repetunt quotidie, beatum dicentes illum, qui in lege Domini scrutatur et meditatur die ac nocte ? Quid mirum, si tales videamus succo verse pietatis paulatim destitui; nullo divinarum

rerum vegetari influxu, sensim sine sensu exarescere, tandemque penitus emori.

Hinc Petrus Blesensis, vir doctissimus, et ipse legum peritissimus € Res, inquit, plena discriminis est in clericis usus legum. Totum enim hominem adeo sibi viodicat, ut eum suspendat a spiritualibus. a divinis avellat, epist. 26. Et alibi Haec (legum tractatio) vix umquam pacifica est, quia semper litigat de contratibus, vel quasi de maleficiis, vel quasi ne variis

411 CAPUT V.

Non gerendam aliorum curam cum sui ipsius incuria et neglectu.

6. Audi ergo quid redarguam, quid suadeam. Si quod vivis et sapis, totum das actioni, considerationi nihil laudo te ? In hoc non laudo. Puto quod et nemo, qui a Salomone audierit Qui minoratur actu, percipiet sapientiam (Eccli. XXXVIII, 25). Certe nec ipsi actioni expedit consideratione non præveniri. Si item totus vis esse omnium, instar illius qui omnibus omnia factus est (I Cor. IX, 22); laudo humilitatem, sed si plena sit. Quomodo autem plena, te excluso? Et tu homo es. Ergo ut integra sit et plena humanitas, colligat et te intra se sinus qui omnes recipit. Alioquin quid tibi prodest, juxta verbum Domini, si universos lucreris, te unum perdens (Matth. XVI, 26) ? Quam ob rem cum omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus unus. Quid solus fraudaris munere tui ! Usquequo spiritus vadens, et non rediens (Psal. LXVII. 39) 1 Usquequo non recipis to et ipse inter alios vice tua ? Sapientibus et insipientibus debitor es; et soli negas te tibi? Stultus et sapiens, servus et liber, dives et pauper,

figuris causarum, de actionibus et obligationibus, judiciis,de sententiis et appellationibus, aliis quæcum sopire lites debeant, semper cineres litium excitant jam sopitos. D Ita ille epistola qua clericum regis Angliæ a studio Jurisprudentiæ, ad sacrarum litterarum studia, veluti statui ecclesiastico magis congrua,

provocat, in Tubis nostris Discipl. eccl. tub. 6, vpag. 553. Sic et apud Baron. tom. XII, an 1165, n.8, Joan. Sarisberien. Thomam archiepiscopum Cantuariensem, qui demom pro Ecclesia gloriosus martyr occubuit, a studio legum dehortatur, utpote que magis curiositati quam utilitati serviant. « Mallem, inquit, vos ruminare Psalmos, et B. Gregorii Morales libros evolvere. Quis a lectione legum et canonum compunetus surgit 9

Similem Carolo Borromæo sanctissimo præsuli mentem fuisse lego. « Usitatam enim, inquit scriptor Vitæ, jurisconsultorum scientiam, qua fuerat occupatus adolescens, minime jam in pastorali cura ad se pertinere arbitratus est. Theologica et canonica tantum novit, quantum cardinali magnam ecelesiam regenti efficere posse concessum est. Ex theologia Scripturas divinas potissimum sequebatur, tum. veteres Patres, interpretesque illos, qui solidiorem sensum amplectuntur. Canonum ea scientia perjncunda erat, que Patrum mores et acta represenlans, Ecclesize componende alque ordinandse rationem continet. Dolens autem eos communi consuetudine tantummodo canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent, constituit ipse qui iis declarandis preesset, unde sacra majorum instituta, etritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hanriretur. , Lib. VII, cap. 11.

Porro superiora omnia cum grano salis accipe. Sobriam enim legum scientiam et usum, non quæstui, sed justitise et veritatis patrocinio utilem, nemo sapiens damnat. Id solum monentur sacri ordinis homines, ut noverint præcipuas sui status partes, et officia, ament digna et debita vocationi sure studia et prepostere occupari caveant ne negligant scire in primis, quae perfectionem sui status magis magisque promoveant ne minorem præcipuis, majorem vilioribus, et allenis curam ac industriam impendant. V. Lindantim episc. Ruremund. lib. De

vir et femina, senex et juvenis, clericus et laicus, justus et impius, omnes pariter participant te,omnes de fonte publico bibunt pectore tuo et tu seorsum sitiens stabis ? Si maledictus qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem Sane deriventur aquae tuse in plateas homines et jumenta et pecora bibant ex eis, quin et camelis pueri Abrahæ potum tribuas sed inter cæleros bibe et tu de fonte putei tui. Alienus, inquit, non bibat ex eo (Prov. v, 17). Nunquid tu alienus 9 Cui non alienus,s tibi es? Denique qui sibi nequam, cui bonus? (Eccli. XIV, 5.) Memento proinde, non dico semper, non dico sæpe, sed vel interdum reddere te ipsum tibi. Utere tu quoque te inter multos, aut certe post multos. Quid indulgentius ? Hoc enim dico secundum indulgentiam, non secundum judicium [al. imperium]. Puto et ipso Apostolo indulgentiorem me in hac parte. Ergo plus quam oportet, inquis. Non inficior. Quid, si ita oportet ? Nam tu, ut confido, nostra non eris meticulosa informatione contentus, sed abundabis magis. Sane sie decet, te scilicet abundantiorem, quam me audaciorem esse. Ego quoque mihi tutius judico apud majestatem timiditate, quam temeritate periclitari. Et fortassis non secus moneri sapientem oportuit, ut sit quod scriptum est Da occasionem sapienti, et sapientior erit (Prov. IX, 9).

CAPUT VI.

Non tam episcopis, quam principibus judiciariam potestatem competere.

7. Audi tamen Apostolum, quid de hujusmodi sentiat. Sic non est inter vos sapiens, ait ille, qui judicet inter fratrèm et fratrem ? Et infert : Ad ignominiam vobis dico contemptibiliores qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum (I Cor. VI, 5, 4). Itaque secundum Apostolum, indigne tibi usurpas tu apostolieus

officium [al. judicium] vile, gradum contemptibilium. Unde et dicebat episcopus, episcopum instruens Nemo mi itans Deo implicat se negotiis sœcularibus (II Tim. II, 4). Ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor sed possibilia. Putasne hæc tempora sustinerent, si hominibus ligantibus pro terrena hæreditate, el flagitantibus abs te judicium, voce Domini tui responderes : 0 homines, quis me constituit judicem super vos (Luc. XII, 14) ? In quale tu judicium mox venires ? Quid dicit homo rusticanus et imperitus, ignorans primatum (10) suum, inhonorans summam et precelsam sedem, derogans apostoliese dignitati ? Et tamen non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent, ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit hominum, aut divisor terminorum aut distributor terrarum. Stetisse denique 419 lego Apostolos judicandos (Act. v, 27), sedisse judicantes non lego. Brit illud (11), non fuit. Itane imminutor est dignitatis servus, si non vult esse ma-

imposuit. fug., ubi quærit cur multi clericorum hodie pluris faciant jurisprudentiæ studia quam'theologise. (10) In quodam codice Vaticano apud Vossium, personatum, et in consequentibus ubique pro pri-

jor domino suo aut discipulus si non vult esse major eo qui se misit aut filius, si non transgreditur terminos, quos posuerunt patres sui? Quis me constituit judicem? ait ille Dominus et magister et erit injuria servo discipuloque, nisi judicet universos 9 Mibi tamen non videtur bonus sestimator rerum, qui indignum putat Apostolis seu apostolicis viris non judicare de talibus, quibus datum est judicium in majora. Quidni contemnant judicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cœlestibus et angelos judicabunt Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra quoniam propter illa, et non propter has, accepistis claves regni coelorum, prevaricatores utique exclusuri, non possessores. Ut sciatis, ait, quia Filius hominis habet

potestatem in terra dimittendi peccata (Matth. IX, 6). etc. Quænam tibi major videtur et dignitas, et potestas dimittendi peccata. an prædia dividendi ? Sed non est comparatio. Habent hæc infirma et terrena judices spos, reges et principes terræ. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis ? Non quia indigoi vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis. Denique ubi necessitas exigit, audi quid censeat Apostolus Si enim in vobis judicabitur hic mundus indigniestis qui de minimis judicetis (ICor. VI, 2).

CAPUT VII.

Pietati et rerum æternarum considerationi in primis vacandum esse.

8. Sed aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem urgente, aliud ultra incumbere istis, lanquam magnis dignisque tali et talium intentione rebus. Itaque hase et Innumera talia dicerem, si fortia dicerem, si recta, si sincera. Nunc autem quoniam dies mali sunt (Ephes. v. 16). sufficit interim admonitum esse, non totum te, nec semper dare actioni : sed considerationi aliquid tui et cordis, et temporis sequestrare. Hoc autem dico necessitatem intuens, non sequitatem quanquam non sit prater æquum, necessitati cedere. Nam si liceret quod deceret, absolute per omnia et in omnibus præferendam, et vel solam, vel maxime colendam eam, que ad omnia valet id est pietatem, prorsus irrefragabilis ratio monstral. Quid sit pietas queris ? Vacare considerationi. Dicas forsitan in hoc dissentire me ab illo, qui pietatem definit cultum Dei (Job. XVIII, 28, juxta LXX). Non est ita. Si bene consideras, illius sensum meis expressi verbis, etsi tamen ex parte [al. etsi licet ex parte]. Quid tam pertinens ad cultum Dei, quam quod ipse hortatur in Psalmo. Vacate, et videte

quoniam ego sum Deus? (Psal. XLIV 11) quod sane in partibus considerationis precipuum est. Quid denique [al. deinde] tam valens ad omnia, quam quae ipsius quoque actionis partes be-

malus, ibidem legitur personatus, contra fidem caterorum maauscriptorum et editorum. (11) Nempe ut sedeant judicantes, juxta illud Matthei XIX, 28, Sedebitis et vos, etc.

6

nigna quadam presumptione suas facit, preagando quodammodo, et præordinando que agenda sunt ? Necessario sane; ne forte que et prævisa et præmeditata poterant esse proficuo, præcipitata magis periculo fiant quod tibimet, si recordaris in ipsis actionibus causarum, et in magnis quibusque negotiis, magnarumve consiliis rerum frequenter accidisse non ambigo. Et primum quidem ipsum fontem suum, id est mentem, de qua oritur, purificat consideratio. Deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat et ordinat, postremo divinarum pariter et humanarum rerum scientiam confert. Hæc est que confusa disterminat, biantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, verisimilia examinat, ficta et fucata explorat. Hæc est que agenda preordinat, acta recogitat, ut nibil in mente resident aut incorrectum, aut correctione [al. incorreptum.., correptione| egens. Hæc est qua in prosperis adversa presentit, in adversis quasi non sentit quorum alterum fortitudinis; alterum prudentise est.

413 CAPUT VIII.

Ex pietate et contemplatione pulcherrimam quatuor primarum virtutum harmoniam et connexionem oriri.

9. Ibi etiam advertere tibi est suavissimum quemdam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera sicut

hoc loco vides, fortitudinis matrem esse prudentiam : nec fortitudinem, sed temeritatem esse quemlibet ausum, quem non parturivit prudentia. Hæc item est, quae inter voluptas et necessitates media, quasi quædam arbitra sedens, utrimque certis limitibus disterminat fines, istis assiguans et prebens quod sat est, illis quod nimis est demens; et sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt temperantiam. Nempe intemperantem ipsa consideratio censet, tam eum qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget supertluis. Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis est et in admittendis necessariis. Hujus sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur, qui curam carnis nostree docet non perfici in desiderio. Dicens siquidem curam carnis non perfici, superflua eohibet : addens, in desiderio (Nom. XIII, 14), necessaria non excludit. Unde mihi videtur non omnino absurde definire temperantiam, qui hanc nec precidere necessitatem, neo excedere dicat, juxta illud philosophi. « Ne quid nimis. »

et fortitudine. Nam cum justitise dicatur portio, quod sibi non vult fleri quis, alii non facere porro perfectio, quod ait Dominus, Quæcumque vultis ut faciant vobis homines et vos facile illis (Matth. VII, 12) neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas, de qua tota ducitur forma, sic ordinata fuerit, at nee velit aliquid superflum, nec necessarium quid superstitiose nolit, quod quidem temperantise est. Denique et ipsi justitia, ut justa sit, temperantia modum imponit. Noli nimium esse justus, ait Sapiens (Eccl. VII, 17), ostendens per hoc minime approbandam justitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid quod et ipsa sapientia hoc temperantia frenum non respuit dicente Paulo secundum sapientiam a Deo sibi datam, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem! (Rom. 3.) Sed et e converso, quod temperantie necessaria justitia sit, ostendit Domieus, arguens in Evangelio illorum temperantiam, qui abstinebant ut viderentur hominibus jejunantes (Matth. VI, 16).

Erat incibo temperantia, sed non justitia in animo quia non Deo placere, sed hominibus intendebant. Quomodo rursum vel ista, vel illa sine fortitudine ? cum constet fortitudinis esse, el non mediocris, cohibere velle et nolle suum inter augustias, parum et nimis; ut sit contenta voluntas 'modo illo medio, nudo, puro, solo, constante sibi, sequali undique sui, utpote ex omni parte pariter circumciso, quem solum constat esse virtutis.

11. Dicito mihi, quæso, si potes, cuinam potissimum trium harum virtutum meditullium hoe dandum censeas, quod ita cunctis conterminum est, ut videatur esse proprium singularum ? An ipsum virtus est, et nibil aliud ? Sed sic virtus non esset multiplex, sed essent omnes una. An potius, quia sine 60 virtus non est, omnium quodammodo intima vis una est et medulla virtutum, in qua sic uniuntur, ut proinde [al. perinde] una videantur omnes preser tim quod non illud participando communicant, sed totum a singulis alque integrum possidetur. Verbi causa, quid tam justitie, quam modus ? Alioquin si quid extra modum relinquit, non plane cuique 414 tribuit quod suum est quod tamen suum ipsius est facere. Quid tam rursom temperantise, que non aliunde profecto temperantia est, nisi quod nil immoderatum admittit ? Sed, puto, fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maxime ipsa sit, quae ab irruentibus vitiis, et quasi hine inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit et vindicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemque virtutis. Ergo modum Lenere justitia est, temperantia est, fortitudo est. Sed vide ne in hoc ditferant, ut justitise quidem in affectu res sit; a fortitudine autem efficacia ejus porro possessio atque usus apud temperantiam. Restat ut doceamus ab hac communione prudentiam non excludi. Noune ipsa est, que modum, diu animi neglectu posthabitum, et vitiorum invidia quasi in abditis reclusum, et coopertum quadam vetustatis caligine, prior re-

10. Jam de justitia, que una ex quatuor est, nonne constat consideratione mentem præveniri, ut se formet in ea? Se enim necesse est prius cogitet, ut ex se normam ducat jostitiæ, nec factura utique alteri, quod sibi fieri nolit ; nec quod sibi velit fleri negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse justitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est. Intuere etenim nunc mecum etiam hujus pulchram connexionem et cohærentiam cum temperentia, et item ambarum cum duabus superioribus, id est pradentia

7

perit et advertit? Propterea dico tibi : a paucis extremam partem Ezechielis tam diligentee, quam

advertitur, quia paucorum prudentia est. Itaque justitia quærit, prudentia invenit, vindicat fortitudo, temperantia possidet. Non mibi hoc loco propositum est de virtutibus disputare sed hæc dixerim hortans ad vacandum considerationi, cujus beneficio hæc et similia advertuntur. Cui tam pio, tamque utili otio pullam in vita operam dare, nonne vitam perdere est?

CAPUT IX.

Recentia Pontificum exempla paulatim corrigenda, vetera imitanda.

12. Quid tamen, si le philosophire huic totum repente devoveris ? Predecessores tui non ita consueverunt (12) eris molestus quam pluribus. quasi qui a patrum vestigiis subito deviaris nempe id videberis agere in suggillationem illorum. Sed et notabere vulgari proverbio Qui hoc facit quod nullus, mirantur omnes veluti qui cupias admirationi fore. Nec potes eorum omuia simul et subito vel errata corrigere, vel excessus redigere in modum. Erit cum acceperis tempus, ut secundum sapientiam tibi a Deo datam

paulatim et opportune id studeas. Interim sane malo alterius utere in bonum quod potes. Quanquam si de bonis, et non de novis sumamus exempla, non defuere Romani pontifices, qui sibi otia inter maxima negotia invenirent. Obsidio urbi, et barbaricus ensis civium cervicibus imminebat numquid tamen istud terruit beatum papam Gregorium (13), quomimus sapientiam scriberet in olio ? Eo nempe temporis (quod ex ejus prefatione [al. ex verbis] liquet) obseurissimam jet

c

eleganter exposuit.

Abusus advocatorum, judicum, procuratorum, corumque fraudes graviter perstringit.

CAPUT X.

13. Sed esto alius inolevit mos, dies alii sunt, et alii hominum mores et tempora periculosa non instant jam, sed exstant. Fraus, et circumventio, et violentia invaluere super terram. Calumniatores multi, defensor rarus, ubique potentiores pauperiores opprimunt: non possumus deesse oppressis, non negare injuriam patientibus judicium. Nisi agitentur cause, audiantur partes, inter partes judicari quid potest [al. inter partes judicare quis potest] ? Agitentor cause, sed sicut oportet. Nam is modus, qui frequentatur, exsecrabilis plane et qui, non dico Ecclesiam, sed nec forum deceat [al. deceret]. Miror namque quemadmodum religiose aures tue audire sustinent hujusmodi disputationes advocatorum, et pugnas verborum, que magis ad subversionem, quam ad inventionem proficiunt veritatis. Corrige pravum morem, et pracide linguas vaniloquas [al. maliloquas], et labia dolosa claude. Hi sunt qui docuerunt linguas suas loqui mendacium, diserti adversus justitiam, eruditi pro falsitate.

Sapientes sunt ut faciant malum, eloquentes ut impugnent verum. Hi sunt qui instrunt a quibus fuerant instruendi ; adstruunt non comperta, 415 sed sua struunt de proprio calumnias innocentise destruunt simplicitatem veritatis, obstruunt judicii vias. Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem, ut brevis et pura narratio. Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas (neque enim omnes necesse erit), diligenter velim, sed breviter decidere (14) assuescas, frustatorias-

ille carsus potest. Sed et sumptibus atteruntur litigantium facultates, cautiusque plerisque esset de jure suo decedere, quam juri experiendo, sortis nonnunquam minus idonce damnum, impendiorum jactura cumulare. Causas itaque Bernardus vult breviter decidi, omnes litium ambages recidi cum nihil ita absque labore manifestum facial veritatem, ut brevis et pura narratio.

In quam sententiam multa variis coneiliorum decretis statuta legimus, sed utinam praxim in curiis et tribunalibus videremus ! Concil. Trident., sess. 24 cap, 20. De reform., et sess., 25, cap. 10. De reform., abi inter alia sie habet « Admonet sancta synodus tam ordinarios, quam alios quoscunque judices, ut terminandis causis, quanta fieri poterit brevitate studeant, ac litigatorum artibus, seu in litis contestatione, seu alia parte judicii differenda, modis omnibus, aut termini prefixione, aut competenti alia ratione occurrant, » etc. Vide concil. Lateran., alt. sess, 10, et in Clem. Sape de verb. sig. c. Finem litibus, etc., fin. de do. et cont. cap. 2. de re jud., etc., constitutus, de procur. cap. Nonnulli, de rescr. Clem. Dispendiosam, de judiciis, et alibi sepius.

Horum canonum observantiam magnus ecclesiastice disciplinæ zelator card. Borromaeus studiose promovit, de quo memorabile est, « notariis scribisque fori ejus tempore accidisse, ut peritiam earum litium, que de beneficiis alibi tam frequenter inter clericos esse solent, pene dediscerent, lib, VII Vita, cap, 36. Thomam quoque Morum Anglise martyrem

Notae ad paginam

1. (12) Aliis alia est interpunctio Quid tamen ? Si te philosophia huic totum repente devoveris, pradecessores tui non ita consueverunt. Quidam habent, Quid tum?
2. (13) Gregorius inter ipsos armorum strepitus sacris studiis intentus, velut alter Archimedes. Et quidein prefat. lib. 11, Homil. in Ezech. testatur duobus se incommodis turbari in proposito, nimia obscuritate visionum, et terrore imminentium malorum. Nam Agilulfum, inquit, Longobardorum regem ad obsidionem nostram summopere festinantem Padum transisse cognovimus. Unde pensate, fratres,in caligiD nosis ac mysticis sensibus penetrare quid valeat mens misera, timoris sui perturbationibus occuá: pata, etc. Tamen bscurissimam et extremam partem Ezechielis eo temporis tam diligenter quam eleganter exposuit,, uti inquit Bernardus. Videant nanc prælati Ecclesise, cæterique viri ecclesiastici, quomodo in pace et tranquilitate viventes, utantur otio concesso an ad sacra studia, an ad vana et secularia negotia. Quam multos heu I videre est alienis, otiosis, et indignis occupari I Quid autem interest, an otiosus sis, an male occupatus 9 Olim certe sancti presules, etiam in gravissimis negotiis, invenerunt otium vacandi Deo et nunc invenient, quibus cura et parcimonia temporis erit.
3. (14) Perstringit artes fraudesque advocatorum, quibus adeo curse non est, controversiis sopiendis admovere manum, ut potius oleum affundant, Nimirum seruniur lites ex litibus, controversia controversias excipiunt, nullaque remora sisti vel inhiberi rixerum

que et venatorias præcidere dilationes. Causa viduse intret ad le, causa pauperis, et ejus qui non habet quod det. Aliis alias multas poteris committere terminandas, quam plures nec dignas audientia judicare. Quid enim opus est admittere illos, quorum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium? Tanta est impudentia nonnullorum, ut cum manifesta ambitionis prurigine scateat tota facies cause eorum, non erubescant audientiam flagitare, publicantes semetipsos ad multorum conscientias, in quo vel suae solius satis poterant confundi judicio. Non fuit qui retunderet attritas frontes et ideo plures facti sunt, et magis induruerunt. Sed et nescio quomodo vitiosus conscientias vitiosorum non refugit: et ubi omnes sordent, unius fetor minime sentitur Quis enim unquam, verbi causa, avarum avarus, immundum immundus, luxnriosum luxuriosus erubuit ? Plena est ambitiosis Ecclesia non est jam quod horreat in studiis et molitionibus ambitionis, non plus quam spelunca latronis in spoliis viatorum. CAPUT XI.

In advocatos et procuratores, qui ex iniquitate quastum faciunt, severeanimadvertendum 14. Si Christi discipulus es, ignescat zelus tuus, exsurgat auctoritas adversus impudentiam hanc et

a protrahendis in foro causis alienissimum fuisse Stapletonus in Vita ejus testatur. Nam causis omnibus et litibus adeo expedivit el liberavit tribunal suum, ut quadam vice expedita causa, dum

Ageneralem pestem. Intuere Magistrum sic facientem, el audi dicentem. Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan XII, 26). Non parat aures ut audiat, sed flagellum quo feriat. Verba nec facit, nec recipit. Nec enim sedet judicans, sed insequitur puniens. Causam tamen non tacet, quod videlicet domum orationis, negotiationis fecissent. Ergo el tu fac similiter. Eru_ bescant vultum tuum istiusmodi negotiatores si ficri potest si non, timeant. Et tu flagellum tenes. Timeant nummularii, nec fidant in nummis, sed diffidant; abscondant as suum a te, scientes

effundere, quam accipere paratiorem. Hoc studiose et constanter agendo, multos luerifacies, turpium sectatores lucrorum honestioribus officiis vindicando multos, ne vel audeant hujusmodi attentare, servabis. Adjice illud, quod non parum proficiet et ad ferias quas tibi suadeo. Ita nempe non pauca tibi moments, temporum redimes ad vacandum considerationi, quædam, ut dixi, negotia nec audiendo, quædam aliis committendo que tua digna putaveris audientia, fideli quodam et accomodo ipsi cause compendio terminando. De qua consideratione his addere aliqua cogito, sed sub alterius sane principio libri atque hic sit finis istius, ne duplo te oneret minus suavis oratio, si longa fuerit.

sequentem proferri juberet, responsum acciperet, nullam illic amplius superesse. » Ita in Vita ejus mihi. pag. 39.

Liber Secundus.

416 CAPUT PRIMUM. Apologiam instituit, ob infelicem successum expeditionis in Terram-Sanctam suscepta.

1. Memor promissi mei, quo ecce jam aliquamdiu teneor apud le, vir optime, papa Eugeni, volo absolvere me vel sero. Puderet dilationis, si mibi conscius forem incurise, aut contemptus. Non ita est sed incidimus, ut ipse nosti, in tempus grave (15), quod

(15) Expeditio in Orientem, hortatore S. Bernardo suscepta, infeliciter cessit. Hinc. nata contra Virum sanctum murmura el calumnia. His hoc capite antidoton sive apologeticon opponit. Idem quoque faciult alii Scriptores, ne putes ipsum Bernardum solum suæ cause et innocentiæ assertorem. Vide Gaufrid. lib. III. Vitse, cap. 4. Otho Frising. de gest. Frid. lib. 1, cap. 60, ubi multis hac de re philosophatus tandem concludit: . Expeditionem illam, etsi cum tanta Christianorum strage conjunctam, fuisse bonam et salutarem, si non pro dilatatione terminorum, vel pro commoditate corporum, attamen ad multerum salutem animarum. Additque. Quamvis si dicamus sanctum illum Abbatem (Bernardum) spiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuisse, sed nos ob superbiam lasciviamque nostram salubria monita non observantes, merito rerum personarumque dispendium deportasse, non sit a rationibus vel antiquis exemplis dissonum. » Ita Oho, qui presens interfuit, et que oculis suis vidit, sincerius enarrare potuit, Vide epist. Joan. Abb. Casse-Marii inter epist. Bern. 332 (nunc 386). Et Will. Tyrium apud Baron. ana. 1168, ubi de causis frustrate expeditionis, Sed libet unum præ cæteris istius retatis audire, bonse notes

ipsi pene vivendi usui videbatur indicere cessationem, nedum

studiis cum seilicet Dominus provoeatus peccatis nostris, ante tempus quodammodo visus sit judicasse orbem terræ, in sequitate quidem. sed misericordia sure oblitus. Non pepercit populo suo, non suo nomini. Nonne dicunt in gentibus, Ubi est Deus eorum ? (Psal CXIII, 2.) Nec mirum. Ecclesix filii, et qui christiano censentur nomine, pro-

et fidei scriptorem, causas infelicis belli diligentius edisserentem. Is est Guillelmus Neubrigensis lib. I. De reb. Angl., cap. 20. « Legimus, inquit, olim numerosissimum Domini exercitum unius hominis etiam occulte peccantis scelere ita inquinatum, et favore divino nudatum, ut enervus et languidus appareret. Consultus Dominus, respondit populum anathemate pollutum esse, et adjecit; Anathema in medio tui est, Israel; non poteris stare adversus hostes tuos, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere. Porro in nostro illo exercitu tanta tam contra Christianam, quam contra castrensem etiam disciplinam, mala increverant, at mirum non sit, quod eis tanquam pollutis et immundis favor nequaquam divinus arriserit. Castra enim a castratione dicuntur luxurise. At castra illa nostra, casta non erant in quibus utique infelici quadam licent a multorum spirabant libidines. Præsumentes quoque de multitudine et instructu copiarum, atque ita carnem brachium suum superbe ponentes, in Domini, pro quo semulari videbantur, misericordia alque potentia minus confidebant, declaratumque in eis est, quia Deus superbis resistit humilibus autem dai gratiam. Praterea in terra Christiani Imperatoris,

strati sunt in deserto, aut interfecti gladio, aut fame consumpti. Effusa est contentio (16) super principes, et Dominus errare fecit eos in invio, et non in via, (Psal. CVI, 40). Contritio et infelicitas in 'viis eorum (Psal. XIII, 3) : pavor, et mœror, et confusio in penetralibus regum ipsorum. Quam confusi pedes annuntiantium

pacem, annuntiantium bona (Isai. LII, 7). Diximus, Pax et non est pax : promisimus bona, el ecce turbatio. Quasi vero temeritate in opere isto, aut levitate usi simus. Cucurrimus plane in eo, non quasi in incertum, sed jubente te, imo per te Deo. Quare ergo jejunavimus, et non aspexit ? humiliavimus animas nostras, et nescivit Nam in his omnibus non est aversus furor ejus, sed adbuc manus ejus extenta. Quam patienter interim adhuc audit voces sacrilegas, et Egyptios blasphemantes, quia callide eduxit eos, ut occideret in deserto ? (Exod. XXXII, quidem judicia Domini vera (Psal. XVIII, 10); quis nesciat ? At judicium hoc abyssus tanta, ut videar mibi non immerito pronuntiare beatum, qui non fuerit scandalizatus in CO.

2. Et quomodo tamen humana temeritas audet reprehendere, quod minime comprehendere valet ? Recordemur supernorum judiciorum, que a sæculo sunt, si forte sit consolatio. Nam quidam ita dixit: Memor fui judiciorum tuorum a sœculo, Domine, et consolatus sum (Psal. CXVIII, 52). Rem dico ignotam nemini et nunc nemini notam. Nempe sic se habent mortalium corda quod seimus cum necesse non est, in necessitate nescimus. Moyses educturus poc pulum de terra Egypti, meliorem illis pollicitus est terram (Exod, III, 17). Nam quando ipsum aliter sequeretur populus, solam sapiens terram ? Eduxit ; eductos tamen in terram, quam promiserat, non introduxit. Nec est quod ducis temeritati imputari queat tristis et inopinatus eventus. Omnia faciebat Domino imperante, Domino cooperante, et opus confirmante sequentibus signis. Sed populus ille inquis, dure cervicis fuit, semper contentiose agens contra Dominum, et Moysen servum ejus. Bene, illi increduli et rebelles hi autem quod? Ipsos interroga. Quid me dicere opus est, quod factentur ipsi ? Dico ego anum. Quid poterant proficere, qui semper revertebantur, cum ambularent ? Quando et isti per totam viam non redierunt corde in Egyptum? Quod

cum quo fœdus percusserant, et quo jubente, venalia vel afferebantur, vel abundabant, minus a rapinis temperabant. Immisit ergo eis infensus Imperator, hine famem, inde hostem tanti sanguinis Christiani periculum Christianus minime perhorrescens. Denique venalibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis propter hostium insidias nostri non valerent excurrere, primo exercitus fame contabuit deinde hostium exceptus insidiis, vel Turcarum gladios inebriavit, vel Christianse statum libertatis ignominiosissima atque infelicissime servitutis sorte mutavit. Nec superbis atque immundis castigandis ire defuere coelestes, et plerumque (ut dicitur) effusa desuper intempestivarum nubium inundatio de exercitu nostro plus minuit, quam hostilis gladius. Itaque duorum exercituum maximorum parte longe majore diversis casibus et cladibus profligata, cum parte

si illi ceciderunt et perierunt propter iniquitatem suam, miramur istos eadem facientes, eadem passos? Sed nunquid illorum casus adversus promissa Dei? Ergo nec istorum. Neque enim aliquando promissiones Dei justitiae Dei præjudicant. Et andi aliud. 3. Peccavit Benjamin accinguntur relique tribus ad ultionem, nec sine nutu Dei. Designavit denique ipse ducem præliaturis. Itaque præliantur, freti et manu validiori, et causa potiori, et, quod his majus est, favore divino. Al quam terribilis Deus in consiliis super filios hominum (Psal. LXV, 5.) Terga dedere sceleratis ultores sceleris, et paucioribus pluresSed recurrunt ad Dominum. Et Dominus ad eos Ascendite, inquit. Ascendunt denuo, denuoque fusi et confusi sunt. Ita Deo primum quidem favente, secundo et jubente, justi justum certamen ineunt, et succumbunt. Sed quo inferiores certamine, eo fide superiores inventi sunt. Quid putas de 417 me facerent isti, si meo hortatu (17) iterato ascenderent, iterato succumberent? quando me audirent monentem tertio repetere iter, repetere opus in quo semel jam, et secundo frustrati forent? Et tamen Israelite unam et alteram non

reputantes frustrationem, tertio parent, el superant (Judic. xx). Sed dicunt forsitan isti Unde scimus quod a Domino sermo egressus sit Quae signa to facis, ut credamus tibi? Non est quod ad ista ipse respondeam parcendum verecundiæ mea (18). Responde tu prome et pro te ipso, secundum ea quæ audisti, et vidisti; aut certe secundum quod tibi inspiraverit Deus.

4. Sed forte miraris me prosequi ista, qui aliud proposueram. Facio non oblitus propositi, sed quod a proposito non judicem aliena. Nempe de consideratione, ut memini, sermo mihi ad tuam Dignationem. Et sane magna ista res, et egens consideratione non minima. Quod si res magnas a magnis considerari oportet, cui seque, ut tibi, id studii competit, qui parem super terram non habes ? Sed tu secundum sapientiam et potestatem datam tibi desuper, facies de hoc. Non est meae humilitatis dictare tibi sic vel sic fieri quidquam. Sufficit intimasse oportere aliquid fieri, unde et Ecclesia consoletur, et obstruatur os loquentium iniqua. Hæc pauca vice apologise dicta sint, ut ipsa qualiacumque habeat conscientia tua ex me, unde habeat me exeusatum, et te pariresidua duo illi magni Principes, segre exitium evadentes, Jerosolymam venerunt: et nulla re memorabili facta, inglorie recesserunt. , Ita Neubrigensis.

Notae ad paginam

1. (16) Locus sumplus ex psalmi CVI vers. 40, ubi quondam Bernardi tempore legebatur contentio, at apud Willelmum Tyrensem in lib XVI, cap 21, pro eo quod modo habemus, contemptio, rectius a Graco Housevars.
2. (17) Quid ad suscipiendam expeditionem contulerit Bernardus docent ejus epistole 256, 288, 386. atque liber III de ejus Vita, cap. 4.
3. (18) Miracula subintelligit quibus Deus Bernardi

prædicationem et hortationes ad bellum sacrum probavit, in lib. IV de ejus Vita, cap. et seq. Vide epistolam 242, ad Tolosanos et ibidem notas.

ter, etai non apud eos qui facta ex eventibus æstimant, certe apud le ipsum. Perfecta el absoluta cuique excusatio, testimonium cons ientise suæ. Mibi pro minimo est ut ab illis judicer, qui dicunt bonum malum, et malum bonum, ponentes lucem tenbras, el tenebras lucem (Isai. v, 20). Etsi necesse sit "num fieri e duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum esse, Bonum mibi, si dignetur me uti pro clypeo, Libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, et venenata spicula blasphemorum, ut non ad ipsum perveniant. Non recuso inglorius fieri, ut non irruatur in Dei gloriam. Quis mihi de gloriari in voce illa Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam ? Gloria mihi-est, consortem fieri Christi, cujus illa VOX est Opprobria exprobrantium, tibi ceciderunt super me (Psal.LXVM, 8, 10). Nune jam recurrat stilus ad suam materlam, et in ea quæ proposueramus, suo tramite gradiatur oratio.

CAPUT II.

Considerationis a contemplatione distinctio. 5.Et primo quidem ipsam considerationem quid dicam, considera. Non enim idem per omnia quod contemplationem intelligi volo; quod hæc ad rerum certitudinem, illa ad inquisitionem magis se habeat. Juxta quem sensum potest contemplatio quidem definiri, verus certusque intuitus animi de quacunque re, sive apprehensio veri non dubia. Consideratio autem, intensa ad investigandum cogitatio, vel intentio animi vestigantis verum. Quanquam

solebant ambæ pro invicem indifferenter usurpari.

CAPUT III.

Considerationis quator puncta designat.

6. Jam quod ad considerationis attinet fructum, quator, et occurrunt, tibi consideranda reor: le, que sub te, quæ circa te, quæ supra te suut, A te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, le neglecto. Quid tibi prodest si universum mundum lucreris, te unum perdens (Matth. XVI, 26.) Etsi sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, 'si tihi non fueris. Quantum vero? Ut quidem senserim ego, totum. Noveris licet omnia mysteria, noveris lata terræ, alta coeli, profunda maris; si te nescieris, eris similis redificanti sine fundamento, ruinam, non structuram laciens. Quidquid exstruxeris extra te, erit instar congesti pulveris, ventis obnoxium. Non ergo sapiens, qui sibi non est. Sapiens sibi sapiens erit: et bibet de 418 fonte putei sui primus ipse. A te proinde incipiat tua consideratio non solum autem, sed et in te finiatur. Quocunque evagetur, ad te revocaveris eam cum salutis fructu.

PATROL. CLXXXII.

CAPUT V. Alterum membrum considerationis sui proponit петре, Quis sit, et unde.

8. Nunc quis sis, et de quo sis factus, ad vertendum. Quanquam quod dixi, de quo id mihi prætereundum putem, ture potius relinquendum agnitioni. Illud dico indignum tibi, citra perfectum agere de tanta assumpta perfectione. Quidni erubescas minimus inveniri in magnis, qui te recordaris magnum in minimis exstitisse? Non es oblitus prima [al. add. tuæ] professionis non

excidit menti quae subducta est manui, sed ne affectui quidem. Ipsam ad singula tua imperia, judicia, instituta, habere pre oculis non crit inutile. Hæc te consideratio facit honoris contemptorem in honore ipso. Atque id magnum. Non recedat a pectore clypeus est tibi vel a sagilta illa. Homo cum in honore esset, non intellexit (Psal. XLVIII, 13). Loquere ergo tibi Abjectus eram in domo Dei mei. Quale est hoc, de paupere el abjecto levari super gentes et regna (19)? Quis ego aut qua-

filium esse recordaretur. Id. quod Ausonius elega ti expressit epigrammate. Quod præter alios etiam adfert Nicolaus Serarius in Hist. Moguntina, ubi agit de Willegiso archiepiscopo ejusdem ecclesise, qui itidem obscuro loco natus, sed demum factus archiepiscopus, quanto major fuit, tanto se submissius gessit ideoque studebat identidem pristinæ conditionis sure recolere memoriam. Et quia patre carpentario natus erat, passim in sedificiis et parietibus rotas, fabrile scilicet parentis, opus, pioxit,

Tu primus tibi, tu ultimus. Same exemplum de summo omnium Patre, Verbum suum et emittente [al. ex se emittente], et retinente. Verbum tuum, consideratio tua quæ si procedit, non recedat. Sic progrediatur, ut non egrediatur sic exeat, ut non deserat. In acquisitione salutis nemo tibi germanior unico matris tuae. Contra salutem propriam cogites nihil. Minus dixi, Contra Præter, dixisse debueram. Quidquid se considerationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertiueat, respuendum. CAPUT IV.

Notitiam sui ipsius triplici consideratione sui complectitur et primum quidem considerationis membrum hic exsequitur.

7. Et bæc tui consideratio in Iria queedam dividiB tur, si consideres quid, quis, et qualis sis. Qui in natura, quis in persona, qualis in moribus. Quid, verbi gratia, homo. Quis, Papa, vel summus Pontifex. Qualis, benignus mansuelus, vel quidquid tale.

Quanquam primum illud, philosophicum sit magis quam apostolicum vestigare attamen est in definitione hominis, quem dicunt animal rationale, mortale quod diligentius intueri si libet, licet. Non est quod tuse in eo aut professioni obviet, aut dignitati: est vero quod saluti afferre queat. Nam consideranti duo bæc simul, rationale, mortaleque is tibi exinde occurrit fructus, ut et mortale, quod in te est rationale humiliet; et rursum rationale, mortale confortet quod neutrum neglectui erit homini circumspecto. Si qua adhuc præsens consideranda requirit C locus, tractabuntur infra, et forte utilios ex partium collatione.

24

Notae ad paginam

1. (19) Monet ut veteris fortuna memoria contineat se intra limites modestiæ. Idoneum sane frenum ad arrogantiam et tumorem animi comprimendum ac sistendum. Exemplum hujus rei præclarum ac celebre dedit Agathocles Siculus, qui figulo patre natus et ignobili, tandem regno Sicilie potitus est. At ne honoris species abriperet extra metas honestatis, immemoreni unde esset, et quam in lubrico eum fortuna collocasset, ortus sui memoriam conservavit, utens vasis fictilibus, quorum intuitu figuli se

11

domus patris mei, ut sedeam excelsis sublimior ? Sane qui dixit mihi Amice, ascende superius (Luc. XIV 10), amicum fore fidit. Si minus inveniar, non expedit quidem. Quid elevavit, et dejicere potest. Sera querela Quoniam elevans allisisti me (Psal. CI 11). Non est quod blandiatur celsitudo, ubi sollicitudo major. Illa discrimen intendit, hæc amicum probat. Huic accingamur, si nolumus tandem cum rubore novissimum locum lenere.

CAPUT VI

Quale debeat esse procerum Ecclesive studium. 9. Factum superiorem dissimulare nequimus sed enim ad quid omnimodis attendendum. Non enim ad dominandum opinor. Nam et propheta, cnm similiter levaretur, audivt: Ut evellas et destruas, disperdas et dissipes, et ædifices et plantes (Jerem. 1, 10). Quid horum fastum sonal ? Rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritualis expressus nos igitur 419, ut multum [al. ut non multum] sentiamus de nobis, impositum senserimus ministerium, non dominium datum. Non sum ego major propheta et si forte par potestate, sed meritorum non est comparatio. Hæc loquere tibi, et doce le ipsum, qui alios doces. Puta te velut unum aliquem ex prophetis. An non satis ad te? Et nimium. Sed gratia Dei es id es. Quid ? Esto quod propheta nunquid plus quam propheta Si sapis, eris contentus mensura quam tibi mensus est Deus. Nam quod amplius est, a malo est. Disce exemplo prophetico presidere non tam ad imperitandum, quam ad factitandum quod tempus requirit. Disce sarculo tibi opus esse, non C sceptro, ut opus facias prophetm. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed exstirpaturus. Pntasne et tu [al. add. non] invenias aliquid elaborandum in agro Domini tui Et plurimum. Non plane totum quivere emundare [al. emendare] Prophetse aliquid filiis suis Apostolis quod agerent reliquerunt aliquid ipsi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne sufficies. Aliquid profecto tuo relicturus es successori, el ille aliis, et alii aliis usque in finem. Circa undecimam denique horam operarii otii arguuntur. et mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt, quia, messis quidem multa, operarii vero pauci (Matth. IX. 37). Paternam tibi vindicatio hæreditatem. Nam si filius, et hæres (Galat. IV, 7). Ut probes harredem, evigila ad curam et non otio torpeas, ne et tibi dicatur : Quid hic stas total die oliosus ? (Matth. xx, 6.)

10. Multo minus inveniri oportet aut deliciis resolutum, aut resupioum pompis. Nihil borum tibi tabula testatoris assignant. Sed quid 9 Si illarum tenore contentus sis, curam potius hæreditabis et operam, quam gloriam et divitias. Blanditur cathedra ? Specula est. Inde denique superintendis, sonans tibi episcopi nomine non dominium, sed officium.

addito hoc elegio Willegise, Willegise, quis fueris ne obliviscere. Et hoc velut insigne sibi perpe tuum sumpsit, cujus intuitu semper originis sua memoriam aleret, idque in hodiernam usque diem civitas

Quidui loceris in eminenti, unde prospectes omnia qui speculator super omnia constitueris ? Enimvero prospectus iste procinctum parit, non otium. Quomodo [al. quando] libet gloriari, ubi otiari non licet? Nec locus est otio, ubi sedula urget sollicitudo omnium Ecclesiarum. Nam quid tibi aliud dimisit sanctus Apostolus ? Quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid illud ? Unum scio non est aurum neque argentum, cum ipse dicat Argentum et aurum non est mihi (Act. III, 6). Si habere contingat, utere non pro libitu, sed pro tempore. Sic eris utens illis, quasi non utens. Ipsa quidem, quod ad animi bonum spectat, nec bona sunt, nec mala usus tamen horum bonus, abusio mala, sollicitudo pejor. quæstus turpior. Esto, ut alia quacunque ratione hæc tibi vindices sed non apostolico jure. Nec enim tibi ille dare quod non habuit potuit. Quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super Ecclesias. Nunquid dominationem? Audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis(I Petr. v, 3). Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, VOX domini est in Evangelio: Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: et infert: Vos autem non sic(Luc.xx11,25). Planum est Apostolis interdicitur dominatus.

11. I ergo tu, et tibi usurpare aude aut dominaes apostolatum, aut aposto dominatum. Plane ab alterutro prohiberis. Si

ulrumque simul habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptam [al. exemptum] illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et ego non cognovi (Ose VIII, 4). Jam si regnare sine Deo juvat, habes gloriam, sed apud Deum. At si interdictum tenemus, audiamus edictum. Qui major est vestrum, fiat sicut junior et qui processor est, sicut qui ministrat. Forma apostolica hæc est dominatio interdicitur, indicitur ministratio, quae et commendatur ipsius exemplo Legislatoris, qui secutus adjungit Ego autem in medio vestrum sum, tanquam qui ministrat (Luc. XXI, 26, 27). Quis se jam titulo hoc inglorium putel, quo se prior Dominus glorias presignivit ? Merito Paulus gloriatur in eo,dicens Ministri Christi sunt, et ego. Et addit Ut minus sapiens dico, plus ego. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, mortibus frequenter (II Cor. XI, 23). 0 præclarum 490 ministerium! Quo non id gloriosus principatu? Si gloriari oportet, forma tibi sanctorum præfigitur, Apostolorum proponitur gloria. Parvane tibi illa videtur? Quis mibi tribuat similem fieri in gloria sanctorum ? Clamat propheta Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus ; nimis confortatus est principatus corum (Psal. CXXXVIII, 17). Clamat Apostolus Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi! (Galat. VI, 14.)

Moguntina reservat. Vide Serarium loco citato, mihi pag. 723, ubi alia queedam symbolica de rota adfert, et de vitae brevitate ac fortune volubilitate non abs re philosophatur.

12

oc glorieris opto semper optimo genere gload Apostoli, quod Prophete delegere sibi, sere [al reliquere] tibi. Agnosce hæredita- - in Christi cruce, in laboribus plurimis. qui dicere; potuit : Plus omnibus laboravi XV, 10). Gloria est, sed nil in ea inane, nil nil resupinum. Si labor terret, merces invirusquisque enim secundum

suum laborem em accipiet. Et si ille plus omnibus laborain tamen totum elaboravit, et adhuc loExi in agrum Domini tui, et considera er, quantis hodieque de veteri maledicto silspinis ac tribulis, Exi, inquam, in mundum L enim mundus, isque creditus tibi. Exi in 10n tanquam dominus, sed ta.quam villicus, it procurare unde exigendus es rationem. Exi

autem|, dixerim, quibusdam ture passibus sollicitudinis, et sollicitæ intentionis. Neque psi qui jussi sunt ire in orbem universum, circumierunt præsentia corporis, sed mentis ntia. Et tu leva oculos quosdam considerauæ, et vide regiones, si non sunt magis sieca e:n, quani albæ ad messem. Quam multæ, utaveras fruges, diligenter inspectæ, vepres apparebunt? Imo ne vepres quidem annosæ rpose arbores sunt, sed non profecto fructirisi forte glandium aut siliquarum, quas porci :ant. Quousque occupant terram? Nonne, si cernis ista, pudebit otiosam jacere securim sine causa falcem apostolicam accepisse? n hunc quondam agrum Isaac patriarcha exiim primum Rebecca occurrit ei et, ut Scriabet, Exierat ad meditandum (Gen. XXIV, 0 ad meditandum, tu ad exstirpandum egrenecesse est. Tibi jam præcessisse meditatio tempus faciendi præ manibus. Si nunc hæsi11. cogitare] incipias, id quidem sero. Ante, consilium Salvatoris, sedisse debueras, ante se opus, metiri vires, ponderasse sapientiam, comparasse, sumptus computasse virtutum. go, puta tempus putationis adesse, si tamen ionis præivit. Si cor movisti, movenda jam movenda est et manus. Accingere gladio tuo, spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. VI, 17). :a manum et brachium dextrum in faciendo am in nationibus, increpationes in populis, in jo reges eorum in compedibus, et nobiles in manicis ferreis. Si hæc facis, bonorificas !rium toum, et ministerium le. Non mediocris rincipatus. Exturbare est hoc malas bestias a is tuis, quo greges toi securi in pascua eduDumabis lupos, sed ovibus non dominaberis. das utique, non premendas sucepsisti. Si bene :rasti

quis sis, hæc le oportere facere non to Porro scienti et non facienti, peccatum est 'acobi iv, 17). Non es oblitus ubi legeris sciens voluntatem dominis sui.et non faciens d. digna|, plagis vapulabit multis (Luc. XII, c Prophetæ, sic Apostoli factitabant. Fortes

fuere in bello, non molles in sericis. Si filius es Apostolorum el Prophetarum, et tu fac similer. Vindica tibi nobile genus similibus moribus quod non aliunde nobile, quam morum ingenuitate, et fidei fortitudine fit. Per hanc vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones (Hebr. XI, 33). Hoc chirographum paternae tuæ hæreditatis, quod tibi evolvimus, ubi inspicias portionem [al. add. substantia] qua le contingit. Induere fortitudinem, et hæreditasti. Posside fidem, posside pietatem, posside sapientiam, sed sapientiam sanctorum (ipsa est timor Domini), et habes quod tuum est. Habes sine defraudatione integrum paternum fundum. Pretiosissimus fundus virtus est. Bonus fundus humilitas in quo omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino. Per hanc nonnulli possedere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum aeque potest dæmonum omnem debellare superbiam, tyrannidem hominum ? Cæterum cum omni indifferenter persona hæc sit quædam turris fortitudinis a facie inimici nescio quo pacto tamen vis ejus major in majoribus, et in clarioribus clarior comprobatur. Nulla splendidior gemma, in omni precipue ornatu summi Pontificis. Quo enim celsior cæteris, eo humilitate apparet illustrior et se ipso. CAPUT VII. Resumens priorem quastionem, quis sit, diligentius expendit.

C 15. Arguar forsitap, quod non satis primis explicitis partibus, in secundas nescio quomodo stilus excurrerit, describere inchoans qualem te oporteat esse, cum necdum, quis sis, plenius expressisset. Credo erubescens in summo positum apice videri hominem nudum, festinavit induere insignibus suis. Absque his

nempe eo deformior, quo illustrior pares. Nunquid potest abscondi civitatis supra montem posite desolatio, aut latere fumus lucernae exstinctse super candelabrum ? Simia in tecto, rex fatuus in solio sedens. Et nunc audi eanticum meum, et quidem minus suave, sed salutare. Monstruosa res gradus summus, et animus infimus sedes prima, et vita ima; lingua magniloqua, et manus otiosa sermo multus, et fructus nullus; vultus gravis, et actus D levis; ingens auctoritas, et nutans stabilitas. Admovi speculum fœdus se in eo vultus agnoscat In tuum gaude dissimilem inveniri. Inspice tamen et tu, ne forte, etsi sit unde merito placeas tibi, etiam in quo debeas displicere, non desit. Volo glorieris testimonio conscientia ture, sed non minus ut eodem ipso humiliers. Rara vox, Nihil mihi conscius sum (I Cor. IV, 4). Cautior in I onis ambulas, si et mala non 1 ateant. Quamobrem, ut sixi, noveris te, ut inter an gustias quae non desunt, fruaris conscientire bono magis autem ut scias quid desit libi, Nam cui non desit? Omnia illi desunt, qui nibil sibi desse putst. Quid si summus Pontifex sis? Numquid quia summus Pontifex, ideo summus ? Infimum noris esse, si su mmum putas. Quis summus? Cui addi non possit.

13

Graviter erras, si te illum existimes. Absit. Nontu de illis es qui dignitates virtutes putant. Tibi ante experta virtus, quam dignitas fuit. Augustis relinquito illam sententiam, aliisque, qui divinis [al. divis] coli honoribus non timuerunt : verbi gratia, Nabuchodonosor, Alexandro, Antiocho, Herodi. Tu vero considera non consummatione summum te dici, sed comparatione. Nec me putes comparationem dicere meritorum, sed ministeriorum. Sic te existimet homo, ut ministrum Christi, et (quod absque præjudicio sanctitatis cujuspiam dixerim) summum plane inter ministros. Alias niti te ad summam velim, non putare summum, aut velle putari antequam sis. Nam

quomodo proficis, si jam sufficis tibi ? Non sit proinde tibi aut pigrum vestigare quid desit, aut fateri quod desit verecundum. Loquere et tu voce antecessoris tui, Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim : et rursum, Ego me non arbitror comprehendisse (Philip. III, 12, 13). Hæc scientia sanclorum : hæc longe ab illa quae inflat, Hanc qui apponit, apponit et dolorem (Eccle. I, 18) : sed dolorem hune nemo unquam sapiens subterfugit. Est quippe medicinalis dolor, per quem stupor ille lethalis animi duri et poenitentis extunditur. Et ideo sapiens, qui dicere potuit : Et dolor meus in conspectu meo semper (Psal. XXXVII, 18). Nunc jam repetendæ reliquise, si quæ sunt, loci illius, a quo paulo ante divertimus.

422 CAPUT VIII. De pontificia dignitatis et potestatis excellentia disserit. c

15. Age, indagemus adhuc diligentius qui [al. quis] sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es ? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves credite sunt. Sunt quidem et alii cœli janitores, et gregum pastores sed tu tanto gloriosius, quanto et differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos : tibi universi crediti, uni unus (20). Nec modo ovium, sed et pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem quæris Ex verbo Domini. Cui enim, non dico episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute et indiscrete totse commissæ sunt oves Si me amas, Petre, pasce oves meas (Joan. XXI, 15). Quas? illius vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi [al. certe] regai

? Oves meas, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nibil excipitur, ubi distinguitur

nihil. Et forte presentes cæteri condiscipuli erant, cum commitens uni, unitatem omnibus commendaret in uno grege et uno pastore, secundum illud Una est columba mea, formosa mea , perfecta mea (Cantic, VI. 8), Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem, recedentes ab unitate. Inde est quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Jacobus, qui videbatur columna Ecclesia, una contentus est Hierosolyma, Petro universitatem cedens. Pulchre vero ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, ubi occisus est ille : nam dictus est frater Domini (Galat. 1, 19). Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prerogative

B 16. Ergo, juxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis(24), tu in plenitudinem potestatis vocalus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus : tua extenditur et in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa exstiterit, tu episcopo cœlum claudere, tu ipsum ad episcopatu deponere etiam et tradere satana potes? Stat ergo inconcussum privilegium taum tibi tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prærogativam [al, ipsum] confirmat tibl. Discipuli navigabant, et Dominus apparebatin littore; quodque jucundius eral, in corpore redivivo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit, et sie venit ad ipsum, aliis navigio pervenientibus (Joan. xxi). Quid istud ? Nempe signum singularis pontificii Petri, per quod non navem unam, ut cateri quique suam, sed sæculum ipsum susceperit gubernandum. Mare enim sæculum est; naves, Ecclesiæ. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, unicum se Christi vicarium designavit (22), qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet : siquidem aqua multa, populi multi (Apoc. XVII, 15). Ita cum

quisque cæterorum habeat suam, tibi una commissa est grandissima navis; facta ex omnibus ipsa universalis Ecclesia, toto orbe diffusa.

CAPUT IX.

Proprice natura considerationem commendat. 17. En quis es. Sed noli oblivisci etiam quid Nam et ego non sum oblitus, idme promisisse repe: D titurum in opportunitate. Quam opportune cum eo qui etiam quod ante eras, consideras ! Quid dico, eras? Et nunc es. Quid desinas intueri, quod non desisti esse? Una sane consideratio est, quid fueris, et quid sis : nam quis sis factus, altera. Non oportet ot ista extundat 423 illam in scrutinio tui. Es enim, ut dixi, adhuc quod eras : et non minus hoc es, quam quod factus es post, forte et magis. Denique illud natus es, mutuatus hoc, non in hoc mutslus. Non rejectum illud, sed istud adjectum. Traverba, vel potestatis, subdita tamen tibi, aliis omnibus desunt.

(22) Et tamen Bernardus episcopos etiam Christi vicarios appellat in opusculo sequenti, num 36. Vide notas ibi ad num: 31 et ad epist, 183.

Notae ad paginam

1. (20) Magis arridet hac lectio quam alia apud Vossium : Tibi universos credidit uni unus.
2. (21) Nec placet ista lectio, ex codice Nicolai V, in partem sollicitudinisvel potestatis, subditæ tamen tibi; tu in plenitudinem potestatis vocatus es;que

$ utrumque simul nam, et prefatum me i, collate ex invicem

ambæ res utiliores fient. upra consideranti quid sis, naturam occurrere, homo nam homo natus es. Porro percunquis, personse respondebitur nomen, quod es pus quod quidem factus, non natus es. Quid rum videtur ad purum esse tui, et ad te palius pertinere ? quod factus, an quod natus ? quod natus Hoc ergo consulo consideres [al., era] maxime, quod maxime es, hominem viis quod et natus CS.

Nec modo quid natus, sed et qualis natus, 1 attendas, si non vis tuge considerationis et utilitate fraudari. Tolle proinde nunc hærehaec perizomata ab initio maledicta, Dirumpe 30 foliorum celantium ignominiam, non plaarantium. Dele fucum fugacis honoris hujus, et olorate nitorem gloriæ, ut nude nudum con5, quia nudus egressus es de utero matris tuse , 21). Nunquid infulatus ? numquid micans s, aut floridus sericis, aut coronatus pennis, affarcinatus metallis ? Si cuncta bæc, veluti quasdam matutinas, velociter transeuntes et ertransituras, dissipes et exsuffles a facie erationis tuæ, occurret tibi homo nudus, et ; et miser, et miserabilis homo dolens quod sit, erubescens quod nudes sit, plorans quod sit, murmurans quod sit; homo natus ad la- (lbid. v, 7), non ad honorem ; homo natus de e, et ob hoc cum reatu brevi vivens tèmpore, e cum metu repletus multis miseriis (ibid. et propterea cum fletu. Bt vere multis, quia is et animæ simul. Quid enim calamitate vacat ti in peccato, fragili corpore, et mente sterili ? ergo repletus, cui infirmitas corporis, et I cordis cumulatur traduce sordis, mortis one. Salubris copula, ut cogitans te súmmum cem, attendas pariter vilissimum cinerem non sed esse. Imitetur cogitatio naturam imitequod dignius est, Auctorem nature, summa consocians. Nonne naturain persona hominis 10 vita spiraculum colligavit ? Nonne Auctor in sui persona Verbum limumque contem- ? Ita tibi sume formam tam de nostræ con6 originis, quam de sacramento redemptionis I sedens, non alta sapiens sis, sed humilia de iens, humilibusque consentiens.

CAPUT X,

m membrum considerationis sui, петре Qualis, sit, exponit.

Proinde si consideras quantus es, cogita etiam et maxime. Hæc te sane consideratio tenel in e a to avolare sinit, non ambulare in magnis, in mirabilibus super te. In le consistito. Non ejici, non attolli supra, non evadere in lonon extendi in latius. Tene medium, si non dere modum. Locus medius totus est. Medium nodi, et modus virtus. Omnem extra modum nem [al., habitationem], sapiens exsilium re-

putat. Propterea non est illi habitare in longo, quod ultra modum sit sed ne in lato quidem quod extra sit porro nec in alto vel imo, quod alterum supra, alterum infra sit. Denique et longitudo exterminium habere solet, at dilatatio scissuram, et altitudo ruinam, et profundum absorptionem. Dico hec planius, ne me putes ea loqui que Apostolus comprehendere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, et profundum, (Ephes. III, 18) quod alterius erit et disputationis, et temporis (Infra lib. v, capp. 13, 14). Nunc autem longum dico, cum sibi homo longiorem promittit vitam latum, cum in superfluas animus distenditur curas altum, cum de se plus presumit; profundum, cum se plus dejicit. Qui ergo longa sibi metitur B 424 tempora, nonne vere ingreditur iter exterminii, transiens vitae terminos productioni sollicitudine ? Inde est, quod homines in presenti a sese exsules per oblivionem, in alia per inanem sollicitudinem migrant secula, non profutura, imo nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis laceretur curis necesse est. Nempe immoderata extensio extenuationem, et extenuatio nimia seissionem facit. Jam vero alta præsumptio, quid nisi ruinosa precipitatio est? Legisti namque, Ante ruinam exaltatur cor (Prov. XVIII, 12). Quid e regione nimiæ pusillanimitatis dejectio, nisi desperata queedam absorptio est?

In hanc fortis non dejicietur. Prudens longioris vitae non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, temperavit a superfluis, non deerit necessariis. Porro justus altiora se non præsumet, sed loquetur cum justó Si justus fuero, non levabo caput (Job.x, 15). CAPUT XI.

Serium examen sui Pontifici serio commendat. 20. Tu ergo in hac consideratione tui caute ambules, et tota aequitate verseris, ut nec plus vero tibi tribuas, nec plus justos parcas. Porro plus vero tribuis, non modo arrogando tibi quod non habes bonum, sed et quod habes adscribendo. Vigilanter discerne, qualis ex te, et qualis sis dono Dei; et non sit in spiritu tuo dolus. Erit autem, nisi fideliter partiens, tua tibi, et que sunt Dei, Deo sine fraude resignes. Ex te mala, bona a Domino esse, persuasum tibi non ambigo. Sane inter considerandum qualis sis, etiam qualis fueris ad memoriam revocandum. Conferenda posteriora prioribus. Profecerisne in virtute, in sapientia, in intellectu, in suavitate morum; an ab his forte (quod absit) defeceris. Patientier sis, an impatientior solito, iracundior leniorne, insolentior an humilior, affabilior an austerior, exorabilior an difficilior, pusillior animo an magnanimior, serius magis an plusculum dissolutus, timoration an forte fidentior quam oportet. Quam latus tibi patet campus in hoc genere considerandi! Memoro ego pauca, veluti quædam seminaria proferens; non tamen ipse serens, sed dans semen serenti. Oportet innotescat tibi zelus tuus, clementia tua, discretio quoque moderatrix earumdem virtu-

tum, qualis videlicet in donandis injuriis, qualis sis in ulciscendis, quam in utroque providus modi, loci, temporis observator. Prorsus consideranda tria hæc in usu virtutum harum; ne non sint virtutes, si præter hæc reperiantur nempe ejusmodi, non natura virtutes, sed usus facit. Nam ex se indifferentes esse noscuntur. Tuum est, aut abutendo et confundendo facere vitia;

aut bene ordinateque utendo, virtutes. Solent discretionis oculo caligante alter_ utrum sibi præripere loca, terminos occupare. Porro caliginis duae sunt causa, ira et mollior affectu Is judicii censuram enervat, illa præcipitat. Quomodo ab altero non periclitetur, aut pietas clementia, aut zeli rectitudo? Turbatus præ ira oculus clementer nil intuetur suffusus fluxa quadam et muliebri mollitie animi rectum non videt. Non eris innocens, si ant punias eum cui forte parcendum esset, aut parcas ei qui fuerat puniendus.

CAPUT XII.

Neque in prosperis animum nimis laxandum, neque in de ficiendum

21. In tribulationibus quoque qualem le inveneris nolo dissimules. Si constantem in tuis, condolentem id alienis gaude. Recti cordis hoc e regione perversissimi, si cum in propriis deprehendaris fortasse impatiens, minime tamen in alienis compatiens sentiaris. Quid in prosperis pibilne est quod considerationem sollicitet? Est utique si diligenter attendas, quam rarus semper exstiterit, qui non vel modice in prosperitate animum relaxaverit a sui custodia et disciplina. 495 Quando hæc incautis non fuit ad disciplinam, quod ignis ad ceram, quod

(23) Nugas et otiosas fabulas facessere jubet ab ore sacerdotis, quidni Pontificis ? Seriis tantum et utilibus id patere vult nempe Evangelio consecratum, nec vano sermone (quamvis alio eum urbani nomine colorent) profanandum. Simile prorsus priscae et rigidæ virtutis exemplum reliquit B. Petrus Damiani, qui tædium vitae publicae, et desiderium quietis solitudinis, vel hine accepisse, vel certe acuisse videtur, quod illi cum moribus, facetiis, jocis, vel (ut verbo Bernardi utar) nugis curialium minus conveniret. Audiamus ipsum in epistola qua se apud pontificem

et cardinales ob demissum episcopatum Ostiensem excusat, Fuit,fuit olim, inquit, sed jam elapsum est tempus, ut modestiæ pudor, mortiticationis insigne, digna severitas et sacerdotalis genii valeat censura servari. Nam ut me solum digne coarguam, videtis ipsi, quia protinus ut ad vos venio, ecce sales, ecce facetia, cece lepores, urbanitates, dicacitates, volumina questionum, omnesque verborum inanium pestes insolenter erumpunt, que nos non jam saderdotes, sed potius oratores ac rhetores, sive, quod inbonestum est, scorras ostendunt. Mox enim, ut verba conserimus, paulatim quædam lenocinia confabulationis alternae surrepunt, que omnem animi rigorem indecenter emolliant, et severitatis robur in excussum risum, et turpia joca dissolvant. Hinc est, quod mens extra se sparsa confunditur, acies cordis obtunditur, lux divini amoris exstinguitur, terror in alios et reverentia sacerdotalis amitfitur, et, quod periculosius est, recte vivendi linea, que aliis ad exmplum proponenda fuerat, non lenetur. Quod si nos, vel pudore, vel metn, in hæc declinare contemnimus mox inhumani, rigidi, et

solis radius ad nivem vel glaciem ? Sapiens David, sapientior Salomon fait sed blandientibus nimis secundis rebus alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus qui incidens in adversa, non excidit vel parum a sapientia : nec minor cui præsens felicitas si arrisit, non irrisit. Quanquam facilius inveneris qui sapientiam retinuerunt, contraria sibi fortuna, quam qui propitta non perdiderant. Preferendus ille et magnus [al., magnis] est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immolation cura vestis vel corporis non irrepsit.

CAPUT XIII.

B Ab otio et nugis vanisque sermonibus Pontificem dehortatur.

22. Etsi recte Sapiens hortatur sapientiam scribi in otio (Eccli. XXXVIII, 25), cavendum et in otio otium est. Fugienda proinde otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter sæculares nuga, nugæ sunt in ore sacerdotis, blasphemia (23). Interdum tamen si incidant ferendæ fortassis referende nunquam. Magis interveniendum caute et prudenter nugacitati. Prorumpendum sane in serium quid, quod non modo utiliter, sed libenter audiant et supersedeant otiosis. Consecrasti os toum Evangelio talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegium est. Labia sacerdolis, ait, custodiunt scientiam et legem requirunt de ore eius (Malach. II, 7) non nugas profecto vel fabulas. Verbum scurrile quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit perigrinari ab ore procul et ab aure relegandum. Foede ad cachinnos moveris, fœdius moves. Porro detrahere,

quos Hyrcanae genuerint tigres, saxei judicamur. Reprimo calamum, nam ut turpiores attexantor iveptiæ, pudore suffundor. Videlicet venalus, aucupium, alearum insuper furire, vel scaccorum, etc. Ita ille ubi vides quam belle Bernardo consential, et quales in sacerdotibus nugas detestetur quas hodie multi ecclesiasticorum, nedum prælatorum, adeo, non censent cum Bèrnardo blasphemias, ut ne quidem veniales culpas existiment.

Quam hic Bernardus Eugenio cavendam monet vauiloquii culpam, cam alins olim sanctissimus Pontifex Gregorius, proposito sui exemplo, velut ipse reus, graviter et pathetice reprehendit. Nam dum D expendens verba Ezech., Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, onus vocationis suae ponderat, in hæc verba prorumpit, quae merito etiam corda nostra percellant. Pauca nos excerpemus, tu integra suo loco lege homil. Il in Ezech. « 0 quam dura mibi sunt ista quæ loquor quia

memelipsum loquendo ferio... qui otiosis verbis saepe impelicor, el ab exhortatione atque aedificatione proximorum torpens et negligens cesso I Qui in conspectu Dei factus sum mutus et verbosus mutus in necessariis, verbosus in otiosis, etc...... Bt quidem in monasterio positus, valebam et ab otiosis linguam restringere, el iu intentione orationis peno continue mentem tenere. At postquam cordis humerum sarcinæ pastorali supposoi, colligere se ad semetipsum assidue non potest animus, quia ad milia partitur. quia autem necessitate loci seep. viris >secularibus jungor ; nonnunquam mihi lingua: disciplinam relaxo. Nam si in assiduo censure mea rigore me teneo, scie quia ab infirmioribus fugior,

17

tatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. 11, 8). Possessionem et dominium cede huic tu curam illius habe. Pars tua hæc : ultra ne extendas manum.

2. Quid, inquis? non negas præesse et dominari vetas? Plane sic. Quasi non bene præsit, qui præest in sollicitudine. Numquid non et villa villico et parvus. dominus subjectus est pædagogo? Nec tamen villæ ille, nec is sui domini dominus est. Ita et tu præsis ut provideas, ut consulas, ut procures, ut serves. Præsis ut prosis; præsis ut fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? Utdes illis escam in tempore (Matth. XXIV, 45); hoc est, ut dispenses, non imperes. Hoc fac et dominari ne affectes hominum homo, ut non dominetur tui omnis injustitia. At satis superque id intimatum supra, cum, quis sis, disputaretur. Addo tameu et hoc nam nullum tibi venenum, nullum gladium plus formido, quam libidinem dominandi. Certe at multum tibi tribuas, si multum deceptus non es, nil te existimas plus accepisse a magnis Apostolis. Recordare nune vocis illios Sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. I, 14). Et si non indebitam tibi ipsam ceuses, hoc quoque simul memento, debituris molestum nomen servienti potius, quam dominanti congruere. Servus in Evangelio audit Quantum debes domino meo? (Luc. XVI, 5.) Ergo si te agnoscis sapientibus el insipientibus nen dominatorem, sed debitorem, curandum summopere tibi et tota vigilantia considerandum, quomodo et qui non sapiunt sapiant et qui desipuere resipiscant. At nullum genus insipientia infidelitate, ut sic loquar, insipientius. Ergo 427 et infidelibus debitor es, Judæis Græcis (al. omit. Græcis) et

Gentibus.

3. Interest proinde tua, dare operam quam possis, ut increduli convertantur ad fidem, conversi non avertantur, aversi revertantur : porro perversi ordinentur ad recitudinem, subversi ad veritatem revocentur subversores invictis rationibus convincantur, ut vel emendentur ipsi, si fieri potest; vel si non, perdant auctoritatem facultatemque alios subvertendi. Non omnino et ab hoc insipientium genere pessimo tibi dissimulandum. Dico autem hiereticos schismaticosque nam hi sunt subversi, et subversores; caues ad scissionem, vulpes ad fraudem. Erunt, inquam, hujusmodi maxime tuo studio aut corrigendi, ne pereant; aut ne perimant, coercendi. Esto, de Judæis excusat le tempus habent terminum suum qui præveniri (al., præteriri) non poterit. Plenitudinem gentium præire oportet. Sed deipsis gentibus quid respondes? Imo quid tua consideratio respondet tibi percunctanti sic? Quid visum est patribus ponere metam Evangelio, verbum suspendere fidei, dones infidelitas durat? Qua ratione, putamus, substitis velociter currens sermo? (Psal. CXLVII, 15.) quis primus inhibuit hunc salutarem cursum? Et

illis causa forte quam nescimus, aut necessitas potuit obstitisse.

4. Nobis quae dissimulandi ratio est? Qua fiducia, qua conscientia Christum non vel offerimus eis qui non habent ? An veritatem Dei in injustitia detinemus ? Et quidem quandoque perveniat gentium plenitudo"necesse est. Exspectamus ut in eas incidat fides;? Cui credere casa contigit ? Quomodo credent sine prædicante (Rom. X, 14.) Petrusad Corneliom, Philippus ad eunuchum missi sunt (Act. X, 20, et VIII, 26), et, si exemplum recentius quæremus, Augustinus a beato Gregorio destinatus, formam fidei tradidit Anglis. Et de his tu ita tecum. Ego addo et de pertinacia Græcorum, qui nobiscum suot et nobiscum non sunt, juncti fide, pace divisi, quanquam et in fide ipsa

claudicaverint a semitis rectis. Et item de hæresi, que clam pene ubique serpit ; apud aliquos sævit palam. Nam parvulos Ecclesise passim et publice deglutire festinat (26). Quæris ubi sit hoc ? Vestri [al., viri], qui terram Austri tam sæpe visitant, ecce hi sciunt et possunt dicere tibi. Eunt et redeunt per medium illorum, aut transeunt secus: sed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audivimus. Et forsitan audissemus, nisi præ auro Hispaniae salus populi viluisset. Tuum est et plagæ huic remedium providere.

c

5. Sed est insipientia, quae ipsam quoque jam propemodum stultam fecit sapientiam fidei. Quomodo et ipsam Catholicam pene totam hoc virus infecit? Nam dum et in ipsa quique que nostra sunt quærimus, fit ut invicem invidentes, invicem provocantes, exerceamur ad odia, animemur ad injurias, armemur ad lites, cavillemur ad dolos, feramur ad detractiones, prorumpamus ad maledicta, opprimamur a fortioribus, opprimamus infirmières. Quam aigne et laudabiliter occupatur meditatio cordis tui adversus tam pestilens insipientise genus, quod corpus ipsum Christi, quae est multitudo credentium, occupasse consideras ? 0 ambitio ambientium crux I quomodo omnes torquens, omnibus places Nil acerbius cruciat nil molestius inquietat nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis ejus, An non limina Apostolorum plus jam ambitfo, D quam devotio terit ? At non vocibus ejus vestrum tota die resultat palatium? An non questibus ejus tota legum canonumque disciplina insudat ? An non spoliis ejus omnia Italica inhiat inexplebili aviditate rapacitas Quid ita, imo quid aliud tua ipsius spiritualia studia non saltem intercidit, sed absoidit. Quoties sancta ac fecunda tua abortiri otia fecil inquietum et inquietans malum? Aliud quod ab oppressis 428 appellatur ad te, aliud autem quodambitio in Ecclesia per te regnare molitur. Nec deesse

illis, nec huic aliquatenus assentire oportet. Quam vero inique fovetur illa, spernuntur illi utrisque tamen debitor es, illis at erigas, istis at reprimas.

illi ex Aquitania in Hispaniam etiam effusi, que terra Austri dicitur infra, quod nobis Gallis australis sit.

Notae ad paginam

1. (26) Henriciani et Colonienses hæretici parvulos & baptismo exclusos volebant, de quibus in epistola 11, et in sermonibus 65 et 66 super Cantica. An

CAPUT II.

Quis modus in appellationibus ad Sedem apostolicam adhibendus sit.

6. Et quoniam incidit de appellationious, prosequi aliquatenus non erit ab re. Magno in his et pio opus intuitu est ne quod magna fuit necessitate [ai. utilitate] provisum, male utendo reddatur inutile. Mihi videtur et in multam posse eas devenire perniciem, si non summo moderamine actitentur (27). Appellatur de toto mundo ad te. Id quidem in t.stimonium singularis primatus tui. At tu, si sapis, non primatu gaudebis, sed fructu. Apostolis dictum est In hoc nolite gaudere, quod spiritus subjiciuntur vobis (Luc. X, 20). Appellatur ad te, ut dixi et utinam tam fructuose, quam necessarie. Utinam cum oppresus clamat, sential oppressor, et non superbiat impius unde incenditur pauper. Quid tam decorum, ut ad invocationem tui nominis oppressi effugiant, versuti non refugiant (28) ? Quid e

regione tam perversum, tam recti alienum, ut lætetur qui malum fecit et qui tulit, inaniter fatigetur ? Inhumanissime non moveris erga homioem, cui illate injuria cumulavere dolorem et labor itineris, et damna expensarum sed nihilominus ignovissime in illum non moveris, qui huic tot calamitatum partim auctor, partim exstitit causa. Evigila, homo Dei, cum hæc contingunt moveatur miseratio, moveatur el indignatio tua. Alteram læso, alteram lædenti debes. Consoletur illa damnorum resarcitu suorum, satisfactione in uriarum, fine calumniarum cum isto ita agatur, ut poeniteat fecisse quod non timuit facere, et non de poenis innocentis rideat.

c

7. Arbitror idem debere pati illum, qui sine causa forte appellavit. Formulam hanc justitiæ præfigit tibi et divinæ incommutabilis ratio requitatis, et, ni fallor, ipsa appellationum lex, ut illicite usurpata appellatio nec prosit appellanti, nec appellato obsit. Utquid enim frustra fatigatus sit homo ? Quam plenum justitiae, ut sese potius læserit, qui voluit proximum (29) Appellasse inique, iniquum est inique et impune, iniquarum appellationum fomes. Iniqua autem omnis appellatio, ad quam justitiæ inopia non coegit. Appellare, non ut graves, sed si graveris, licet. Appellandum a sententia. Ante sententiam improbe omnino nisi ob manifestum gravamen, præsumitur appellatio. Qui igitur non gravatus appellat, liquet quia aut gravare intendit, aut tempus redimere. Non est autem suffugium appellatio, sed refugium. Quantos novimus appel-

lasse pulsatos, quo interim liceret, quod nunquam licet ? Nonnullis etiam, quoad vixerunt, licuisse appellationis suffragio nefaria seimus, verbi gratia, incestum, adulterium. Quale est hoc, turpitudini patrocinari, quod vel maxime formidari a turpibus oportebat? Quousque murmur universae terrae aut dissimulas, aut non advertis ? Quousque dormitas ? quousque non evigilat

consideratio tua ad tantam appellationum confusionem alque abusionem : Præter juiet fas, præter morem et ordinem fiunt. Non locus, non modus, lempus, non tempus, non causa discernitur, aut persona. Presumuntur leviter passim, plerumque et nequiter. Volentes malignari, nonne his potissimum terreri solebant? Nunc terrori ipsi ex his magis fiunt, atque id bonis. AntiB dotum versum in venenum. Non mutatio dexterse Excelsi hæc.

8. Appellantur boni a malis, ut non faciant bona et supersedent a voce tonitrui tui formidantes. Denique appellantur cpiscopi, ne illicata audeant matrimonia solvere vel prohibere. Appellantur ne rapinas, ne furta, ne sacrilegia, et que ejusmodi sunt, punire ullatenus vel cohibere præsumant. Appelantur, ne indignas et infames personas a sacris officiis beneficiisve reppellere seu amovere queant. Quod tu invenis remedium morbo huic, ne quod repertum ad remedium fuit, reperiatur ad mortem ? Zelatus est Dominus domum orationis factam speluncam latronum (Matth. XXI, 13) tu ejus minister dissimulas miserorum refugium datum arma iniquitati ? Videas præripi passim partes oppressorum, et prorumpere ad appellandum non tam gravatos, quam gravare volentes. Quid hoc mysterii ? Tuum est considerare, non meum commentari istud. Et cur, inquis, male appellati non veniunt, ostensuri suam innocentiam, malitiam convicturi ? Dico quod dicere ad hæc solent Nolumus vexari frustra. In curia esse, qui proclivius faveant appellantibus, foveant appellationes. domi cedere satius.

9, Fateor me non omnino decredere (30) his. Quem das mihi in tam crebris appellarionibus quae hodie fiunt, qui pro expensis itineris vel nummum restituerit illi, quem forte appellarit 9 Mirum vero si ita omnes et appellantes justi, et appellati rei vestro examine inventi sint. Diligite, inquit, justitiam qui judicatis terram (Sap. 1, 1). Parum est jus itiam tenere, nisi el

diligas. Qui tenent, tenent qui diligunt, zelantur. Amator justitise inquirit justitiam, et prosequitur eam porro omnem injusti'iam

13, c. I, De refor. Cum igitur rei criminum plerumque ad evitandas pænas,et episcoporum subterfugienda judicia, querelas et gravamina simulent, et appellationis diffugio, judicis processum impediant, ne remedio,ad innocentia prosidium instituto, ad iniquitatis defensionem abutantur, atque ut hujusmodi eorum calliditati et tergiversationi occuratur ; ita statuit, etc.

Notae ad paginam

1. (27) De appellationum usu conferenda epistola 178 et notæ ad eam, item Hildeborti epistola 82.
2. (28) Id est non confugiant, ut tomo V, in sermone 1 Guerrici Assumptione, n. 1, et alibi apad probos auctores. Inde refugium.
3. (29) Alii addunt lædere explicandi causa. Tum, appellasse inique iniquum est; inique appellantem impune transire, iniquarum appellationum fomes.Que lectio Vossio in textum inserenda videtur. Sed nostra constans est in mss. nostris et meo judicio melior. De appellatione prudentissime concil. Trident. Sess.
4. (30) Discredere habent alii, 01 in epist. 158, ad Innocentium

19

persequitur. Nil tibi et illis, qui appellationes venatiemes putant. Pudet elogii, quod apud Ethnicos jam vertitor in parabolam Duos movimus [al. novimus] cervos piogues. Ut mitius loquar, plus facetiae quam justitire hic. Tu si amas justitiam, appellationes non affectas, sed sustines. Verumtamen quid emolumenti aftert

ecclesiis Dei tus unius hominis justitia, ubi sententia prævalet aliter affectorum ? At istud loci illius erit, cum coeperint versari que circa te sunt (Infra, IV, 5).

10. Nane vero non te existimes otiose vacare considerationi huic, qua appellationes ad legitimum, si fieri potest, revoces usum. Et si hinc mea quæratur vel potius curetur sententia, dico appellationes ut non contemnendas, sic nec usurpandas omnino. Porro horum quid insolentius censeam, haud facile B dixerim nisi quod usurpatio quamdam videtur inducere contemptus necessitatem, ac per hoc forte acrius insectanda, quae amplius nocet, Aut non vere nocentior est, mala in se, in partu pejor ? Nonne ipsa est que ipsum jus quoque nature aut extenuat, aut exterminat ? Nam sæpe rebus etiam pretiosissimis pretii gratiam non modo demit, sed adimit, Quid Sacramentis acceptius ? Usurpata tamen ab indignis, indigneve tractata, minime acceptantur. Magis habent damnationem, quia debitam venerationem non habent. Fateor grande et generale mundo bonum esse appellationes idque tam necessarium, quam solem ipsum mortalibus. Revera quidam sol justitie est, prodens ac redarguens opera tenebrarum. sus fovendae et manu tenende sunt sed quas extor" sit necessitas, non calliditas adinvenit. Usurpatorise sunt hujusmodi omnes, non subvenientes in necessitate, sed opitulantes iniquitati. Quidni veniant in contemptum ? Quanti ut talibus quoque deferrent, etiam de proprio cessere jure, ne longo et casso itinere fatigarentur 9 (31) Plures tamen sua amittere non ferentes, appellationes minus opportunas, et celsa nomina importunius contempserunt.

11. Dico aliquid, quod ad rem pertinet, exempli causa. Qui tam sibi publice desponsaverat uxorem. Adest dies celebris nuptiarum, parata omnia, invitati multi. Et ecce homo concupiscens uxorem proximi sui,in vocem appellationis inopinate prorumpit, affirmans sibi traditam prius, suam potius

esse debere [al add. Quid plura ?]. Stupet sponsus, brerent omnes, sacerdos non audet progredi, 480 frustratur omnis ille apparatus descendit quisque in domum suam, suam coenam manducaturus, sponsa a mensa et thalamo sponsi suspenditur, quo usque Roma reditum est. Parisius contigit hoc, nobili Galiarum civitate, sede regia. Rursum in civitate eadem quidam sibi desponsata uxore diem constituit nuptiarum. Interim emergit calumnia, dicentibus quibusdam non debere conjungi. Ad judicium Ec-

(31) Huc pertinent qua diota sunt supra num. 8 Cessuris Roma domi cedere satius. In similli causa Juvenalis, satyra 8

A clesiæ causa delata est sed non exspectata sententia, appellatum est sine causa, sine gravamine, solo frustratoria dilationis intaitu. At ille, sive perdere quae pararat, sive dilectse tandiu frustrari consortio nolens, nihilominus quod proposuerat, contempta sive dissimulata appellatione peregit. Quid illud quod in Autissiodorensi ecclesia nuper a quodam adolescente præsumptum est? Nempe defuncto sancto episcopo (32), volentibus clericis alium, ut moris est, eligere sibi, intervenit ille appellans, et vetans ne fieret, quousque isset et redisset ab urbe cui tamen appellationi nec ipse detulit. Nam cum videret se contemni, tanquam qui irrationabiliter appellasset accitis quos potuit sibi, tertia die post factam ab aliis electionem, fecit suam (33).

12. Cum itaque ex his et innumeris talibus liqueat, non ex contemptu gigni usurpationem, sed ex usurpatione contemptum videris tu, quid sibi velit, quod zelus vester assidue pene vindicat illum, istam dissimulat. Vis perfectius coercere contemptum ? Cura in ipso utero pessimse matris præfocari germen nequam. Quod ita fiel, si usurpatio digna animadversione mulctetur. Tolle usurpationem, et contemptus excusationem non habet. Porro inexcusabilitas ausum explodet. Non sit proin le usurpator, et

contemptor nullus erit, aut admodum rarus. Bene facis tu, quod appellationum negato suffragio, imo suffugio, multa remittis negotia ad cognoscentes, vel qui noscere citius possunt. Ubi enim certior ac facilior notio, ibi decisio tutior expeditiorque esse potest. c Quam plenum gratise, quain multorum perinde per hoc ct laboribus parcis, et sumptibus At quibus sic credas, id tibi omnimodis attendendum. Poteram multa de eodem utiliter addere his sed memor propositi mei, contentus interim occasionem dedisse, ab alia transeo.

CAPUT III.

Prasules Ecclesia non tam ut præsint, ac semetipsos

pascant, quam ut aliis prosint, constitutos esse.

Furor est post omnia perdere naulum.

13. Et primum quod occurrit minime transeundum reor. Præes, et singulariter. Ad quid? eget, tibi dico, consideratione. Numquid ut de subditis crescas Nequaquam, sed ut ipsi de te. Principem to constituerun', sed sibi, non tibi. Alioquin quo pacto te reputas superiore his, a quibus beneficium mendicas ? Audi Dominum Qui potestatem habent super eos, benefici vocantur (Luc. XXII, 25). At istud de his qui foris sunt. Quid ad nos? Tu id mendaciter diceris, si non tam beneficus esse, quam beneficis præesse intendas. Parvi dejectique animi est, de subditis non pro'ectum quærere subditorum, sed questum proprium. In summo presertim omnium nihil tarpius. Tum pulchre Magister Gentium parentes filiis, non filios debere censuit thesaurizare parentibus (II Cor. XII, 16). Non mediocris gloriæ VOX illa iden-

Notae ad paginam

1. (32) Hugone scilicet, quent itidem sanctum suppresse nomine, vocat Bernardus, ep. 876.
2. (33) De toto hoc negotio fuse agit Bernardus in epistolis 275, 276 et 280.

tidem ipsius Non requiro datum, sed fructum (Philip. IV, 17). At jam transeamus et hine, ne quis moram in his meam, avaritiæ in te notam interpretetur que quam longe a to sit, libro superiori testatus sum (cap. 4), sciens quanta, et in quanta Lua necessitate respueris. Ad te proinde scripserim ista, non propter te. Nempe quod tibi scribitur, soli prodesse non decet. Hie locus avaritiam carpit, a quo vitio immunis satis tua opinio est; an et opus, tu videris. Vidimus tamen (ut oblata a pauperibus [al. pauperioribus] taceam, que tangere non acquiescis) Germanicos detumuisse [al. detinuisse] saccos, sed pretio, non massa. Argentum reputatum est fenum summarii (34) non levatis sarcinis, onusti nihilominus repatriant vel inviti. Nova res. Quando hactenus aurum Roma refudit [al. refugit] ? Et nunc Romanorum consilio id usurpatum non credimus. Duo venerunt, ambo locupletes, et ambo rei. Siquidem unus Moguntinus, Coloniensis alter (35) alteri gratia gratis reddita est; alter, indignus credo cui gratia redderetur, audivit Cum quali vèste intrasti, cum tali egredieris. o vocem magnificam I vocem prorsus apostolica libertatis Quid minus ab illa bæc habuit, Pecunia tua tecum sit in perditionem? (Act. VIII, 20.) Nisi quod in illa plus zeli, in ista plus modestiæ sonuit. Quid ille de transmarinis partibus pene a finibus terræ, terra et mari currens pro episcopatu, suis et alienis facultatibus rursus emendo (36) Jam enim emerat prius. Tulit mulia, sed retulit, non omnia tamen. Incidit miser in manun alias, accipere quam dare potentiores [al. promptiores]. Bene fecisti, tuas in utroque servans innoxias, nec imponere scilicet ambitioso, nec supponere iniquo mammona

acquiescens. Non sic a paupere episcopo continuisti, dans quod daret, ne immuniticus notaretur accepit clam, quod palam dedit. Sic de tuo sacculo consultum est verecundise viri, sic quoque curiae morem gerens, tuo beneticio invidiam declinavit eorum qui diligunt munera. Non potes abscondere et factum novimus, et personam. Audire gravat ? Bt ego co libentius prædico, quo tu id molestius audis si tibi sic expedit, et mihi sic. Tam non oportet Christi gloriam me silere, quam nec LC quærere tuam. Et si pergis murmurare adhuc, respondebitur tibiex Evangelio Quanto eis procipiebat, tanto magis plus prædicabant, dicentes Bene omnia fecit (Marc. VII, 36, 37).

c

(34) Summarii, equi oneriferi, vulgo sommiers, a summa, seu odypa, onus.

(35) Henricus I, archiepiscopus Moguntinus, gravatus suorum canonicorum calumoiis, et implorans sedem apostolicam absolutus est. Scribit pro eo Bernardus, epistolam 302, ad quam vide notas. Coloniensis alter, id est, Arnaldus, qui ex præposito S. Audreæ in Archiepiscopum electus anno 1138, post annos aliquot de simonia accusatus est. De hoc Arnaldo auctor Magni Chronici Belgici Canonicus reg. S. August. prope Nussiam, testatur, eum in concilio Remensi presente Eugenio de simonia accusatum, una cum Archiepiscopo Moguntino sententiam depositionis accepisse. Dictis vero archiepiscopis pro sua reconciliatione Romam accedenti-

CAPUT IV.

Gradus ordinum ac dignitatum, in Ecolesia suni non Lemere confundendos ac perturbandos Hinc abusum quarendi privilegia ac exemptiones perstringit.

14. Audi aliud, si tamen aliud. Ad idem enim fortassis pertinere quis dicat. Tua consideratio viderit hoc. Mihi videtur non longe a vero dissentire, qui id forte inter avaritiae species locandum putaverit. Ego vero illius aut speciem esse, aut speciem habere non negaverim. Sane inter est tuse perfectiouis, el malas res, et mulas pariter species deviLare. In altero conscientia, in altero famæ consulis. Puta tibi non licere (etsi alias fortasse liceat) quidquid male fuerit coloratum. Denique interroga majores tuos, el dicent tibi Ab omni specie mala abstinete vos (I Thess, v, 22). Sane minister Domini Dominum imitetur, quia ipse ait Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan. XII, 26), Bt liabes de illo Domius regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem (Psal. XCXII, 1). Tu quoque esto fortis in fide, decorus in gloria; el probasti te imitatorem Dei. Fortitudo tua, fiducia fidelis conscientia decor luus, splendor bonse opinionis. Ita, queso, induere fortitudinem; etenim gaudium Domini fortitudo tax. Porro specie tua el pulchritudine tua nihilominus tanquam propria similitudine delectatur, Induere vestimentis gloriæ tua, vestire duplicibus, quibus domesticos suos fortis illa mulier induere consuevit (Prov. XXXI, 21). Non sit in conscientia nutans infirmitas modica fidei, non sit in fama nævus male speciei; el vestieris duplicibus, et gaudebit sponsus super sponsam animam luam, el gaudebit super te Deus tuus. Miraris quorsum bæc, ignarus usque adbuc quid dicere velim. Non te tollo diutias. Murmur loquor et querimouiam ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari (37). Vel nullæ, vel pauce admo lum sunt, quae plagam istam aut non doleant, aut non timeant. Querisquam Subtrabuntur abbates episcopis, 432 episcopi archipiscopis. archiepiscopi patriarchis sive primatibus. Bonane spiecies hæc ? Mirum si excusari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem polestatis, sell justitiae forte non ita. Facitis hoc, quia potestis sed utrum et debeatis, quastio est. Honorum ac dignitatum gradus et ordines quibusque suos

servare positi estis, non invidere, bus, et lleurico Moguntino gratiam obtinente, Arnoldum Coloniensem reconciliationem impetrare non potuisse, cum tamen pro ea obtinenda plurima obtulisset.

(36) Hic videtur agere de Willelmo in Eboracensem cathedram intruso, de quo epistolæ 235, 238 et sequentes. Adde quae de Eugenio refert Joannes Saresberiensis in Polyeratici libro v, cap. 15, ubi Eugenius laudatur quod € nullum omnino munus hominis litigantis recipiebat aut cui credebat litem imminere.

(37) Quales probet improvetve Bernardus exempliones, vide hic n. 18, confer episotlam seu opusculum II ad Henricum Seaonensem, cap, 9. infra.

21

at quidam vestrorum ait Cui honorem, honorem (Rom. XIII, 7).

15. Spiritualis houno ille qui omne dijudicat, ut ipse a nemine judicetur (I Cor. 11, 15), omne opus saum trina quadam consideratione præveniet. Primum quidem, an liceat; deinde, an deceat; postremo, an et expediat. Nam etsi constet in christiana utique philosophia non decere nisi quod licet, non expedire nisi quod decet et licet non continuo tamen omne quod licet, decere expedire consequens erit. Age, aptemus, si possumus, tria ipsa operi huic. At quomodo non indecens tibi voluntate pro lege uti; et quia non est ad quem appelleris, potestatem exercere, negligere rationem Tune major Domino tuo, qui ait Non veni facere voluntatem meam (Joan. VI, 38.) Quanquam non minus dejecti, quam_elati animi est, veluti rationis expertem, non pro ratione, sed pro libitu agere nec judicio agi, sed appetitu. Quid tam bestiale? Et si indignum cuivis utenti ratione vivere ut pecus, quis in te rectore omnium tantam contumeliam nature, honoris injuriam ferat? Sic degenerando, quod absit I generale opprobrium fecisti proprium tibi Homo cum in honore esset,

nonintellexit; comparatus est jumentis insipientibus, similis factus est illic (Psal. XLVIII, 13). Quid item tam indignum tibi, quam ut totum tenens, non sis contentus toto, nisi minutias quasdam, atque exiguas portiones ipsius tibi creditæ universitatis, tanquam non sint tuae, satagas nescio quomodo adhuc facere tuas? Ubi etiam meminisse te volo parabolse Nathan de homine, qui multas oves habens (38), unam quæ eral pauperis concupivit Reg. XII). Huc quoque veniat factum, imo, facinus regis Achab, qui rerum summam tenebat, et unam vineam affectavit. Avertat Deus a et quo ille audivit Occidisti et possedisti (III Reg. xxi).

16. Nolo autem prætendas mibi fructum emancipationis ipsius. Nullus est enim, nisi quod inde episcopi insolentiores, monachi etiam dissolutiores fiunt. Quid quod et pauperiores? Inspice diligentius talium ubique libertorum et facultates, et vitas, in non pudenda admodum et tenuitas in his, et in illis secularitas invenitur. Matris noxime libertatis gemina soboles hæc. Quidni peccet licentius vagum et male liberum vulgus, cum non sit qui arguat ? Quidni licentius quoque spolietur ac deprædetur inermis religio, cum non sit qui defendat Quo cnim refugium illis? Numquid ad episcopos dolentes injuriam ? Ridentibus profecto aspiciunt oculis, sive quæ faciunt lama, sive quae patiuntur. Quæ demum utilitas in sanguine isto? Vereor ne illa, quam in propheta comminatus est Deus Ille, inquiens in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram (Ezech. III, 18). Si enim et extollitur qui subtrabitur, or qui subtrahitur uritur [al., murmurat]; qui subtrahit, quomodo innocens? Parum est involvimus ignem audi apertius. Si is qui murmu-

(38) Alias, qui centum oves habens. At parabola, II Regum, III, habet, plurimas oves. Centum a quo-

rat, secundum animam mortuus est qui instigat, quomodo vivit Quomodo vero non reus mortis amborum, et suae pariter, qui

gladium dedit, unde ambo morerentar ?Hoc est quod dixeram Occidisti, et possedisti. Adde quod qui audiunt, scandalizantur, indignantur, detrahunt, et blasphemant hoc est, vulnerantur ad mortem. Non est bona arbor faciens fructus tales, insolentias, dissolutiones, dilapidationes, simultates, scandala, odia quodque magis dolendum, inter ecclesias inimicitias graves, perpetesque discordias. Vides quam verus sit sermo ille Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt (I Cor. X, 22). Quid si forte nec licet ? Ignosce mihi non facile adducor licitum consentire quod tot illicita parturit.

17. Tune denique tibi licitum censeas, suis ecclesias mutilare membris, confundere ordinem. perturbare terminos, quos posuerunt patres tui ? Si justitia est jus cuique servare suum auferre cuiquam sua, justo quomodo poterit convenire ? Erras, si ut summam, ita et solam institutam a Deo vestram apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo qui ait Non est potestas nisi a Deo. Proinde quod sequitur, Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, etsi principaliter pro te facit, non tamen singulariter. Denique idem ait Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit (Rom. XIII, 1, 2). Non ait, Sublimiori, tanquam in uno, sed sublimioribus, taoquam in multis. Non ergo tua sola potestas a Domino; sunt et mediocres, sunt et inferiores. Et quomodo quos Deus conjunxit, non sunt separandi (Matth. XIX, 6) sie nec quos subjunxit, comparandi Monstrum facis, si manui submovens, digitum facis pendere de capite, superiorem manui, brachio collateralem. Tale est si in Christi corpore membra aliter locas quam disposuit ipse. Nisi tu putas alium esse, qui posuit in Ecclesia quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios doctores et pastores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. A tque hoc corpus, quod tibi ipse Paulus suo vere apostolico figurans eloquio, et capiti convenientissimeaptans totum exeo compactum perhibet, et

connexum per omnem juncturam subministrationis, secundnm operationem in mensuram uniuscujusque membri augmentum corporis faciens in ædificationem sui, in charitate (Ephes. IV, 11, 12, 16). Nec vilem reputes formam hane, quia in terris est exemplar habet e cœlo. Neque enim Filius potes! facere quidquam, nisi que viderit Patrem facientem (Joan. v, 19), presertim. cum ei sub Moysi nomine dictum sit Vide omnia facias secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est (Exod. XXV, 40).

18. Viderat hoc qui dicebat Vidi civitatem sanctum, Jerusalem novam, descendentem de cœlo, a Deo paratam (Apóc. XXI, 2). Ego enim propter similidam imperito invectum et parabola Evangelii de centum ovibus, Luca IV.

22

tudinem dictum reor, quod sicut illicSeraphim et Cherubim, ac cæteri quique usque ad Angelos et Archangelos, ordinantur sub uno capite Deo ita hie quoque sub uno summo Pontifice primates vel patriarchse, archiepiscopi, episcopi,presbyteri, vel abbates, et reliqui in hune modum. Non est parvi pendendum quod el Deum habet auctorem, et de cœlo ducit originem. Quod si dicat episcopus. Nolo esse sub archiepiscopo aut abbas, Nolo obedire episcopo hoc de cœlo non est. Nisi tu forte Angelorum quempiam dicentem audisti, Nolo sub Archangelis esse aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem subesse cuiquam, nisi Deo. Quid, inquis ? prohibes dispensare ? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem positos VOS dispensalores, sed in ædificationem, non in destructionem (II Cor. XIII. 10). Denique quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur (I Cor. IV, 2). Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est (39). Utilitas, dico, communis, non propria (40). Nam cum nil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Nonoulla tamen

monasteria, sita in diversis episcopatibus, quod specialius pertinuerint ab ipsa sui fundatione ad Sedem apostolicam pro voluntate fundatorum, quis nesciat ? Sed aliud est quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens jsubjectionis. Et hæc dicta de his.

434 CAPUT V.

Summo Pontifici incumbere curam de apostolicis decretis, et majorum institulis per totum orbem servandis.

19. Superest ut generaliter super universum Ecclesiæ statum intendat consideratio tua si plebes clericis, si clerici sacerdotibus, si sacerdotes Deo in ea, qua oportel, humilitate subjecti sint si in monasteriis et religiosis locis servetur ordo, vigilet disciplina si super prava opera et dogmata censura ecclesiastica vigeat si floreant vineæ honestate et sanctimonia sacerdotum 9 si flores fructus parturiant, obedientiam [al., obedientia] fidelium

(39) Notanda Bernardi in materia dispensationum sententia nempe ut nonnisi necessitate urgente, et communi utilitate suadente dispensetur. Jam vereor sæpius dispensari, ubi necessitas et utilitas vel* non est, vel tantum privata est. Quid autem hic est dispensare sensu Bernardi, nisi dissipare ? Et his merito illa ejusdem. S, Patris verba ingerimur (Quid tibi frustra quispiam blanditur de absolutione apostolica cujus conscientiam divina ligatam tenet sententia? » epistola 1,ad Robertum.I illa K Quod et vos quoque non immerito timentes, nec satis de propria causa confidentes, remorsas ac remordentes conscientias apostolica conati estis delinire sententia. 0 frivolum satis remedium ! quod non est aliud, nisi m ore Protoplastorum cauteriatis conscientiis texere perizomata, ad velamentum, non medicamentum. Apostolicam, inquiunt, licentiam quoesivimus,impetravimus, Utinam non licentiamquæsissetis,sed

concilium. id est, non ut liceret,sed an liceret, etc. Ita Bernardus epist. 7, ubi notatu dignissima circa dispensationes, a n, 7, usque ad n. 10.

A populorum si demum vestra ipsorum apostolica mandata et instituta ea, qua dignum est, sollicitudine observentur, ne quid in agro Domini tui aut neglectu incultum, aut fraude subreptum inveniatur. Posse inveniri ne dubites. Mihi in promptu est (ut multa et innumera prætermittam, que passim neglecta jacent) nonnulla etiam ex his quae plantavit dextera tua, convulsa monstrare. Nonne 08 tuum in Remensi concilio subjecta capitula promulgavit Quis ea tenet? quis tenuit. Falleris si teneri putas. Si non putas, ipse peccasti, aut statuens quae non lanerentur, aut quod non tenentur dissimulans. a Precipimus, aisti, ut Iam episcopi quam clerici, neque in superfluitate, seu inhonesta varietate colorum, aut fissura vestium, neque in tonsura, intaentium (quoB rum forma et exemplum esse debent) offendant aspeclum sed potius ita in suis actibus errata condemneut, et amorem innocentia conversatione demonstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericorum. Quod si moniti ab episcopis suis intra quadraginta dies non obtemperaverint, ecclesiasticis beneficiis eorumdem pontificum auctoritate priventur. Episcopi vero, si præfixam [al. prefation] poenam irrogare neglexerint, quia inferiorum culpae ad nullos magis referende sunt quam ad desides negligentesque rectores tandiu ab ofticio pontificali abstineant, donec poenam a nobis constitutam clericis sibi subjectis imponant (Can. 2). Illud etiam duximus annectendum, ut nullus in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus et presbyter ordinetur. Arc chidiaconi vero, decani et prepositi, qui infra Ordines prenominatos sunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto priventur. Prohibemus autem ne adolescentibus, vel infra sacros Ordines constitutis, sed qui prudentia et vitae merito clarescunt, predicti concedabtur honores (Can. 9). »

Verba tua bæc tu sanxisti. Quid effectni mancipatum ? Adhuc adolescentes, adhuc qui infra sacros Ordines sunt, in Ecclesia promoventur. Quod ad primum capitulum pertinet luxus vestium interdictus (41), sed non restrictus poena dictata, sed minime secuta est. Jam quartus annus est, ex quo

Joannes Saresberiensis, in Polycratici libro 4, cap. 7: « Nec tamen dispensationem legis subtraho manibus potestatum sed perpetuam tionom, aut prohibitionem habentia, libito corum nequaquam arbitror supponenda. Id his itaque duntaxat quœ mobilia sunt, dispensati verborum admittitur: ita tamen ut compensatione honestatis aut utilitatis mens legis integra conservetur. . Legesis apud eumdem libri 7 caput 17.

Notae ad paginam

1. (40) Vossius in margine notat, non tua; quasi propria referendum sit ad Pontiticem, non ad eum cui conceditur dispensatio.
2. (41) Evo Bernardi luxum et mollitiem vestium inter clericos eo magis, et pene impune grassatam censent plerique, quod e prima nobilitate tune plures in clerum adlecti, et jampridem elegantice assueti, agre se ad modestiam et frugalitatem sacro statu dignam componerent quin et hoc modo pristinum splendorem et stemmatis excellentiam pecaliari vestium cultu tueri vellent, ne forte e plebe instar cseterorum viderentur assumpti. Sed quis

detum mendatum audivimus, et neminem adhuc clericorum privatum beneficio, neminem.episcoporum suspensum ab officio luximus. At luctu amarissimo dignum quod secutum est. Quod

hoe ? Impunitas incurise soboles, insolentiæ mater, radix impudentise, transgressionum nutrix. Et beatus, si omni satagas cura malorum omnium primam parentem cavere incuriam. Sed ad hoc tu operam dabis. Et tune leva oculos tuos, et vide si non aque, ut prius, pellicuHa discolor sacrum Ordinem decolorat si non aeque, ut prius, fissura enormis pene inguina nudat (42). Solent dicere Num de vestibus cura est Deo et non magis de moribus ? Al forma hæc vestium, deformitatis mentium et morum indicium est. Quid sibi vult quod clerici aliud esse, aliud videri volunt 9. Id quidem minus castum, ininusque sincerum. Nempe habitu milite[3], quastu clericos, actu

entrum exhibent. Nam neque pugnant ut milites neque ut clerici evangelizant. Cujus ordinis sunt ? Cum utriusque esse cupiunt, utrumque deserunt, ntrumque confundunt. Unusquisque, inquit. in suo ordine resurget (I Cor xv, 23). Isti in quo ? An qui sine ordine peccaverunt, sine ordine peribunt ? Aut si summe sapiens Deus veraciter creditur, a summo usque deorsum nihit inordinatum relinquere vereor istos non alibi ordinandos, quam ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. 0 miserandam sponsam, talibus creditam paranymphis I qui assignata cultui ejus, proprio retinere questui non verentur. Non amici profecto sponsi, sed remuli sunt. Et de hissatis que sub te sunt, etsi non ad materia copism, que est multa nimis certe ad id quod proposui ego. Visenda jam que circa le sunt, sed ad ea ostium nobis quartus liber aperiet.

Liber Quartus.

435 CAPUT PRIMUM.

Tractat de iis quœ circa ipsum sunt. 1. Si mihi plenius innotuisset, amantissime Eugeni, priora qualiter acceptaris, secundum hoc vel fidentius in reliquum processissem, vel cautius, aut certe substitissem omnino. Nune vero quia ob locoC rum distantiam id minime datur, non mireris si prodit exilior sermo anceps, verecunde, fateor, ad medium veniens. Primis itaque considerationis partibus brisprioribus pertractatis, in manibus est de his addere, quae circa te sunt. Et ipsa quidem sub te, sed quod propiora, eo importuniora tibi. Nempe coram posita incuriam non admittunt, non dissimulationem, non oblivionem. Vehementius urgent, turbulentius irruunt verendum ne obruant. Circa ejusmodi quam sobria et intenta consideratione opus sit, proprio te experimento edoctum satis non ambigo. Alioquin si non cauta opportunaque inter-

prudens hoc in iis studium probet? am una cum statu et vitae genere mores habitumque mutari par erat; vel certe ita statuere secum, præcipuum hominis Deo sacrati decus et ornamentum esse virtutem, modestiam, pietatem. Sed quia hic fere depravate plurimorum errabat opinio, sanctis et religiosis virls semper curse fuit, vomicam illam in communom perniciem in dies magis magisque tumescentem aeriori stilo pungere. Accesserunt et diversorum Reclesise presulum, nec non consiliorum decreta, ad reprimendum luxum vestium edita, que tamen S. Bernardus non observari dolet ac queritur. Vide infra Tract. de morib. et off. episc. contra luxum vestium in cler., etc., cap. 2.

(42) Sacris decretis severe cavetur, ne clerici vestes ferant virgatas, partitas scacatas. Majores nostri vocabant fractilatas vestes et pomposas. Vide Chron. Vuindesheimense lib. п, cap. 47, qua vidontar conci-se fuisse vestes, latissimis rimis et hiantibus, quales videmus in Gallorum thoracibus astivo tempore quibus fiebat, ut seminudi esse viderentur: et, at cum Petro Chrysologo loquar, artifsicea nuditate vestiti, Serm. 122. ld S, Bernardus

veniat consideratio, occupatio continuabitur, et vexationis non erit modus, et sollicitudinis non erit finis. Non tempus vacuum, non liberum cor plus laboris, et minus utilitatis. Dico autem, instantia illa tua quotidiana, ab urbe, a curia, a domestica ecclesia tua. Hæc, inquam, circa te sunt, clerus et populus tuus, cui specialiter episcoparis, ac per hoc specialis curae teneris debitor. Hi quoque qui tibi quotidie assistunt seniores populi, orbis judices et qui item de domo et mensa tua sunt, capellani, cubicularii, ministri quique diversis deputati officiis in obsequium tui. Hi te familiarius visitant, frequentius pulsant, molestiusque sollicitant. Hi sunt qui non verentur suscitare dilectam, et antequam ipsa velit.

CAPUT II,

De cleri et populi Romani moribus agit (43), et de veterum Pastorumcura ac vigilantia. 2. Et primo quidem clerum illum ordinatissimum

fissuram enormen appellat, inguina nudet, eo quod olim non thoraces modo haberent ea ratione fenestratos et hiantes, verum etiam et frmoralia late fissa, at ex antiquis pieturis constal. Quare cum clerici extra chorum longiorem vestem posuissent, in omnium oculos incurrebat illa amictus turpitudo, que modestorum oculos animosque offenderet. Ita fere Cresoll. in Mystag. lib. IV, cap, 13, sect. 5. Ubi etiam addit morbum illum

dire in Germania grassatum, sed et a presulibus magna vigilantia laboratum, ne licentius latiusque serperet. Et quidem deinceps diver,os Colonienses Presules adducit qui pastorali cura et censura invalescentem abusum reprimere studuerunt. Tales fuerunt Conradus anno 1260, Walramus anno 1337, Willelmus anno 1353 et 1360, qui inter alia sic ait Monemus universos et singulos clericos, ne de catero vestes partitas virgatas taliatas scacatas etc., aut omnino rubeas, aut omnino virides, aut glaucas, aut botonatas vel nodatas, etc. deferant. Omitto caleros. (43) Vide Baron. ad an. 1144, n, 3, et 1145, n. 3 et 7, et an. 1152, n. 1, 8.

24

esse decet, ex quo precipue in omnem Ecclesiam cleri forma processit. Deinde omne quod perperam agitur te presente, id tibi turpius. Interest glorise Sanctitatis tuse, ut quos pre oculis habes, ita ordinati, ita sint informati, quatenus totius honestatis et ordinis ipsi speeulum, ipsi sint forma. Inveniantur præ cateris oportet expediti ad officia, idonei ad Sacramenta, ad serudiendas solliciti circumspecti ad esse custodiendos in omni castitate. Quid de populo loquar? Populus Romanus est. Nec brevius potait, nec expressius tamen aperire de tuis parochianis quod sentio. Quid tam notum seculis, quam protervia et fastus [al. cervicositas] Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta gens immitis et intractabilis, usque adhuc, subdi nescia nisi cum non valet resistere. En plaga tibi incumbit cura hæc, dissimulare non licet. Rides me foraitap, fore incurabilem persuasus. Noli diffidere; curam exegeris, non curationem. Denique audisti Curam illius habe (Luc. x, 35) et non, Cura, vel, Sana illud, Verum dixit quidam

Non est in medico semper relevetur ut æger (OVID. 1 de Ponto, eleg. 10.)

At melius propono de tois tibi. Paulus loquitur Plus omnibus laboravi (I Cor XV, 10). Non ait, Plus omnibus profui, aut, Plus omnibus fructificavi, verbum insolens religiosissime vitans alias autem noverat homo 436 quem docuit Deus, quia unusquisque secundum suum laborem accipiet (I Cor. III, 8), C non secundum proventum. Et ob hoc in laboribus potius quam in profectibus gloriandum putavit, sicut alibi quoque habes ipsum dicentem In laboribus plurimis (II Cor. XI, 23). Ita, quæso, fac tu quod tuum est nam Deus quod suum est satis absque tua sollicitudine et anxietate curabit. Planta, riga, fer curam; et tuas explicuisti [al., explevisti] partes. Sane incrementum, ubi voluerit, dabit Deus, non lu. Ubi forte noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura : Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum (Sap. I, 17). Securus labor, quem nullus valet evacuare defectus. Et hoc dixerim absque præjudicio divine potentiæ et bonitatis. Scio induratum cor populi hujus sed potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quis scit si revertaturel ignoscat, convertat et sanet eos ? Sed non est propositi mei dictare Deo quid facere debeat tibi utinam possim, quae oportet et prout oportet, suadere.

3. At locus dubius, et scrupulosa incidit disputatio. Nam ubi adoriar dicere quod sentio ? Video satis quid imminet. Clamabitur insuetum nam justum negari non poterit. Ego vero ne insuetum quidem assenserim. Nempe assuetum fuisse scio, ac per hoc in dissuetum potuisse venire sed nonredire in insuetum. An vero assuetum quis negel,

(44) Id est, terræ et cœlo, quod mox explicat. Hi motus contigere incentore Arnaldo qui Romanis auctor fuit, ut Romse antiquum Reip. statum restituere molirentur, unica Sacrorum cura Pontifici

quod constat non modo aliquando factum, sed aliquandiu factitatum? Quid illud sit dicam et non proderit. Cur? Quia non placebit satrapis, plus majestati quam veritati faventibus. Fuerunt

ante te qui se totos ovibus pascendis exponerent, pastoris opere et nomine gloriantes, nibil sibi reputantes indignum, nisi quod saluti ovium obviare putarent, non quærentes quae sua sunt, sed impendentes. Impendere curam, impendere substantiam, impendere et se ipsos. Unde unus illerum Et ego, ait, superimpendar pro animabus vestris (Il Cor. XII, 15). Et tanquam dicerent, Non venimus ministrari, sed ministrare ponebant, quoties oportuisset, sine sumptu Evangelium. Unus erat de subditis questus, una pompa, unaque voluptas, si quo modo 608 posB sent parare Domino plebem perfectam. Id omnimodis sategebant, etiam in multa contritione cordis et corporis, in labore et serumns, in fame et siti, in frigore et nuditate.

4. Ubi nunc, queso, consuetudo has Subiit dissimilis valde; longe in aliud mutata sunt studia, et utinam non in pejus. Cura tamen et anxietas, ex remulatio, et sollicitudo, fateor, perseverant. Translata bæc, non imminuta. Testimonium vobis perhibeo, quod nec substantiæ parcitis, non magis quam ante. Diversa autem locatio dissimilitudinem facit. Magna abusio pauci ad 08 legislatoris, ad manus omnes respiciunt. Non immerito tamen. Omne papale negotium illæ [al. illi] agunt. Quem dabis mihi de tota maxima urbe, qui te in Papam receperit, pretio seu spe pretii non interveniente ? et tunc potissimum volunt dominari, cum professi fuerint servitutem. Fideles se spondent, ut opportunius fidentibus noceant. Ex hoc non erit consilium tibi a quo se arcendos putent, non secretum quo se non ingerant. Si stante pro foribus quoquam illorum, moram vel modicam fecerit ostiarius ego tune pro illo esse nolo [al. noluerim]. Et nune experire paucis, noverimne et ego vel aliquatenus mores gentis. Ante omnia sapientes sunt ut facient mala, bonum autem facere nesciunt. Hi invisi terræ et cœlo : 487 utrique (&4) injecere manus, impii in Deum, temerarii in sancta, seditiosi in invicem, æmuli in vicinos, inhumani in extraneos quos neminem amantes amat nemo et cum timeri affeclant ab omnibus, omnes timeant

necesse est. Hi sunt qui subesse non sustinent, preesse non norunt superioribus infideles, inferioribus importabiles. Hi inverecandi, ad petendum, ad negandum frontost (45). Hi importuni ut accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati ubi acceperint. Docuerunt linguam suam grandia loqui, cum operentur exigua. Largissimi promissores, et parcissimi exhibitores blandissimi adulatores, etmordaçissimi detractores simplicissimi dissimulatores, et malignissimi prodi-

relicta. Hæc fuse in epistola 243, et apud Baronium anno 1152.
(45)Sic in epistola 198, frontosus ad, verecundiam n.1.

tores. Excurrimus usque huc, plenius te atque expressins admonendum putantes horum quæ circa te sunt in hac parte.

5. Jam ad ordinem recurramus. Quale est, quod de spolis celesiarum emuntur [al emuot], qui dicunt tibi, Euge, euge ? Pauperum vita in plateis divitum seminatur. Argentum micat in luto accurritur undique, tollit illud non pauperior, sed fortior, aut qui forte ci'ius precucurrit. A te tamen mos iste vel potius mors ista non crepit; in te utinam desinat. Sed reliqua prosequamur. Inter bæc tu pastor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate. Oves quid capiunt Si auderem dicere; dæmonum magis, quam ovium pascua hæc. Scilicet sic factitabat Petrus, sic Paulus ludebat Vides omnein ecclesiasticum zelum fervere sola pro dignitate tuenda. Honori totum datur, sanctitati nihil, aut parum. Si causa requirente paulo submissius agere, ac socialius te habere tentaveris; Absit? inquiunt, non decet (46), tempori non congruit, majestati non convenit, quam geras personam attendito. De placito Dei ultima mentio est; pro jactura salutis nulla cunctatio nisi quod sublime est, hoc salutare ducamus et quod gloriam redolet, id justum Ita omne humile probro ducitur inter palatinos, ut facilius qui esse, quam qui apparere humilis

velit, invenias. Timor Domini simplicitas reputatur, ne dicam fatuitas. Virum circumspectum et amicum proprim conscientise calumniantur hypocritam. Porro amatorem quietis, et sibi interdum vacantem, inutilem dicunt. CAPUT III.

De vestium pompa resecanda, et zelo Pontifici necessario.

6. Quid ergo tu? evigilasne adhue ad istos, qui circumdederunt to laqueis mortis Queso, sustine paulisper, et supporta me. Imo da veniam, non tam temere, quam timide hæc loquenti. AEmulor te æmulatione bona, el utinam quam vehementi, tam utili. Scio ubi habitas increduli et subversores sunt tecum. Lupi non oves sunt talium tamen tu pastor. Utilis

consideratio, qua forte inveneris, quomodo, si fieri possit, convertas eos, ne ipsi subvertant te. Quid diffidimus posse reverti in oves, e quibus verti in lupos potnerunt ? Hic, hie, non parco tibi, ut pareat Deus. Pastorem te populo huic certe aut nega, aut exhibe. Non negabis : ne cujus sedem tenes, te neget hæredem. Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis; non tectus auro, non vectus equo albo (47), nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen credidit satis posse impleri salutare mandatum Si amas me, pasce oves meas (Joan. XXI. 15). In his successisti, non Petro 488 sed Constantino. Consulo toleranda pro tempore, non affectanda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Etsi purpuratus (48), etsi deauratus incedens, non est tamen quod borreas operam curamve pastoralem, Pastoris hæres non est quod erubescas Evangelium. Quanquam si volens evangelizes, inter Apostolos quidem etiam gloria est tibi. Evangelizare pascere est. Fac opus evangelistæ, et pastoris opus implesti.

7. Dracones, inquis, me mones pascere, et scorpiones non oves, Propter hoc, inquam, magis aggredere eos, sed verbo, non ferro.

Quid to denuo usurpare gladium tentes, quem semel jussus es reponere in vaginam ? Quem tamen qui tuum negat. non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Converte gladium tuum, in vaginam c XVIII, 11). Tuus ergo et ipse, tuo forsitan nutu, etsi non toa manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret et is, dicentibus Apostolis, Ecce gladii duo hic; non respondisset Dominus, Satisest (Luc XXII, 38) sed, Nimis est. Uterque ergo Ecclesise et spiritualis scilicet gladius, et materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille vero et ab Ecclesia exserendus ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, et jussum imperatoris (49). Et de hoc alias. Nunc vero arripe, qui tibi ad feriendum creditrs est et vulnera ad salutem, si

esset. Ambrosii voto fidem faciunt, quæde Theodosii imperio olim florentissimo, leguntur apud Baronium, tom. VI An. Christi 446. Ita plane Theodosii imperium pro arbitrio aulicorum, non ratione consilii administratum interitt tanta moles corruit, Hoc ergo restat, ut Principes accurate dispiciant, quos in numerum famillarium adlegant. Audiant imo spectent et sequantur Davidis exemplum. Ecce, dictum et factum ejus segregium et vere regium: Non habitabit in medio domus mea, qui facil superbiam qui loquitur iniqua, non direxitin conspectu oculorum meorum (Psal. c).

47) Observi morem tune fuisse, ut Pontifex equo albo veheretur, quod etiam probat Sugerius in libro de Vita Ludovici Grossi, pag. 318.

Notae ad paginam

1. (46) Vide unde corruptela Principum ac Prælatorum nempe a malis consiliariis et familiaribus. Utpote qui tantum norunt blanda suggerere, ac non nisi placentia loqui. Hinc eleganter Seneca Monstrabo tibi, inquit, cujus

rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit, scilicet ille qui verum dicat... Non vides quemadmodum illos in proceps agat exstincta libertas, et fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adulandi certamen est et unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissime fellat (Lib. VI De benef., cap 30.) Hinc S. Ambrosius, quamvis Theodosii imperatoris acre ingenium, et vebementem impetum nosset, minus tamen hine quam a familiarium suorum consiliis meturbat. Iden imperatori scribens epistolam 28, id ab ipso enixius postulat, ut animi sui motus, quamvis acres et vividos, sibimet potius, quam aliis regendos committat. Utinam, inquit, si nemo mitigat, nullus accendat Libenter cum natura impetum committo tibi ipse te revocas, et pietatis studio vincis impetum natura. Et recte quidem quod quamvis a vehementi Principis ingenio non potest non timeri, plus tamen ab improbis familiaribus metuendum

2. (48) Petrus Damiani Postitici «rubram caj.pam » tribuit in lib. 1, epistola 20. Adrianus IV, apud Joannem Saresberiensem in Polycratici lib. VIII, cap. 23 ait, « coronamet phrygium (quod alio nomine a regnum , vocatur) € clara merito videri quia ignea sunt. . Vide infra n. 5, et lib. 11, n. 18 (49) Idem verbis paulo immutatis de duplici gladio habet in epistola 256. Joannes Saresberiensis in Polycratici lib. IV, cap 3 € Hunc ergo gladium de

non ompes, si non vel multos, certe quos possis. 8. Non sum, inquis, melior quam patres mei. Quem illorum domus exasperans, non dico, audivit, sed non irrisit Ideo tu insiste magis, si forte audiant, et quiescant insiste et resistentibus. Dicendo hæe, forte nimius dicar. Num nostra illa VOX Insta

opportune, importune? (II Tim. IV, 2). Hunc, si audes, nimium appellato. Prophetse precipitur Clama, ne cesses. Ad quos, nisi ad sceleratos et peccatores? Annuntia, inquit, populo Teo scelera corum, et domui Jacob peccata eorum (Isai. LVIII, 1). Prudenter adverte et sceleratos perhiberi, et populum Domini. Puta de his idem. Etsi scelerati, etsi iniqui, vide ne audias : Quod uni ex minimis meis non fecisti, nec mihi fecisti (Matth. XXV, 45). Fateor populum istum exstitisse usque adhuc dura fronte, et indomito corde; sed utrumne etiam indomabili, nescio unde liquido scire possis. Potest fore, quod weedum fuit. Si diffidis tu sed apud Deum non erit impossibile omne verbum (Luc. 1, 37). Si dura fronte sunt, durato et tu e contra tuam. Nil tam durum, quod duriori non cedat. Dominus ad prophetam Dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum (Exech. 8). Unum est quod te absolvit, si egisti cum populo illo, ut possis dicere Popule meus, quid tibi debui facere, et non feci? Si sic fecisti, nec profecisti; est demum quod facias, et quod dicas exi de Hur Chaldeorum, et dicito, Quia oporteret me el aliis civitatibus evangelizare (Luc. IV, 43). Puto nec poenitebit exsilii, orbe pro urbe commutato.

manu Ecclesia accipit princeps, cum ipsa tamen gladium sanguinis non habeat. Habet tamen et istum sed eo utitur per principis manum. Confer caput 2 libri ad Milites Templi.

Docet. S. Bernardus utrumque gladium competere Ecclesiae, et spiritualem :cilicet et materialem. Sed illum ab Ecclesia, hunc pro Ecclesia exserendum; illum sacerdotis manu, hunc ejus nutu, sed manu militis, et ad jussum imperatoris. His verbis uluntur longa serie Politici (ut Sectarios sileam) immo Theologi plures et Canonistæ, qui olim (forte etiam hodie), Imperatoribus et principibus contra Pontificem armatis navarunt operam : et cum alibi ferro decertaretur, illi non minus calamo rem egerunt. Contendunt illi non competere Pontifici gladium materialem, sed ut supremum caput Ecclesiae, posse Imperatorem, ulpole dignius

et potentius Ecclesiæ membrum, simili ratione alios Principes, ad hoc requirere, ut arma commodet Ecclesise, eamque contra hostes defendat, non vero propria auctoritate posse movere Lellum. Et ad hoc nituntur presenti loco Bernardi, ut qui velit non manu, sed outu tantum pontificis, jussuque Imperatoris temporalem gladium exseri. Similia proferunt ejusdem verba ex epistola, 256, ad eumdem Eugenium Exserendus, inquit, nunc uterque gladius, Christo denuo patiente, ubi et altera vice passus est. Per quem autem nisi per vos Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est evaginandus. Dequoenim minus videbatur, ad Petrum dictum est RECONDE GLADIUM TUUM. Suus ergo erat, sed non sua utique manu educendus, etc. Sed vide Gloss. in cap. Unam sanctam, ubi præsens Bernardi locus commode explicatur. Vide etiam epistolam Gregorii IX ex editione Vossii de duplici gladio pontificis, et usu

CAPUT IV.

Quales collaterales et coadjutores a Pontifice adhibendi ubi de virtutibus prælatorum.

9. Veniamus ad collaterales (50) et coadjutores tuos. Hi seduli tibi, hi intimi sunt. Quamobrem si boni suot, tibi potissimum sunt si mali, æque plus tibi. Ne te dixeris sanum, dolentem latera hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. Aut si bonus sis, bonitas tui solius quem fructum afferre potest ? sicut in superiore libro dixisse me memini (Lib. 3, n. 9). Quid, inquam, emolumenti affert Ecclesiis Dei tua unios hominis justitia, ubi sententia prævalet aliter affectorum ? Sed nec tuta tibi tua obsessa malis, non magis quam sanitas vicino serpente. Non est quo le subducas malo intestino. Et e regione, bonum domesticum eo amplius, quo sæpius juvat. Sed sive levent, sive gravent, cui rectius

imputandum quam tibi, qui tales aut elegisti, aut admisisti ? Non de omnibus dico : nam sunt quos non elegisti, sed ipsi le. At potestatem non habent, nisi quam tu eis aut tribueris, ut permiseris. Ad idem ergo revertimur. Tibi imputa quidquid patieris ab co qui sine te potest facere nihil. His exceptis, de caetero non inconsiderate, ut vides, eligendi quique seu colligendi sunt in opus ministerii hujus. Tuum est undecumque evocare et adciscere tibi, exemplo Moysi, senes (Num. XI, 16,) non juvenes sed senes non tam retate quam moribus, quos lu nosti, quia senes populi sunt. An non eligendi de toto orbe, orbem judicaturi ? (51) Sane huic negotio non se ingerat rogans.

utriusque ex professo tractantem. Item Petrum Damiani lib. IV, epist. 6, ubi gladium materialem non videtur permittere Ecclesiæ sed adnotatione sat prolixa, antidoton anctor nescio quis (forte ipse qui edidit, C nstantinus Cajetanus) adbibet, Item lege Baron. an. 1053. Sed videat omnino lector Sixtum Senens. virum doctiss. ex ord. Prædic. lib. VI Bibliot. sanctæ, adnot. 72, ubi prolixe Bernardi verba explicat ; eaque a sinistris into rpretationibus Calvini Ferialic vindicat. Sufficiet lectori hæc indicasse nec evim vacat ista nunc prolixius discutere, cum has notas videam præter mentem excrescere. (50) Joanues Saresberiensis in lib. V. cap. 10, agit de lateribus potestatum, his scilicet qui principibus debent assistere,

D (51) De electione cardinalium ultissime hie monet et instruit pontificem, et vult illos, non ex una gente vel natione, sed de toto mundo eligi. Idem statuit concil. Basil., sess. 23, et postremo iisdem verbis Trident. sess. 24, cap. 2, De reform. Quos (cardinales) inquit, sanctiss. Romanus pontifiex ex omnibus Christianitatis nationibus,quantum commode fieri poterit, prout idoneos reperit assumet. Ratio in primis est, quia in cognoscendis causis, et rebus per omnem Ecclesiam emergentitus, statuque omnium gentium explorando necessarium est. Neque enim

graviores in gubernatione committuntur errores quam iguoratione status reip. At vix fieri potest ut exteri (mnia persi habeant, aut ita, nt par est, cordi illis sint, que ad alias gentes instruendas, conciliandas, regendasque pertinent. Deinde, quia cum onnium gentium principibus, rebuspub. regibus agendum est, expedit in consilio esse omnium gentium optimates, quorum opera res et negotia felicius tractentur. Denique, ne in con-

27

Consilio, non prece agendum est. Sunt quæ necessario a nobis rogantium aut extorquet importunitas, aut necessitas meretur. At istud in his quae nostra sunt. Ubi autem non licet quod volo facere, quis locus roganti ? Nisi forte qui me rogat, hoc rogat, ut quod vult, velle liceat mihi, et non magis ut velim (52). Alius pro alio, alius forte et pro se rogat. Pro quo rogaris, sit suspectus ; qui ipse rogat pro se, jam judicatus est. Nec interest, per se, an per alium quis roget. Clericum curiam frequentantem (53), qui non sit de curia, ad idem noris pertinere ambientium genus. Adulantem, et ad placitum cujusque loquentem, unum de rogantibus puta, etiamsi nihil rogaverit. Scorpioni non est in facie quod formides sed pungit a cauda

10. Si ad talium blanditias cor tuum. ut assolet, molliri senseris, memineris scriptum Omnis homo primum bonum vinum ponit; cum autem inebriati fuerint, tunc id quod deterius est (Joan. II, 10). Pari pondere æstimaveris ejus humilitatem qui timet, et ejus qui sperat. Viri callidi et dolosi proprium esse solet tune prætendere humilitatem, cum aliquid obtinere voluerit de qualibus dicit Scriptura Est qui se humiliat nequiter, et interiora ejus plena sunt dolo (Eccli. XIX, 23). De vobis ipsis sume sententire hujus evidens ac familiare exemplum. Quantos quos supplices admisisti, postmodum sustinuisti graves, insolentes, contumaces, rebelles ? Quod quidem interius malum legunt principia, posteriora produnt. Verbosulum adolescentem, et

studentem eloquentiæ cum sapientiæ sit inanis,

c

sistorio et judicio Ecclesise, quod par est omnium esse sincerissimum, studia et remulationes nationum sentiantur, dum natio aliqua se contemptam arbitratur adeoque sibi deesse fautores et patronos queritur.

(52) Horstio, ut non magis velim, sed mendose et paulo ante, ut quod vult, hoc liceat mihi, apud Vossium.

(53) Clericos in curiis frequenter merito de ambitu suspectos, adeoque honoribus, quos ambiunt indignos, alii quoque Principes censuerunt. Ita philippus II, rex Hisp. Clericum quemdam designarat episcopum; sed mox ut intellexit eum adesse in curia, revocavit collationem, laceratis quæ jam desuper confectæ crant litteris. Vide Petrum Damiani et Petrum Blesens, adversus clericos curiales. Item cl. Espenceum digress. in Epist. ad Tim. lib. 11, cap, 10. Sed hoc magis indignum, et minus ferendum, si qui presules et prælati neglecta residentia, et posthabitis ovibus, bæreant in curiis, præbeant se asseclas regum ac procerum : et qui tales detinent sine causa, vel non remittunt ad suos, forte no:1 erunt minus culpabiles. Hujus rei indignitatem considerans Gentianus Hervelus, scribens in Canon. concil. Chalcedon. ita loquitur « Miserabile certe, miserabile boni omnes illud Roma judicant spectaculum, cum caterve cernantur episcoporum, qui malunt assectando Cardinales, se eorum servitio mancipare, quam in sua paracia suumobeundomunus Christo servire. Quos certe (durior sententia) si summus pontifex flagellis, non ex Ecclesia, sed ab urbe Roma ad Ecclesiam suam expelleret, si mihi vicarii Christi officio rite fungi videretur. 8 Ita ille.

(54) Non nisi dignos assumi jubet at digni solum qui fugiunt. Nam cur plurimi Lam avide honores desiderant? nempe quia onera non considerant.

A non aliud quam justities hostem reputes. Pro hujusmodi falsis fratribus dicit tibi Magister : Manus cito nemini imposueris (I Tim. v, 22).

11. Excluso itaque universo hoc pestilenti genere hominum, curae tibi maxime sit introducere tales, quos postmodum introduxisse non poeniteat. Turpe est tibi sæpius retractare quod feceris, et judicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum erit, tracta apud te, et cum his qui te diligunt. Tracta ante factum, quia post factum sera retractatio est. Sapientis consilium est : Omnia fac cum consilto, et post factum non poenitebis (Eccli. XXXII, 24). Et hoe tibi persuade, qui admittendi sunt, difficile in curia posse probari : et ideo, si fieri potest, viros probatos oportere deligi, non probandos. Nos in monasteriis omnes recipimus spe meliorandi at curia bonos facilius recipere, quam facere consuevit. Quod si plures in ea defecisse bonos, quam malos profecisse probavimus, quærendi sane quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, utpote jam perfectis.

12. Itaque non volentes, neque currentes assumito (54), sed cunctantes, sed renuentes etiam coge illos, et 440 compelle intrare. In talibus, ut opinor, requiescet spiritus tuus, qui non sint attrite frontis, sed verecundi, sed timorati qui præter Deum tantum timeant nihil, nibil sperent nisi a Deo. Qui adventantium non manus attendant, sed necessitates. Qui stent viriliter pro afflictis, et judicent in sequitate pro mansuetis terræ. Qui sint compositi ad

Meditantibus quidem honores blandiuntur at pensantibus onera, honori sunt atque formidiai. Jam quis credat illos rite functuros obtentis honoribus, qui nequidem eorum onera vel officia norunt, ant curant? At in sanctis viris semper observatum, invitos et coactos ad honores et dignitates pervenisse. Et tamen quo ægrius susceperunt impositas dignitales, eo dignius fideliusque

gesserunt. Nimirum qui honorem fugiunt, non blandientem foris speciem, sed latentem intus aculeum respiciunt, hune territi abstinent, et fugiunt. Cam vero, etsi reluctantes, fugere nequeunt, quio se divinse providentise et superiorum obedientise subjiciant, et humeros sarcinse submitrant; necessitas illis virtutis, laborisque fit calcar et stimulus : dum hoc sibi incumbere sentiunt, ut omnibus modis conentur se suscepto muneri præstare pares. Ita mox mittunt manum ad fortia, ad laborem se vocatos agnoscunt ideoque non libet otiari aut deliciari, sed curant sic præesse ut prosint, et de commisso sibi talento quandoque respondere possint. Talis erat Heliodorus, quem Hieronymus sacerdotium recusantem commendat, Nerebatur, inquit, negando, quod esse nolebat 00que dignior erat, quo se clamabat indignum. Talis quoque Papa Cornelius, quem laudat Cyprianus, non, ut quidam, vim fecisse, ut episcopus heret; sed vim passum, ut episcopatum acceptaret. Epist. 52. Saluberrime ergo sanxit Leo imperator sub annum Dom. 469, 1. 31. c. De episc. et cler. Non pretio, sed precibus ordinetur antistes. Tantum ambitu debet esse sepositus, ut quaratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat : sola illi suffragetur neces sitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitus. De cæteris qualitatibus eligendorum cardinalium vide concil,

28

mores, probati ad sanctimoniam, parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subjecti ad disciplinam, rigidi ad censuram, catholici ad fidem. fideles ad dispensationem, concordes ad pacem conformes ad unitatem. Qui sint in judicio recti, in consilio providi, in jubendo discreti, in disponendo industrii, in agendo stree 3i, in loquendo modesti, in adversitate securi, in prosperitate devoti, in zelo sobrii, in misericordia non remissi, in otio non otiosi, in hospitio non dissoluti, -in convivio non effusi, in cura rei familiaris non anxii, alienæ non cupidi,

suæ non prodigi, ubique et in omnibus circumspecti. Qui legatione pro Christo fungi, quoties opus erit, nec jussi renuant, nec non jussi affectent. Qui quod verecunde excusant, obstinatius non recusent. Qui missi, post aurum non eant, sed Christum sequantur : qui quæstum legationem non æstiment, nec requirant datum, sed fructum. Qui regibus Joannem exhibeant, Egyptiis Moysen, fornicantibus Phinees, Eliam idololatris, Elisseum avaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiantibus Christum. Qui vulgus non spernant, sed doceant : divites non palpent, sed terreant: pauperes non gravent, sed foveant : minas principum non paveant, sed contemnant. Qui non cum turba intrent, nec cum ira exeant : qui ecclesias non spolient, sed emendent. Qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant et crimina corrigant: famæ provideant suæ, nec invideant alienæ. Qui orandi studium gerant, et usum habeaut, ac de omni re orationi plus fidant, quam suæ industria vel labori. Quorum ingressus pacificus, molestus (55)

teran. sub Leone X, sess. 9, De reform. cur. Item c. Bonce, de postnlat. Præla. c. Exsecrabilis, ext. de præb. Anton. Flor. 3, p. summ. Tit. 21, cap. 2. § 2. Hieron. Platum lib. singulari de statu cardin. cujus doctrina cæteris quoque prælatis et ecclesiasticis viris faciti accommodari potest.

(55) Sic mss. plerique. Quidam habent cum editis non molestus. Sed alteram lectionem præferimus, id est quorum exitus tristitiam affert. Apud Vossium una lectio modestus.

(56) Vide, notas ad epist, 271. concil. Trident. SCSS. 25, cap. De Reformat., ubi verba Bernardi pulchre confirmat Canones Apost. can. 39. et can. 75. Concil. Antioch. c. 25. et Carthag. IV, cap. 15 et 31 Matiscon. cap. 13; Hisp. 1, cap. 1. Videat, si cui libeat Cornel. in Ezech. XLIV, ubi occasione proecepti divini quo pontifex prohibetur lugere super n ortuo, ne quidem patre et matre, hæc habet Hac sacerdotes Veteris Testamenti, conjugiis,

familia illigati quid jam faciant sacerdotes et episcopi Novi Testamenti, quos Deus cœlibes et illiberes esse voluit, ut a curis terrenis ad cœlestia mentem transferrent, eam que totam in Deo, bonisque aternis defigerent ? Quare sapienter monet S. Basil. in Constit. monast. cap. 23 ; Scientes itaque intolerabile detrimentum hujus erga cognatos affectus, fugiamus illorum curam tanquam diabolicam ad nos impugnandum armaturam. Sedecce, inquit doctor sapiens, hisce Satan invidens insidias ex latere ponit, dum cognatos pro filiis substituit, eosque curandos, et ex imo sensim ad summos opum et dignatum gradus provehendos esse suggerit in illis extollendam et perpetuandam esse familiam, in illis conservandum et celebrandum apud posteros nomen ; ita nimirum.

A exitus sit : quorum sermo sedificatio, quorum vita justitia, quorum præsentia gratia, quorum memoria in benedictione. Qui se amabiles præbeant, non verbo, sed opere : reverendos exhibeant, sed actu, non fastu. Qui humiles cum humilibus, el cum innocentibus innocentes; duros dure redarguant, malignantes cocrceant, reddant retributionem superbis. Qui non de dote viduæ, (56) et patrimonio Crocifixi se vel suos ditare festinent, gratis dantes quod gratis acceperunt, gratis facientes judicium injuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. Qui de tuo denique spiritu, illorum instar septuaginta Moysi, accepisse cernantur (Num. XI, 16, 17), per quem sive absentes, sive presentes contendant placere tibi, placere Deo. Qui B ad le redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati simul et gloriantes, non quod curiosa seu pretiosa quæque terrarum attuleriot, sed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

c

CAPUT V. Exemplis commendatur abstinentia munerum; et arrogantia ministrorum Papa perstringitur.

13. Dignum reor ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini nostri (57). Nosti hoc sed an memineris, igaoro. Is cardinalis presbyter, functus aliquando legatione in Dacia (58), tam pauper remeavit, ut pene expensis et equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi episcopus loci donavit ei equum, quo Pisas usque, ubi eramus tune, pervectus est. Postridie, credo, secutus episcopus,

Cum Factor rerum privaret semine clerum; Ad Satance votum successit turba nepotum. Hac est fraus, hic laqueus diaboli, hæc petra scandali inquam non pauci alias boni impingunt, ut ab hoc cognatorum affectu se vinci et vinciri sinant, iisque opes et status jugi cura et studio sine fine accumulent, etiam e bonis Ecclesia, cum anima et salutis sua suorumque gravi periculo. Gliscit enim, serpit et crescit hxc cupiditas instar ignis latentis, quo magis illi indulgetur, tandemque fit insaturabilis, et in immane evadit incendium. Ita sacerdotes, qui cœlestes esse debebant, funt terreni, et summi fiunt imi : ita quos animo excelso omnia humana despicere, illisque alliores esse aliosque idipsum docere oportebat, ad en conversi prolabuntur mentemque sublimem ad infima hæc deprimunt. , 0 curvæ in terras anima, et cœlestium inanes Quam bi a Christi et priscorum Patrum virtute degenerant I Vide hæc, et in similem sententiam plura apud Cornel. a Lapide in cap. 44. Ezech. v, 25.

Notae ad paginam

1. (57) Is presbyter cardinalis ab Innocentio creatus anno 1130. Nostrum vocal : ernardus, non quod Clare-Vallensis

fuerit, (nequenim inter praelatos inde assumptos ab Ernaldo num ratur in lib, II Vitae num. 8), sed sive quod peculiaris Bernaridi amicus fuerit, sive quod Gallus, seu quod ejusdem, id est Cisterciensis, instituti. Quod tamen Manricus asserere non audet. Anno 1132. Hæc Martini in Daciam legatio ponitur. Hoc factum ex Bernardo Johannes Saresberiensis laudat Polycratici lib. v, cap. 15 uti et sequens Gaufridi Carnotensis. Alia exempla ibidem cap. 16.

2. (58) Ita constanter editi et scripti; Dania legit Manricus.

29

eratenim illi causa cum adversario, et agendi aderat A dies) cœpit requirere suffragia amicorum. Cumque per singulos sollicitarentur, ventum est ad Martinum. Fiducia erat major in illo, qui non posset immemor esse recentis beneficii. Tum Martious Decepisti me, inquit « nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum luum, ecce in stabulo est. Et hora eadem resignavit illi. Quid dicis, mi Eugeni? Nonne alterius sæculi res est, redisse legatum de terra auri sine auro? translisse per terram argenti, et argentum nescisse? donum insuper, quod poterat esse suspectum, illico rejecisse?

14. Sed 0 mihi locum suavem, ubi incidit occasio memorandi et nominandi suavissimi odoris virum, episcopum loquor Carnotensem Gaufridum, qui legationem in partibus Aquitanie (59) propriis sumptibus strenue administravit, idque annos plures. Rem loquor quam vidi ipse. Eram cum eo in terra illa, cum a quodam presbytero præsentatus illi est piscis, quem vulgo vocant sturgionem. Percunctatus legatus quanti venierit, « Non accipio, " inquit, nisi receperis pretium. » Et resignavit solidos quinque invito et verecundo. Item cum essemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropsides pulchras, ligneas tamen quas

aliquandiu intuens homo scrupulose conscientiæ, laudavit eas, sed non acquievit accipere. Quando [al. quomodo] argenteas recepisset, qui ligneas refutavit? Non fuerunt qui posent legato dicere Ditavimus Abraham (Gen. XIV, 24). Ipse vero cum Samuele libere concionabatur ad omnes Loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujuspiam tulerim aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi; et contemnam illud hodie, vobisque restituam (I Reg. XII, 3). o si talium daretur virorum copia, quales perstrinximus nunc! Quid te felicius, quid illo jucundius sæculo? Nonne secunda ab æternitate illorum tibi temporum bealitudo videretur, cum te quaquaversum procedens, stipatum videres tam inclyto agmine beatorum?

15. Si te novi, hæres, et altum trahens suspirium [al. spiritum], tecum loqueris Putas fore posse quod dicitur? Putas hic sumus, quousque hæc fiant? Quis det vivere, ut videre contingat? 0 si viderem in vita mea Ecclesiam Dei talibus innixam columnis! 0 si Domini mei sponsam cernerem tantæ commissam fidei, tantæ creditam puritati I Quid me beatins, quidve securius, cum ejusmodi circa me vitae meae el custodes spectarem simul et testes? Quibus omnia mea secreta secure committerem, communicarem consilia; quibus me totum refunderem, tanquam alteri mibi. Qui, si veilem aliquatenus deviare, non

sinerent, frenarent præcipitem, dormitantem excitarent. Quorum me reverentia et libertas extollentem reprimeret, excedentem corrigeret : quorum me constantia et Tortitudo nutantem firmaret, erigeret diffideutem quorum fides et sanctitas ad quaque sancia, ad quæque honesta, ad quæque pudica, ad quæque amabilia et bonæ famæ provocaret. Et nune reduc oculos, mi Eugeni, ad eum qui nunc est curise sive Ecclesise statum et studia prælatorum eorum præsertim, qui sunt in circuitu tuo.

16. Sed de his hactenus. Ego palpavi, non fodi parietem (60). Tibi licet fodere et videre, utpote prophetæ filio. Mihi progredi non est fas. Unum dico quod in facie est. Ridicule ministri vestri vestris se compresbyteris anteferre conantur. Non hoc ratio habet, non antiquitas habuit, non consentit auctoritas. Et si de sua consuetudine calumnia struitur, melius profecto illa, quam summus Ordo coutemnitur. Frivolum tamen satis, unde maximo obtinere id volunt. Nos sumus, inquiunt, qui is omni celebritate domino Papæ conjunctiores assistimus, sedenti propiores assidemus, procedentem posteriores præcedimus (61). Hoc totum non dignitatis rivilegium, sed sedulitatis debitum est, dianoinen solemni ipsa administratione interpretans. Deniqus presbyteris ordinata consessione ambientibus majestatem, vos ad pedes sedetis. Propiores assistitis, ut habeat paratiores. In evangeliis legimus, quia facta est contentio inter discipulos, corum videretur esse major (Luc. XXII, 24). Beatus esses, si sic circa te caetera tenerentur.

CAPUT VI.

Pontifici non convenire, utpote gravioribus intento, rei domestica curam ; proindeque alteri potius œconomo committendam.

17. Tædet jam curiæ exeundum palatio domi exspectant nos. Hi non modo circa, sed quodammodo intra te sunt. Non est supervacua consideratio, qua intendis disponere domui tuae, providere his qui in sinu tuo et in gremio tuo sunt. Ego dico at necessariam. Paulum audi Si quis domui sue præesse nescit, quomodo Ecclesia Dei diligentiam habebit ? (I Tim. III, 5) item Si quis suorum et maxime domesticorum, curam non habet fidem negavit et est infideli deterior (Id. v,8). Et hæc dicens,ne te moneo summis occupatum inpendere infinis el quasi minutum fieri minimis impendere quod maximis debes. Quid te intrices,

unde te empuit Deus? Hæc, inquit, omnia adjicientur vobis (Matth. V1. 33). Verumtamen et hæc oportet facere et illa non omittere. At illa per te agens, per te etiam oportet provideas, qui pro te de his provideant. Nam si unus servis per se non sufficit simul et custodise jumentorum, et curae mensarum tu per te quomodo in-

mis quasi digitis rem tetigi; tuum est altius rimari omnia et perscrutari quæ vitia deforment Ecclesiam. (61) Ita scripti nunc locum restituunt et recte cum Romano more servi dominum precedant, digoiores posteriori ordine. In editis legebatur, priores sequimur procedentem.

Notae ad paginam

1. (59) De hac legatione in Aquitaniam contra Henricianos lege lib. II de Vita Bernardi. cap. 6 et lib. III, cap. 6. B rhardi varias ad Gaufridum istum epistolas habes in tomo primo.
2. (60) Proverbialis locutio, petita ex Ezechiele VIII quasi diceret; Ego leviter tantum et obiter et sum-

tendere valeas et tuae domui, et domini pariter? de qua scriptum est 0 Israel quam magna est domus Domini (Baruch. III, 24)1,Vacuum prorsus a sollicitudine rerum minorum et vilium oportet esse animum, tam magnis et tam multis intentum rebus. Oportet liberum, quem nulla sibi vindicet violenta occupatio. Oportet ingenuum, quem nulla deorsum trahat indigna affectio. Oportet rectum, quem nulla seorsum avertat sinistra intentio. Oportet cautum, quem nulla subeat furtiva suspicio. Oportet vigilem, quem nulla ab sese abducat perigrina et curiosa cogitstio. Oportet firmum, quem nulla concutiat repentina

turbatio. Oportet invictum, quem nulla fatiget vel continua tribulatio. Oportet amplum, quem nulla coarctet rei temporalis amissio.

1G. His te non dubites et bonis privandum, et feriendum malis, si animum dividens, et Dei rebus, el tuis pariter reculis volueris impertiri. Procurandus quem implices, qui pro le molat. Pro dico non tecum. Quædam per temet facies: quædam per te et alios simul quædam per alios ac absque te. Quis sapiens, et intelliget hæc ? Non est quod inter ista dormitet consideratio tua. Ego vero agenda domus tuæ sub eo genere, quod uovissimum posui, locanda censuerim. Per alium, ut dixi, illa facies. At is, si fidelis non fuerit, fraudabit si non fuerit prudens, fraudabitor. Quærendus proinde fidelis et prudens, quem constituas super familiam luam. Adhue inutilis est, si tertium desit. Quæris quid hoc ? Auctoritas. Quid enim prodest ei velle et scire quæque disponere, 443 prout necesse est, si quod cit et vult, non potest ? Danda ergo facultas agendi pro libitu, Si in præjudicium rationis putas hoc fieri, memento fidelem, qui agere nihilominus pro ratione volet attende prudentem, qui agere nibilominus pro ratione sciet Sed fidelis solersque voluntas tune proderit, cum ei affatim suppetet, unde tota facilitate mancipetur effectui, cunctis sine cunctatione parentibus. Subdendi igitur omnes. Nullum patiatur contradictorem. Nemo qui dicat, Cur fecisti sic Potestatem habeat excludere et admittere quos voluerit, mutare ministros, transferre ministeria ad quos et quando voluerit. Ita timori sit omnibus, ut sit et utilitati. Præsit omnibus, ut omnibas prosit, et de omnibus. Clandestinas et susurratas delationes D non recipias adversus eum magis detractiones censueris. Et hanc velim generalem tibi constituas reçulam, ut omnem, qui palam veretur dicere quod in aure locus est, suspectum habeas. Quod si te judicante dicendum coram ille renuerit, delatorem judices, non accusatorem,

19. Itaque unus omnibus facienda injungat, et uni omnes respondeant. Tu illi habeas fidem, vacans tibi et Ecclesiae Dei. Si quominus aut fidelis inveniatar, aut prudens, fideli potius committendum. Sane e duobus tutius hoc. Quamquam si idoneus non reperitur, etsi minus fidelem sustinere potius consulo, quam te immergere labyrinto huic. Memento Salvatorem Judam ceconomum habuisse (Joan XII, 6).

Quid episcopo turpius, quam incumbere suppellectil et substantiola suae scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus, moveri ad queque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorumdam ejusmodi, scrutantium quotidie omnem substantiam suam, numerantium singula, de minutis e quadrantibus exigentium rationem. Non ita ille Egyptius, qui Joseph omnibus traditis, ignorabat quid haberet in domo sua (Gen. XXXIY, 4. 6). Brubescat christianus, christiano sua non credens. Homo sine fide, fidem tamen habuit servo, super omnia bona sua constituens eum et hic erat alienigena.

20. Mira resl Satis superque episcopi ad manum habent, quibus animas credant et cui suas committant facultatulas, non inveniunt. Optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis, parvam aut nullam de maximis curam gerant. Sed, ut liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi jacturam, quam nostram. Quotidianas expensas quotidiano reciprocamus scrutinto, et continua dominici gregis detrimenta nescimus. De pretio escarum et numero panum cum ministris quotidiana discussio est rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, et est qui sublevet eam perit anima, et nemo est qui reputet. Nec mirum, cum nec nostros quidem assiduos sentiamus defectus. Nonne ad singulas supputationes istas irascimur, urimur, anxiamur ? Quam tolerabilius rerum, quam mentium sustineremus jacturam ! Quare, inquit, non magis fraudem patimini? (I Cor. VI, 7.)

Quæso, tu qui alios doces, doce te ipsum si tamen jam non docuisti, pluris te habere, quam tua. Transitoria ista, quae stare tibi nullo pacto queunt, fac at a te transeant, non per te. Rivus qua fluit, cavat terram sic discursus temporalium conscientiam rodit. Si potest torrens in agros excurrerre sine læsione satorum ; et tu Le ista sine vulnere mentis posse tractare confidito. Omnimodis consulo studeas avertere a te concursum horum. Multa nescias, plurima dissimules, nonnulla obliviscaris.

21. Sunt tamen quae ignorare te nolim, mores quorumque el studia. Non opportet ut vitia domus tuae ultimus 444 scias quod quamplurimis novimus contigisse. Quapropter, ut dixi, alius alia dispenset de disciplina tu provide, illud nemini credas. Si insolentior coram te vel sermo sonuerit vel habitus apparuerit manus tua super ejusmodi tu ulciscere injuriam toam. Impunitas ausum parit, ausus excessum. Domum episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas horum disciplina custos. Sacerdotes domestici, aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus sunt. In vultu, in habitu, in incessu illorum qui circa te sunt, pibil residere impudicum, nihil indecens patiaris. Discant a te coepiscopi tui comatulos pueros et comptos adolescentes secum non habere. Certe inter mitratos discurrere calamistratos non decet. Et memento quod Sapiens

31

admonet Filia tibi sunt noli faciem tuam hilaA rem ad eas ostendere (Ecch. VII, 26).

22. Nec austeritatem tamen suadeo tibi, sed gravitatem. Illa infirmiores fugat, hæc reprimit iores, Illa, si adsit, odibilem hæc, si desit, contemptibilem reddit : in omnibus tamen modus melior. Ego nec severius velim, nec dissolutins. Quid hac mediocritate gratius, ut nec de severitate sis oneri, nec de familiaritate contemptai ? In palatio papam, domi le patremfamilias exhibe.

Ament te domestici tui : si non, facito ut timeant. Utilis semper custodia oris, que tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo ubique frenanda lingua præceps, maxime autem in convivio. Ille convenientior habitus, si tu actu quidem severus sis, vulta serenus, verbo serius. Capellani, et qui tecum jugiter divinis intersunt officiis, non sint sine honore. Tuum est tales tibi providere, qui digni sint. Serviatur eis ab omnibus tanquam tibi. Necessaria de manu tua accipiant. His contenti sint quæ tu provideris illis to vide ne egeant. Super hoc quem forte ab adventantibus petere deprehendes, judica Giezitam (IV Reg. v, 20-27) id de ostiariis, id de cæteris officialibus deceraendum. Verum hoc CX abundanti nam formam istam jam olim a te positam recordamur. Quid tuo dignius apostolatu quid salubrius ad conscientiam, honestius ad famam, utilius ad exemplum ? Optimus canon, qui projicit avaritiam ex calumnia, et non a conscientia tanlum.

CAPUT VII.

Epilogus seu summa eorum quœ in pontifice requiruntur. 23. Libet jam et hunc claudere librum sed in

calce aliqua velim vel ante dicta quasi epilogando repetere, vel addere prætermissa. Consideres ante omnia sanctam Romanam Ecclesiam, cui Deo auctore præes, Ecclesiarum matrem esse, non dominam te vero non dominum episcoporum, sed unum ex ipsis porro fratrem diligentium Deum, et participem timentium eum. De catero oportere te esse considera formam justitise, sanctimonia speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicum Sponsi, Sponsæ paranymphum, cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem

pupillorum, judicem viduarum, oculum cacorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem Altissimi, vicarium Christi, christum Domini postremo deum Pharaonis. Intellige quæ dico dabit tibi Dominus intellectum. Ubi malitise juncta potentia est, aliquid tibi supra hominem præsumendum. Vultus tuus super facientes mala. Timeat spiritum iræ tuse, qui hominem non veretur, gladium non formidat. Timeat orationem, qui admonitionem contempsit. Cui irasceris tu, Deum sibi iratum, non hominem putet. Qui to non audierit, auditurum c Deum, et contra se paveat. Quod reliquum est, de his quae supra te sunt, incumbit jam disputatio: quam uno libro, Deo adjuvante, solvere spero, et me pariter absolvere promissione mea.

Liber Quintus.

445 CAPUT PRIMUM.

De his qua supra nos sunt, id est de Deo rebusque divinis, considerationem instituit, ad quas modo per creaturas erigimur.

1. Libri superiores, etsi de consideratione inscribantur, plurimum tamen habent actionis admistum dum res aliquas non considerandas tantum, sed agendas docent vel monent. A qui in manibus modo est, sola in consideratione versabitur. Quae enim supra sunt (id quidem instat (62) actu non indigent, sed inspectu. Non est quod in eis actites, que uno modo semper sunt, et in æternum porro aliqua et ab æterno. Et hoc velim solerter advertas, vir sagacissime Eugeni, quia toties peregrinatur consideratio tua, quoties ab illis rebus ad ista deflectitur inferiora et visibilia, sive intuenda ad notitiam, sive

appetenda ad usum, sive pro officio disponenda vel actitanda. Si tamen ita versatur in his, ut per haec illa requirat, haud procul exsulat. Sic considerare, repatriare est (63). Sublimior iste præsentium ac dignior usus rerum, cum juxta sapientiam Pauli, invisibilia Dei, per facta intellecta, conspiciuntur. Sane hac scala cives non egent, sed exsules. Quod vidit ipse hujus seutentiæ auctor, qui cum diceret invisibilia per visibilia conspici, signanter posuit, a creatura mundi (Rom. 1, 20). Et vere quid opus scalis tenenti jam solium ? Creatura cœli illa est, præsto habens per quod potius ista intueatur. Videt Verbum, et in Verbo facta per Verbum. Nec opus habet ex his quae facta sunt, Factoris notitiam mendicare. Neque enim ut vel ipsa noverit, ad ips. descendit, quae ibi illa videt, ubi longe melius sunt quam in se ipsis. Unde

nec medium requirit ad ea

est,alii repatriare Horstius cum paucis utramqu habet. Repatriare rectius ad sensum, ut opponatur exsilio,ut infra num. 2, Repatriasse erit hoc, etc.

Notae ad paginam

1. (62) Aliis, ut quidem constat; sed legendum instat, id est, id modo exsequendum restat.
2. (63) Varia hic lectio, quidam scripti appropriare

32

corporis sensum : sensus ipsa sibi, se ipsa sentiens, Optimum videndi genus, si nullius egueris, ad omne quod libuerit (al. add. nosse), te contentus. Alioquin juvari aliunde, obnoxium fieri est minusque a perfecto istud, et minus liberum.

2. Quid, quod et inferioribus eges? nonne præposterum hoc et indignum Plane superiorum queedam injuria est, inferiorum operam desiderare a qua injuria nemo hominum perfecte vindicabitur, nisi cum quisque evaserit in libertatem filiorum Dei. Nempe erunt hi omnes docibiles Dei (Joan. VI, 45), et nulla interveniente creatura, solo beati Deo. Repatriasse erit hoc, exisse de patria corporum in regionem spirituum. Ipsa est Deus noster, maximus spiritus, maxima mansio spirituum beatorum et ne quid hic sibi usurpet sensus (al. add. carnis) seu imaginatio, veritas est, sapientia est, virtus, æternitas,summum bonum. Unde (al. add. a quo) interim absumus : et ubi sumus, vallis est lacrymarum, in qua sensualitas regnat, et consideratio exulat in qua libere quidem et potestative se exserit sensus corporeus, sed intricatus caligat oculus spiritualis. Quid igitur mirum, si ope indigenæ advena indiget? Et felix secundum tempus viator, qui

civium beneficium, sine quo transire non potest, in obsequium convertere potuil, utens, non fruens : urgens, non potens exactor, non supplex.

CAPUT II.

Assignat varios considerationis gradus.

3. Magnus ille, qui usum sensuum, quasdam veluti civium opes, expendere satagit. dispensando 146 in suam et multorum salutem. Nec ille minor qni hune sibi gradum ad illa invisibilia philosophando constituit pisi quod hoc dulcius, illud utilius hoc felicius, illud fortius esse constat. At omnium maximus, qui spreto ipso usu rerum et sensuum, quantum quidem homanse fragilitati fas est, non ascensoriis gradibus, sed inopiiatis excessibus, avolare interdum contemplando ad illa sublimia consuevit. Ad hoc ultimum genus illos pertinere reor excessus Pauli. Excessus, non ascensus nam raptum potius fuisse, quam ascendisse ipse se perhib 1 (II Cor. XII, 1-4). Inde est quod dicebat Sive mente excedimus, Deo (Id. V. 13). Porro bac tria ita contingunt, cum consideratio, etsi in loco peregrinationis suae, virtutis studio, et adjutorio gratiæ facta superior, sensualitatem aut premit ne insolescat, aut cogit ne evagetur, aut fugit ne inquinet. In primo potentior, in secundo liberior, in tertio purior. Puritatis siquidem et alacritatis pariter alis fit ille volatus.

4. Vis tibi has considerationis species propriis distingui nominibus? Dicamos, si placet, primam dispensativam, secundam æstimativam, tertiam speculativam. Horum nominum rationes definitiones declarabunt. Dispensativa est consideratio sensibus sensibilibusque rebus ordinate et socialiter utens ad promerendum Deum. Estimativa est consideratio prudenter ac diligenter queque serutans

et ponderans ad vestigandum Deum. Speculativa est consideratio se in se colligens, et, quantum divinilus adjuvatur, rebus humanis eximens ad contemplandum Deum. Puto vigilanter advertis aliarum hanc esse fructum caleras. si non referantur ad istam, quod dicuntur videri posse, sed non esse. Et prior quidem absque intuitu hujus multa serit, et nibil metit : sequens vero nisi ad istam se dirigat, vadit, sed non evadit. Ergo quod prima aptat, secundat odorat, tertia gustat. Ad quem tamen gustum perducunt et caterae, etsi tardius : nisi quod prima laboriosius, sccunda quietius pervenitur. CAPUT III.

Ea qua supra nos sunt, Deum scilicet et Angelos, investigari opinione, fide et intellectu.

5. Dixisti, inquis, satis qua ascendatur etiam quo ascendendum, dicere habes. Falleris, si id speras ineffabile est. Tu me existimas loqui quod oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit ? Nobis, inquit, revelavit Deus per Spiritum suum (I Cor. II, 9, 10). Ergo quae supra sunt non videbo docentur, sed spiritu revelantur. Verum quod sermo non explicat, consideratio quaerat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur, Sane eorum admonitus que supra sunt, non te existimes mitti a me suspicere solem, lunam, stellas, non ipsum firmamentum, non aquas que super cœlos sunt. Ista siquidem omnia, etsi supra loco, pretio infra sunt, et dignitate nature sunt enim corpora. Tui portio spiritus est, quo superius quidpiam frustra quæris, quod non sit spiritus Porro spiritus est Deus, sunt et Angeli sancti, et hi supra te. Sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt. Unum siquidem tui et Angeli optimum ratio est Deus vero non sui aliquid optimum habet, unum optimum totus. Is, et qui cum eo sunt beati spiritus, tribus modis, veluti viis totidem, nostra sunt consideratione 447 vestigandi opinione, fide, intellecto. Quorum intellectus rationi innititur, fides auctoritati, opinio sola veri similitudine se tuetur. Habent illa duo certam veritatem sed fides

clausam et involutam, intelligentia nudam et manifestam cælerum opinio certi nihil habens, verum per verisimilia quærit potius, quam apprebendit.

6. Omnino in his cavenda confusio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque est fidei, opinio revocet in quæstionem. Et hoc sciendum, quia opinio, si habet assertionem, temeraria est fides, si habet hæsitatiouem, infirma est item intellectus, si signata fidei tenet irrumpere, reputatur effractor, serutator majestatis. Multi suam opinionem intellectum putaverunt, et erraverunt. Et quidem opinio potest putari intellectus intellectus opinio non potest. Unde hoc accidit 9 Profecto quia hæc falli potest, ille non potest aut si falli potuit, intellectus non fuit, sed opinio. Verus nempe intellectus certam habet non modo veritatem, sed noti tiam veritatis. Possumus singula hæc ita definire,

33

Fides est voluntaria quædam et certa prælibatio necdum propalate veritatis. Intellectus est rei cujuscunque invisibilis certa et manifesta notitia. Opinio est quasi pro vero habere aliquid, quod falsum esse nescias. Ergo, ut dixi, fides ambiguum non habet ; aut si habet, fides non est, sed opinio. Quid igitur distat ab intellecto ? Nempe quod etsi non habet incertum non magis quam intellectus, habet tamen involucrum, uod non intellectus. Denique quod intellexisti, non est de eo quod ultra quæras 'aul si est, non intellexisti. Nil autem malumus scire quam qua fide jam scimus. Nil supererit ad beatitudinem, cum quae jam certa sunt nobis fide, erunt æque et nuda.

CAPUT IV. Angeli quomodo considerandi.

7. His ita expeditis, age jam dirigatur consideratio in eam qua

sursum est Jerusalem mater nostra, ac totis tribus memoratis viis caute et vigilanter vestigemus investigabilia quatenus tamen licet, vel magis quatenus nobis donabitur. Et primo quidem cives spiritus esse illic potentes, gloriosos, beatos, distinctos in personas, dispositos in dignitates, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, corpore æthereos (64-65), immortalitate perpetuos, impassibiles non creatos, sed factos, id est gratia, non natura mente puros, affectu benignos, religione pios, castimonia integros, unanimitate individuos, pace securos, a Deo conditos, divinis laudibus et obsequiis deditos. Hæc omoia legendo comperimus, fide tenemus. Quanquam de corporibus horum non modo unde sint, sed an aliquatenus sint, hæret sententia aliquorum. Unde si quis inter opinabilia magis id ponendum censerit, non contendo. Porro intellectu preditos, non fide, non opinione, sed intellectu capimus; quia non possunt bujus expertes, et Dei simul participes esse. Sunt et nomina quædam nota nobis similiter ex auditu, per que harum beatitudioum etiam quae non liquido mortalium percepit auditus, officia, merita, gradus, ordines, ulcumque a nobis conjici et dicerni queunt. Sed enim quod ex auditu non est, jam non ex fide nam fides ex auditu (Rom. X 17). Itaque opinando

(64-65) Confer sermonem5 in Cantica, ubi de corporibus angelorum, et ibi notas.

(66) Novem esse angelorum ordines, nec plures, nec pauciores gradu ac dignitate inter se distinctos sententia est multorum Patrum consensu tradita. Nam ita sentit Ignatius epist. ad Trallian. Dionysius, De cælest. hierach. cap. 6, ubi ex instituto eam rem tractans, tres constituit angelorum hierarchias, et singulas in tres ordines subdividit. Hos sequuntur Gregor. hom, 34 super Evang., Hieron. lib. II, Apolog. advers. Rufl., Chrys. hom, 4 super gen.. Rupert. lib. III, de process. Sp. S. cap. 6, el Bernard. noster, præter locum præseutem, serm. de S. Martino, et

hom. 8 in Cantic. In ordine tamen horum ordinum constituendo Patres variant, nec certa collocationis rationem habuisse videntur. Qua de re v. S. Thom. 1. p. q. 108, a. 6.

Porro pbserva Bernardum de hac materia sobrie admodum et opinando potius, quam affirmando locutum. Nam quot sint angelorum ordines, et quibus

ista dixerimus. Ad quid enim cœlestium nomina innotuerunt, si ne opinari quidem salva fide aliquid licet de rebus, quarum nomina sunt? Angeli, Archangeli, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubin, el Seraphin, hæc nomina. Quæ significata eorum? Nullane inter illos spiritus qui simpliciter Angeli, et eos qui Archangeli nuncupantur, distantia?

Quid ergo sibi vult gradualis distinctio hæc (66)? Putemus Angelos dici (nisi ut convenientius aliquid considerasti) qui singuli singulis bominibus dati credentur; missi in ministerium, secundum Pauli doctrinam, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. 1, 14) de quibus Salvator, Angeli eorum semper vident faciem Patris (Matth. XVIII, 10.) Putemus his præesse Archangelos, qui conseii mysteriorum divinorum, nonnisi ob præcipuas et maximas causas mittuntur. E quibus magnus ille archangelus Gabriel missus legitur ad Mariam (Luc 1, 26), ob causam utique, qua major esse non potuit. Putemus esse super istos Virtutes esse, quorum outu vel opere signa el prodigia in elementis, sive ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Inde est fortas-is, quod cum in Evangeliis legas Erunt signa in sole et luna et stellis, paulo host habes, Nam virtutes calorum movebuntur (Luc XXI, 25, 26); hi minirum spiritus, per quos signa fiunt. Putemus Potestates superiores istis, quarum virtute potestas tenebrarum comprimitur, et coercetur malignitas acris hujus, ne quantum vult noceat ne maliguari, nisi ut prosit, possit. Putemus PrincipaLus his quoque prælatos, quorum moderamine et sapientia omnis in terris principatus constituitur,

regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. l'utemus Dominationes adeo cunctis supereminere præfatis ordinibus, ut respectu horum cæteri videantur omnes administratorii spiritus, et ad istos, lanquam ad dominos, referri regimina Principatuum, tutamina Potestatum, operationes Virtutum revelationes Archangelorum, curam el providentiam Angelorum. Putemus Thronos alto etiam ab his evolasse recessu, qui ex eo quod sedent, Throni dicuntur et ex eo sedent, quod sedit in eis Deus.

inter se proprietatibus discreti, res est a sensibus, D atque experientia mortalium longe remotissima. Proindeque in loco obscuro el caliginoso non temere figendus gressus, namque ex humanis rationibus definiendum, sed procedendum caute, quousque Scripture sacre et Ecclesiæ nobis auctoritas præluxerit. Unde et Sancti Patres hanc rem parce et sobrie sibi tractandam putarunt, uti videre est apud Hilarium Enarr. psal. CXXIX ; Aug. in Ench. Cap. 58, ubi fatetur ingenue, se ignorare quomodo se habeat beatissima illa et suprema societas; et que ibi sint differentiæ personarum, Idem lib. ad Orosium coat. Priscill. et Orig. profitetur, sed nec in ea ignorantia ullum esse periculum ait. Quin et ipse Dionys. De coelest. hierarch., cap. 6, ubi tractationem de angelo rum ordinibus aggreditur, præfatur solum Deum el angelos scire, quot sint, et qui coelestium naturarum ordines. Sed vide S. Thom. loc. cit., art. 5 at 6, et ibid. Comment.

34

Neque enim sedere in eis qui non sederent posset. Quæris quid (al. quam] illam sentiam sessionem ? Summam tranquillitatem, placidissimam serenitatem, pacem que exsuperat omnem intellectum. Talisestqui sedet in Thronis Dominus sabaoth, judicans omnia cum tranquillitate, placi lissimus, serenissimus, pacatissimus. Et tales sibi constituit Thronos, simillimos sibi. Putemus Cherubin ex pso sapientiæ fonte, ore Altissimi haurientes, et refundentes fluenta scientiae universis civibus

suis? Et vide ne is sit, quem propheta loquebatur, fluminis impetus lætificans civitatem Dei (Psal. XLV, 5). Putemus Seraphin, spiritus totos divino igne succensos, succendere universa, ut singuli cives singulse sint lucernae ardentes et lucentes ardentes charitate, locentes cognitione.

9. 0 Eugeni, quain bonum est nos hic esse I quam fore melius, si quando tamen toti sequamur quo ex parte præcessimus ! Precedimus animo, et ne ipso quidem toto, sed parte modica nimis. Aflectus jacent mole corporea prægravati et luto hærentibus desideriis, sola interim arida et tenuis consideratio prevolat. Et tamen ex tantillo quod jam datur, libet exclamare Domine dilexi decorem domus tuo. et locum habitationis gloria tua (Psal XXV, 8). Quid si totam se colligat anima, et reductis affectibus, e cunetis locis, quibus captivi tenentur, timendo quae non oportet, amando quae non decet, dolendo vane, gaudendo vanius, cum his ineat tota libertate volatum, pulset, impetu spiritus, et in pinguedine gratise illabatur? Nonne cum cœperit circuire lucidas mansiones, et sinum illum etiam Abrahæ curiosius perscrutari, et sub altari, quodcumque illud est (67), martyrum revisere animas, in prima stola secundam patientissime expectantes, multo magis tunc instabit loquens cum propheta Unam petii a Domino hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitamea, ut videam voluntatem Domini ac visitem templum ejus ? (Psal. XXVI, 4). Quidni ibi videatur cor Dei ? quidni ibi probetur que sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta ? Bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, et nihil ultra quærentibus. Patent viscera misericordiæ, patent cogitationes pacis, divitise salutis 449, mysteria bonæ voluntating benignitatis arcana, quæ clausa mortalibus, etiam ipsis electis suspecta sunt. Id quidem salubriter, ne desinant timere, dum necdum digne amare idonei inveniunur.

10. Cernere est in his qui Seraphin appellantur, quomodo amet qui unde amet non habet, sed est et qui nibil horum quae fecerit odit quos salvandos fecit, quomodo foveat, quomodo provehat, quomodo amplexetur, quomodo delicta electre juventutis (68), et paleas ignorantiarum ejus ignis ille

(67) Ex his verbis patet, Bernardum sermone 2 in festo Omnium Sanctorum non its sensisse de altari illo, quasi intellectu aut fide id sibi constaret sed tantum opinative centemtiam suam dixisse

consumens, ipsam purgatissimam et suo amore dignissimam reddat, Cernere est in Cherubin, qui plenitudo scientise dicantur, Deum scientiarum dominum esse, qui solus solam nesciat ignorantiam, qui totus sit lux, at tenebre in eo non sint ullse; totas sit oculus, et qui minime aliquando falliur, quia minime clauditur; qui extra se non quærat lumen, cui admoveatur ut videat, ipse qui videt, ipse unde videt. Cernere est in Thronis, quam non suspectus omni innocentise judex sedeat in his, qui circumvenire nolit, circumveniri non possit, quippe sic amans, et sic videns. Nec vacat sessio : tranquillitatia insigne est. De vultu tali judicium meum prodeat opto, cui insit amor, error absit, et perturbatio. Cernere est in Dominationibus, quantee sit Dominus majestatis, cujus nutu imperium constat, et imperio universitas atque æternitas termini sunt. Cernere est in Principatibus principium ex quo omnia; et quomodo a cardine ostium, sic ab ipso regi universitatem. Cernere est in Potestatibus, quam potestative idem princeps quos regit, protegit, contrarias potestates arcens et propulsans. Cernere est in Virtutibus unam ubique sequaliter presto ease virtutem, per quam omnia, vivificam, efficacem, invisibilem, immobilemque, omnia tamen moventem utiliter, tenentem fortiter quae cam in minus usitata effecta apud mortales eruperit miracula sive prodigia vocant. Cernere postremo et mirari est in Angelis et Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius, Quoniam ipsi cura est

de nobis (I Petr. 5, 7); qui talium nos et tantoram non desinit jucundare visitationibus, instruere revelationibus, suggestionibus commonere, sedulitate solatiari.

CAPUT V.

Gratias ac dotes Angelorum a Deo in ipsos derivari. 11. Hæc omnia contulit illis spiritibus ipse qui condidit illos, unus atque idem summus Spiritus, dividens singulis prout voluit. Hasc operatur in allis, hæc dedit operari et illis, sed aliter. Ardent Seraphin, sed igne Dei, vel potins igne Deo. Quod præcipuum est in eis, amant, sed non quantum Deus, nec quomodo. Lucent Cherubin, et scientia emisent, sed participio veritatis; ac per hoc non ut Veritas, nec quantum. Sedent Throni, sed insidentis beneficio. Judicant et ipsi cam tranquillitate, sed non ad mensuram modumve pacis pacantis, pacis quæ exsuperatomnem sensum. Dominantur Dominationes, sed sub Domino dominantur, serviuat pariter. Quid hoc ad summum, sempiternum, singulareque dominiom ? Presunt Principatus et regunt sel reguntur et ipsi, ita ut regere jam non norint, si regi desierint Precellit in Potestatibus fortitudo sed qui debent quod fortes sunt, et aliter est fortis, et plus; nec tam fortis quam ipsa fortitudo est. Virtutes,

Hæc fusius in prefatione ad tomum III. (68) In quibusdam, neglectæ juventutis, sed mendose; hic enim agitur de electis.

pro suo mínisterio et potentatu satagent excitare corda torpentia hominum innovatione signorum virtus vero in eis manens, ipsa facit opera. Faciunt et illa, sed in comparatione ejus non faciunt. Demique tantum interest, ut quasi singulariter propheta dicat ad eum, Tu es Deus qui facis mirabilia (Psal. Lxxv,15) et idem de eo,

Qui facit mirabilia magna solus (Psal. CXXXVI, 4). Adsunt Angeli et Archangeli sed ille germanior nobis, qui non modo adest, sed inest.

12. Quod si si dicas posse inesse et angelum, non infleior. Memini scriptum Et angelus qui loquebatur in 450 me (Zach. 1, 14). Alqui differentia et in hoc. Inest Angelus suggerens bona, non ingerens: inest hortans ad bonum, non bonum creans. Deus sic inest ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur et participetur, ita nt unum perinde cum nostro spiritum ease dicere quis non timuerit, etsi non unam personam, unamve substantiam (69). Habes enim Qui adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. VI, 17). Angelus ergo cum anima, Deus in anima. Ille ut contabernalis anime inest, Deus ut vita. Itaque sicut anima videt in oculis, audit in auribus, odorat in naribus, in' faucibus gustat, tangit in toto reliquo corpore sic Deus diversa in diversis spiritibus operatur verbi gratia, in aliis amantem se exhibens, in aliis agnoscentem, in aliis alia facientem, sicut unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem (Id, XII, 7). Quis est iste tam communis in vocibus, tam longe in rebus ? quomodo quem nostris loquimur verbis, in sua reconditus majestate, nostros penitus el aspectus effugit, et affectus ? Audi ipsum quid loquatur hominibus. Sicut exaltantur cœll a terra, sic exaltata sunt via TBa a viis vestris ,et cogitationes mea a cogitationibus vestris (Isai. LV, 9). Dicimur amare, et Deus dicimur nosse, et Deus et multa in hunc modum. Sed Dous amat ut charitas, novit ut veritas, sedet at requites, dominatur ut majestas, regit ut principium, tuetur ut salus, operatur at virtus, revelat ut lux assistit nt pietas, Que omnia faciunt et Angeli, fecimus et nos sed longe inferiori modo, non utique bono quod sumus, sed quod participamus.

CAPUT VI.

Principii et essentia rationem proprie soli Deo convenire.

13. Nune jam transi spiritus istos, si forte cum sponse dicere possis et tu Paululum cum pertransissem 60s, inveni quem diligit anima mea (Cantic III, 4), Quis est ? Non sane occurrit melius, quam Qui est, Hoc ipse de se voluit responderi, hoc docuit, dicente Moyse ad populum, ipso quidem injungent Qui est, misit me ad vos (Exod. III, 14). Merito quidem. Nil competentius seternitati, que Deus est. Si bonum, si magnum, si bestum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris; in hoe verbo instaura-

A tur, quod est, Est. Nempe hoc estet esse, quod hæc omnia esse. Si et centum talia addas, non recessisti ab esse. Sic ea dixeris, nihil addidisti si non dixeris, nihil minuisti. Jam si vidisti hoc tam singulare tam summum esse, nonne in comparatione hujus quidquid hoc non est, judicas potius non esse quam esse ? Quid item Deus ? Sine quo nihil est. Tam nihil esse sine ipso, quam nec ipse sine se potest. Ipse sibi, ipse omnibus est. Ac per hoc quodammodo ipse solus est, qui suum ipsius est, et omnium ease. Quid est Deus ? Principium : et boc ipse de se responsum dedit (Joan. VIII, 25). Multa in rebus dicuntur principia, sed respectu posteriorum. Alioquin si ad aliquid precedens respicias, ipsum potius principium dabis. Quamobrem si quæras verum simplexque principium, invenias oportet quod principium non habuerit. Ex quo universum cœpit, ipsum profecto minime coepit. Nam si cœpit, aliunde cœperit necesse est. A se enim coepit nihil. Nisi forte quis putaverit, quod non erat, dare sibi potuisse, ut esse inciperet ; aut fuisse aliquid, antequam esset. Quod utrumque quia ratio non consentit, constat nihil sibimet extitisse principium. Quod vero aliud principium habuit, primum [al. principium] non fuit. Verum ergo principium nequaquam cœpit, sed totum ab ipso scepit.

14. Quid est Deus ? Cui sæcula nec accesserunt, nec decesserunt

nec coæterna tamen. Quid est Deus ? Ex quo omnia, per quem omnia, in quo c omnia (Rom. XI, 36). Ex quo omnia, creabiliter, non seminabiliter. Per quem omnia, ne alium auclorem alque alium opificem arbitreris. In quo omnia, non quasi in loco, sed quasi in virtute. Ex quo ommia tanquam uno principio, auctore omnium. Per quem omnia, ne alterum principium inducatur 451 artifex. In quo omnia, ne tertium inducatur locus. Ex quo omnia non de quo, quia non est materia Deus efficiens causa est, non materialis. Frustra philosophi materiam querunt non eguit materia Deus. Non enim officinam quasivit, non artificem. Ipse per se omnia fecit. Unde ? De nihilo nam si ex aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nec omnia. Absit ut de sua incorrupta incorruptibiD lique substantia tam multa fecerit; etsi bona, corruptibilia tamen. Quaris si in ipso omnia, ipse ubi ? Nibil minus invenio. Quis capiat locus ? Quaeris ubi non sit 9 Nec hoc quidem dixerim. Quis sine Deo locus ? Incomprehensibilis est Deus : sed non parum apprehendisti, si hoc tibi de eo compertum est quod nusquam sit, qui non clauditur loco; et nusquam non sit, qui non excluditur loco. Suo autem illo sublimi alque incomprehensibili modo, sicut omnia in ipso, sic ipse in omnibus est. Denique sicut ait evangelista, in mundo erat (Joan. I, 10). Alias vero, ubi eral antequam mundus fieret, ibi est. Non est quod quæras ultra ubi erat præter ipsum nihil erat. Ergo in se ipso crat.

(69) Vide Sermonem 5 in Cantica, n. 8 et ibi notam.

CAPUT VII

Deum et simplicem et trinum esse. 15. Quid est Deus ? Quo nihil melius cogitari potest. Si approbas, non oportet assentiaris esse aliquid, quo Deus sit (70), et quod Deus non sit. Hoc enim sine

dubio melius. Quomodo non melius Deo, si Deus non est, quod dat Deo ut sit? At melius illam divinitatem, qua dicunt Deum esse (71), non a iud quam Deum esse fatemur. Non est ergo in Deo nisi Deus. Quid ? inquiunt negas Deum habere divinitatem ? Non, sed quod habet, hoc est. Negas divinitate (72) Deum esse? Non, sed non alia, qua que ipse est. Aut si tu aliam invenisti, adjuvet me Trinitas Deus, adversus illam (73) tota me contumacia erigo. Quaternitas orbem disterminat, non signat deitatem. Deus Trinitas est, Deus trium singula personarum. Si quartam divinitatem adjicere placet interim ego hanc, que Deus non est, persuasi mihi minime adorandam. Puto quod et tu. Numpe Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Luc. IV, 8). Gloriosa vero divinitas, quæ sibi honorem non audeat arrogare divinum. At melius quartum hoc omnino respuimus, quam sine honore recipimus. Multa dicuntur esse in Deo, et quidem sane catholiceque, sed multa unum. Alioquin si diversa putemus, non quaternitatem habemus, sed centenitatem. Verbi causa, dicimas magnum, bonum, justum, et innumera talia sed nisi omnia unum in Deo, et cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum.

16. Mihi vero non deest quot cogitem melius ejus modi Deo tuo. Quæris quid? Mera simplicitas. Vero judicio, natura simplex multiplici antefertur. Scio quod ad hæc respondere solent. Non multa, inquiunt, sed unam tantum divinitatem, quae omnía illa sunt, Deo ut sit conferre asserimus. Asseritis ergo, etsi non multiplicem, duplicem Deum et non ad merum simplex pervenistis, neque ad id, quo melius cogitari non potest. Tam non est simplex, quod vel uni fuerit obnoxium formæ, quam nec virgo vel uni cognita viro. Securus loquor, ne is quidem qui vel dulplex est, erit meus. Habeo enim meliorem. Esto quod hunc numeroso et multiplici anteponam sed plane præ simplici sperno. Meus Deus ipse catholice est. Tam non habet hoc et illud, quam non hæc et illa. Est qui est, non quæ est. Purus, simplex, integer,

perfectus, constans sibi, uihil de temporibus, nihil de locis, nihil de rebus trahens in se, nibil ex se deponens in eis; non habens quod ad numerum 459 dividat, non quæ colligat ad unum. Uoum quippe est, sed non unitum. Non partibus constat, ut corpus; non affecti-

bus distal, ut anima non formis substat, ut omne quod factum est; sed ncque formæ, ut istis visum est. Magna laus videlicet Deo, ut se ab informitate vindicet, forma una esse contentum. Hoc est dicere, catera pluribus, Deum nonoisi uni debeie quodest. Quid? Cujus beneficio sunt quae sunt, ipse pro suo esse alteri beneficio (74) inclinabit? Laus ista, ut valgo dicitur, blasphemiam valet. An non pluris est nullo indigere quam uno? Habe reverentiam Deo, ut quod pluris est, illi tribuas. Si cor tuum usque hue ascendere potuit, Deum tuum infra quomodo collocabis? Ipse sibi forma, ipse sibi essentia est. In boe interim gradu suspicio illum et si alter potior appareret, illum potius darem. Numquid verendum, ne cogitatio transvolet illum ? QuanB tumcunque in altum proficiat, ultra est. Infra quod homo cogitare possit, altissimum quærere, ridiculum est statuere, impium. Ulira, non citra querendus est.

17. Ascende adhuc, si potes, ad cor altius, et exaltabitur Deus. Non est formatus Deus forma est. Non est affectus Deus affectio est. Non est compositus Deus merum simplex est. Et ut liquido noveris, quid simplex dicam idem quod unum. Tam simplex Deus, quam unus est. Est autem unus, el quo modo aliud nihil. Si dici possit, unissimus est. Unus est sol, quod non sit ulter una luna, quod reque altera non sit. Atque id quidem Deus, sed plus. Quid plus? Unus est etiam sibi. El hue C vis tibi declarari Idem est semper, et uno modo. Non sic unus sol, non sic una luna. Clamat uterque nou esse unum sibi ille motibus, illa ct defectibus suis. Deus autem non modo unus sibi et in se unus est. Nihil in se nisi se habet. Non ex tempore alterationem habet, non in

substantia alteritatem bine de eo Boetius « Hoc vere unum, in quo nullus est numerus, nullum in 80 aliud præter id quod est Neque enim subjectum fieri potest: forma euim est. Compara huic uni omne quod unum dici potest; et unum non erit. Trinitas est tamen Deus. Quid ergo Destruimus quod dictum est de unitate, quia inducimus trinitatem? Non; sed statuimus unitatem. Dicimus Patrem, dicimus Filium, dicimus Spiritum sanctum; non tamen tres Deos, sed unum. Quid sibi vult iste (ut sic loquar) absque numero numerus? Si tria, quomodo non numerus? si unum, ubi numerus'; Sed habeo, inquis, quid numerem, et quid non numerem. Substantia una est personae tres sunt. Quid mirum quid vel obscurum in hoc ? Nihil, si personse seorsum a substantia cogitentur. Nune vero cum tres illse personae illa substantia sint, et illa una substantia tres

tum, de quo ad sermonem 80 in Cantica.

Notae ad paginam

1. (70) Necessaria prorsus correctio ex duobus manuscriptis Colbertinis; ubi in antebac editis, quod Deus sit. Ratioex consequentibus perspicua.
2. (71) Nempe Gilbertus Porretanus Pictavensis episcopus, ejusque sequaces, damnati in concilio Remensi de quo Gaufridus, libro III de Vita S. Bernardi, n. 15. Idem Gaufridus libelium edigit de rebus gestis in concillio Remensi contra Gilber-
3. (72) Alii male divinitatem. Eadem correctio adhibita in sermone 80 super Cantica, D. 15.
4. (73) Editi addunt, vel quaternitatem, sed deest in manuscriptis.
5. (74) Quidam cum Horstio habent alterius beneficio. Sed planior sensus, alteri benefico, at in purioribus

manuscriptis.

37

illse personae; quis numerum neget? Nam vere tres sunt. Quis numeret tamen? Nam vere unum sunt. Aut si tu facile explicatu id putas, dicendo tres, dicito quid numerasti ? Naturas ? Una est. Essentia? Una est. Substantias ? Una est. Deitates ? Una est. Non hæc, sed personas numero, inquis. Quæ non sint illauna natura, illa una essentia, illa una substantia, illa unadivinitas? Catholicus es minime hoc dais.

CAPUT VIII.

Personarum pluralitem in Deo consurgere ex proprietatibus; essentiam tamen unam et simplicem esse.

18. Personarum proprietates non aliud quam personas; ipsasque non aliud quam unum Deum, unam divinam substantiam, unam divinam naturam, unam divinam et summam majestatem, fides catholica confitetur. Numera ergo, si potes, aut sine substantia personas, quae ipsa sunt aut sine personis proprietates, queeipse sunt. Aut si dividere quis conetur vel 458 personas a substantia, vel proprietates a personis, nescio quomodo Trinitatis se profiteri cultorem possit, qui in tantam rerum numerositatem excesserit. Dicamus itaque tres, sed non ad prejudicium Unitatis dicamus unum, sed non ad confusionem Trinitatis. Neque enim nomina vacua sunt, nec absque significantia cassæ voces. Quærit quis quomodo illud quod catholicum esse dicimus, possit esse [al. add. quomodo hoc] ? Suffi ciat ei tenere sic esse. Atque hoc non rationi perspicuum, nec tamen opinioni ambiguum, sed fide persuasum. Sacramentum hoc magnum est, et quidem venerandum, non scrutandum. Quomodo pluralitas in unitate, et hac unitate, aut ipsa in pluralitate? Scrutitari hoc temeritas est,

credere pietas est nosse vita, et vita æterna est. Unde si operse pretium censes. 0 Eugeni, percurral nunc consideratio multa Una, quo eminentia hujus singularis Unius fiat evidentior. Est unitas, quae collectiva potest dici, verbi causa, multi lapides faciunt acervum unum. Est et unitas constitutiva, cum multa membra unum corpus, vel muliæ partes unumquodcumque totum constituunt. Est et conjugativa, qua fit ut duo jam non duo sint, sed una caro. Et est nativa, qua anima et caro unus nascitur homo. Est unitas potestativa, qua homo virtutis non instabilis, non dissimilis, sed unus sibimet semper nititur inveniri. Est consentanea, com per charitatem multorum hominum est cor unum, et anima una. Est et votiva, cum anima votis omnibus adhærens Deo, unus spiritus est. Et est dignativa unitas qua limus noster a Dei Verbo in unam assumptus est personam.

19. Verum haec omnia quid ad illud summum atque, ut ita dicam, unice Unum, obi unitatem consubstantialitas facit? Huic Uni quodvis illorum, si assimiles, erit quoquo modo unum si compares, pullo. Igitur inter omnia que recte unum dicuntur, arcem tenet Unitas Trinitatis, qua tres personse

una subtantia sunt. Secundo loco illa præcellit, qua e converso tres subtantise una in Christo persona sunt. Porro hæc el quæcumque alia dici una possunt, summæ illius unitatis imitatione, non comparatione, Una appellari vera sobriaque probat consideratio. Nec abducimur ab hac unitatis professione assertione Trium cum in hac Trinitate non recipiamus multiplicitatem, sicut nec solitudinem in unitate. Quamobrem cum dico Unum, non me Trinitatis turbat numerus, qui essentiam non multiplicat, non variat, nec partitur. Rursum cum dico Tria, non me arguit intuitus unitatis, quæ illa quæcumque tria, seu illos tres, nec in confusionem cogit (75), nec in singularitatem redigit.

CAPUT XI.

B Uti in Deo simplex natura est in tribus personis sic contra in Christoplures naturas in unam personam coalescere.

c

20. Idem me sentire fateor et de illa unitate cui secundum ab ista inter cælera Una honorem dedi. Dico in Christo Verbum, animam, et carnem, sine confusione esseptiarum unam esse personam, et item absque præjudicio personalis unitatatis in sua numerositate manere. Nec negaverim hanc ad illud quoque genus unitatis pertinere, qua anima, et caro unus est homo. Decuit quippe familiarius similiusque cum hominis convenire constitutione, quod pro homine constitutum est sacramentum. Decuit et cum summa, quae in Deo est et Deus est, unitate congruere, ut quomodo ibi tres personae una essentia, ita bic convenientissima quadam contrarietate tres essentiae sint una persona. Videsne pulchre inter utramque unitatem hanc collocari in CO utique qui constitutus est mediator Dei hominisque homo Christus Jesus? Pulcherrima, inquam, convenientia, ut salutare sacramentum congrua quadam similitudine ambobus respondeat, et salvanti videlicet et salvato. Ita hæc unitas duarum consistens media unitatum, alteri succumbere, alteri 454 præeminere cognoscitur; quantum superiore inferior, tantum inferiore superior.

21. Tantam denique, tamque expressam unionis vim in se præfert ea persona, in qua Deus et homo D unus est Christus ut si duo illa de se invicem prædices, non erraveris, Deum videlicet hominem, et hominem Deum vere catholiceque pronuntians. Non autem similiter vel carnem de anima, vel animam de carne, nisi absurdissime, prædicas, etsi similiter anima et caro unus sit homo, Nec mirum, si non aque potis anima sit sua illa vitali, etsi non parum valida, intentione connectore, atque suis affectibus

astringere sibi carnem, ut sibi divinitas hominem illum, qui prædestinatus est filins Dei in virtute. Longa catena et fort 8 ad stringendum, divina prædestinatio ab æterno est enim. Quid longius reternitate Quid divinitate potentius ? Inde est quod nec morte incidente ullatenus intercidi have unitas potuit, etsi carne et anima ab invicem sepa-

(75) Horstius addit natura. Sed deest in aliis editis et manuscriptis.

38

ratis. Et fortassis hoc sensit ille, qui se indignum professus est solvere corrigiam calceamenti hujus (al. ejus] (Marc. I, 7).

CAPUT X.

Parabola, quoe est apud Matthœum de tribus satis, Christi personae accommodatur.

22. Sed et illa tria sata de Evangelio (Matth. xiii, 33), mista et fermentata in panem unum, si quis ad hæc tria dixerit pertinere, non incongrue id mihi facere videbitur. Quam bene ea mulier fermentavit, ut nec divisione quidem facta carnis et anima, a carne vel anima Verbum divideretur Mansit et in separatione inseparabilis unitas. Nec enim quae ex parte contigit separatio, potuit unitati præcribere, permanenti in totis tribus. Sive conjunctis, sive disjunctis duobus, nihilominus perseveravit in tribus unitas personalis. Eque unus Christus unaque persona. Verbum, anima, et caro, etiam mortuo homine perduravit. In utero Virginis ut sentio ego, commistio hæc et fermentatio facta est et ipsa mulier quae miscuit, et fermentavit. Nam fermentum non immerito fortasse dixerim fidem Mariæ. Plane beata, quae

credidit, quoniam perfecta sunt in ca, quae dicta sunt ei a Domino (Luc. I, 45). Perfecta autem non essent, si quominus juxta verbum Domini esset fermentum totum, et perpetuo fermentatum, servans nobis tam in morte, quam in vita pariter unum atque integrum mediatorem Dei et hominum cum sua deitate, hominem Christum Jesum. 23, Advertere est in hoc admirabili sacramento juxta numerum satorum, miræ et decentissime distinctionis gradus, novum, antiquum, aeternum. Novum, animam, que de nihilo tunc creata creditur, cum infusa antiquum, carnem, quæ a primo usque hominum, id est ex Adam, traducta cognoscitur æternum, verbum, quod ab aterno Patre coæternum illi genitum indubitata veritate asseritur. El in his triplex, si diligenter advertas, divinæ potentiæ genus, quod factum sit de nihilo aliquid, de vetusto novum, æteroum beatumque de damnato et mortuo. Quid hoc ad nostram salutem ? Multum per omnem modum. Primum quidem, quod peccato redacti in nihilum, per hoc quodammodo iterato creati sumus, ut simus initium aliquod creature ejus. Deinde quod ex vetusta servitute in libertatem filiorum Dei translati, in novitate spiritus ambulantes. Postremo, quod de potestate tenebrarum vocati ad regnum claritatis æternæ, in quo jam et consedere nos fecit in Christo. Alieni sint a nobis (76), qui Christi a nobis carnem alienare conantur, novam creatam in Virgine, et non de Virgine sumptam, impie asserentes. Pulchre propheticus spiritus longe ante occurrit huie sententise, imo blasphemise impiorum Egredietur, inquiens, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (Isai XI, 1). Dixisse poterat, Et flos de virga ; sed 455 maluit,

A de radice ut inde virgam, inde florem duxisse originem demonstraret. Inde igitur sumpta caro, unde orta Virgo nec nova in Virgine, quse prodiit ex radice.

CAPUT XI.

Continuatio considerationis de Deo.

24. Forte substomacharis, si adhuc pergimus querere, quid est Deus? tum quia toties jam quesitum est tum quia diffidis inventum iri. Dico tibi, Pater Eugeni solus est Deus, qui frustra nunquam queri potest, nec cum inveniri non potest. Doceat te de hoc experimentum tuum; aut si non experto credito, non mihi sed sancto qui ait Bonus est Domine, sperantibusis te anima quærenti te (Thren. III, 25). Quid ergo est Deus ? Quod ad universum spectat, finis? quod ad electionem, salus quod ad se, ipse novit. Quid est Deus? Voluntas omnipotens, benevolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo creans mentes ad se participandum, vivificans ad sentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum justificans ad promerendum, accendens ad zelum, fecundans ad fructum, dirigens ad sequitatem, formans ad benevolentiam, moderans ad sapientiam, roborans ad virtutem, visitans ad consolationem, illuminans ad cognitionem, perpetuans ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad securitatem.

CAPUT XII. C Deum et bonorum operum pium remuneratorem, et scelerum æquissimum vindicem esse.

25. Quid est Deus ? Non minus poena perversorum quam humilium gloria. Est enim rationabilis quaedam requitatis directio inconvertibilis atque indeclinabilis, quippe attingens ubique cui illisa omais pravitas conturbetur necesse est. Quidni

in hane omne tumidum, vel distortum impingat, et conquassetur ? Væ universo, quod obvium forte offenderit cedere nescia rectitudo nam et fortitudo est. Quid iniquis voluntatibus tam contrarium et adversum, quam semper conari, impingere semper, et frustra [al frustrari] Væ oppositis voluntatibus, solam suse profecto aversionis referentibus poenam. Quid tam poenale, quam semper velle quod nunquam erit Quid tam damnatum, quam voluntas addicta huic necessitati volendi nolendique, ut ad utrumlibet jam, sicut non nisi perverse, ita non nisi misere moveatur? In æternum non obtinebit quod vult; el quod non vult, in æternum nihilominus sustinebit. Digne omnino ut quid ad nihil alficitur unquam quod deceat, ad nil unquam quod libeat, evadat. Quis hoc facit? Rectus Dominus Deus noster qui et cum perverso pervertitur. Nunquam recto pravoque conveniet. Hæc enim sibi invicem adversantur, etsi non invicem lædant. Læsio alterius est absit ut Dei Durum tibi est, inquit, contra stimulum calcitrare (Act. IX, 5); hoc est, non stimulo durum, sed

(76) Horstius addit Novatiani, quod marginis lemma est.

calcitranti. Et est turpium poena Deus: lux est enim. Et quid tam invisum obscenis flagitiosisque mentibus? Profecto ompis qui male agit, odit lucem (Joan. III, 20). Sed dico : nunquid nou poterunt declinare? Minime omnino. Lucet ubique, etsi non omnibus. Denique in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehendunt (Id. I, 5). Videt tenebras Lux, cui hoe est videre, quod lucere sed non vicissim a tenebris ipsa videtur, quia tenebræ eam non comprehendunt (77). Et videntur ergo, ut confundantur et non vident, ne consolentur. Nec modo a luce : et in luce videntur. A quo, vel quibus? Ab omni vidente, ut pro multitudine intuentium sit confusio multa. At nullus de tanta numerositate spectantium molestior oculus suo cujusque. Non est aspectus, sive in coelo, sive in terra, quem tenebrosa conscientia

suffagere magis velit, minus possit. Non lat.nt tenebise vel se ipsas. 456 Se vident quæ aliud non vident. Opera tenebrarum sequentur illas, nec est quo se abscondant ab illis, ne in tenebris quidem. Hie est vermis qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus, vel potius innatus per peccatum, hæsit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec cessat rodere conscientiam, eaque pastus, esca utique inconsumptibili, perpetuat vitam. Horreo vermem mordacem, et mortem vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, et vita motientis.

29. Hæc secunda mors, quae nunquam peroccidit, sed semper occidit. Quis det illis semel mori, ut non moriantur in seternum? Qui dicunt montibus, c Cadite super nos ; et collibus, Operitenos XXIII, 30), qui nisi mortem mortis beneficio aut finire, aut evadere volunt? Denique invocabunt mortem, ait ei non veniet (Apoc. IX, 6). Intuere id clarius. Constat immortalem animam esse, nec aliquando absque sua memoria vivere, ne non animam aliquando esse contingat. Itaque durante anima, durat et memoria. Sed qualis ? Fæda flagitiis, horrida facinoribus, vanitate tumida, contemptu hispida et neglecta. Que priora, transierunt, et non transierunt. Transierunt a manu, sed non a mente. Quod factum est, factum non esse non potest. Proinde etsi facere in tempore fuit, sed fecisse in sempiternum manet. Non transit cum tempore, quod tempora transit. In seternum ergo necesse est cruciet, quod perperam te egisse in seternum memineris. Experiri erit hoe veritatem vocis illius Arguam te et statuam contra faciem tuam (Psal. XLIX, 21). Dominus locutus est cui omne adversum et sibi adversari necesse est, ut sit sera querela : 0 custos hominum quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimet ipsi gravis? (Job. VII, 29.) Ita est 0 Eugeni. Non potest Deo esse contrari m quid, et sibimet cohsercre, sed qui arguetur a Deo arguetur et a se ipso. Non est sane jam tune quod aut veritatem dissimulet ratio, aut rationis intuitum anima declinet, membris avulsa corporeis, et in sese collecta. Quo enim

id valeat, sopitis conclusisque in

morte sensibus, per quos utique curiosius exire, et a se ire solebat in eam, quæ præterit, mundi istius figuram ? Vides turpibus nihil deesse ad confusionem, cum producentur spectaculum fieri Deo, Angelis, hominibus, sibi ipsis ? 0 quam male mali omnes locati sunt, utique oppositi torrenti huic directse requitatis, et huic lumini propalate veritatis expositi [al. oppositi]. Nonne hoc est perpetuo tundi perpetuoque confundi 9 Duplici contritione, ait ille, contere eos, Domine Deus noster (Jerem. XVII. 18).

CAPUT XIII.

De longitudine, latitudine, profunditate, et sublimitate Dei profunde et eleganter discurrit.

27. Quid est Deus ? Longitudo latitudo, sublimitas, et profundum. Quid, inquis? tenemus te quaternitatis, quam abominatus es, professorem. Minime. Abominatus sum et abominor. Visus sum protulisse plura, sed unum est. Unus Deus signatus est pro captu nostro, non pro suo statu. Divisus est hic, non ille. Voces diversæ, semitæ multæ sed unum par eas significatur , unus quæritur. Non divisiones substantise in quaternario isto expresse sunt; non dimensiones, quales in corporibus intuemur; non distinctio porsonalis, qualem in Trinitate adoramus non numerus proprietatum, qualem personis ipsis inesse fatemur, etsi non aliud a personis. Alioquin hoc singulum horum in Deo, quod quatuor simul hoc quatuor ipsa, quod singulum est. Nobis autem, quia non possumus cum Deo simplicitate contendere, dum contendimus apprehendere unum occurrit veluti quadruplicatum. Facit hoc speculum et ænigma, per quod solum interim videri datur. Cum autem videbin.u facie ad faciem, videbimus sicuti est. Nec enim jam tune fragilis acies mentis nostræ, quantumlibet vehementer inteudens, aliquatenus

resiliet, dissilietve in suam pluralitatem. Colliget sese magis, adunabit, conformabitque unitati illius, vel potius unitati illi, ut una uni facies respondeat faciei. Nempe similes ei erimus, quia videbimus cum sicuti est (I Joan. III, 2). Beata visio I ad quam merito suspirabat, qui ait Exquisivit te facies mea ; faciem tuam, Domine requiram (Psal. XXVI, 8). Et quia adhuc in querendo res et, interim ascendamus quadrigam istam, utpote infirmi et imbecilles, indigentes tali vehiculo, si forte vel sic apprehendemus, in quo apprehensi sumus, id est, hujus ipsius vehiculi rationem. Nam hoc monitum habemus ab ipso auriga et primo currus hujus exhibitore, studeamus comprehendere cum omnibus sanctis, qua sit longitudo, latitudo, sublimitas, et profundum (Ephes. III, 18). Comprehendere dixit, non Cognoscere ; ut non curiositate contenti scientise, tota cura fructui inhiemus. Non in cognitione est fructus, sed in comprehensione. Alioquin scienti bonum, et non facienti ut ait quidam, peccatum est

40

at (Jacobi IV, 17) ipse Paulus alio loco, Sic currite, inquit, ut comprehendatis (I Cor. IX 24). Quid ait comprehendere, inferius declarabo.

28. Quid igitur est Deus ? Longitudo, inquam. Quid ipsa Eternitas. Hæc tam longa, ut non habeat terminum, non magis loci, quam temporis. Est et latitudo. Est ipsa quid 9 Charitas. Quibus et ista terminis augustetur in Deo, qui nihil odit eorum quae fecerit ? Denique solem suum oriri facit super bonos el malos, pluit super justos el injustos (Matth. x, 45). Ergo et inimicos concludit sinus ille. Nec hoc quoque contentus, evadit in infinitum. Omnem non modo affectionem, sed et cognitionem excedit, adjiciente Apostolo et dicente Scire etiam supereminentem scientia charitatem Christi (Ephes. III, 19). Quid plus dicam Eterna est. Nisi quod hoc plus forsitan est, quia

reternitas est. Vides tantam esse latitudinem, quantam et longitudinem Utinam sive videas non tantam esse, sed ipsam id esse unam quod alteram; non minus unam quam duas, nec plus duas quam unam. Deus aeternitas, Deus charitas est : longitudo sine protensione, latitudo sine distensione. In utroque pariter locales quidem excedit temporalesque angustias, sed libertate nature, usn enormitate substantiæ. Tali modo immensus est qui omoia fecit in mensura; et quamvis immensus, hic tamen modus et ipsius immensitatis.

29. Quid item Deus? Sublimitas et profuodum. In c altero supra omnia, in altero infra omnia. Liquet in deitate nusquam claudicare sequalitatem, stare eam undique firmiter, constare immobiliter sibi. Sublime, potentiam; profundum, sapientiam ejus [al. esse] considera. Ex aequo et ista respondent sibi, dum et sublimitas inattingibilis, et profunditas aque inscrutabilis cognoscatur, Paulo admirante et exclamante 0 altitudo divitiarum sapientia et scientia Dei quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles via illius (Rom. XI, 33.) Libet et nos exclamare cum Paulo, horum ulcumque intuentes in Deo, el cum Deo simplicissimam unitatem 0 sapientia potens, attingens ubique fortiter ! 0 potentia sapiens, disponens omnia suaviter I Sap. VIII, 1) Res una, effectus multiplex, operationesque diversæ. Et illa una res est longitudo propter seternitatem, latitudo propter charitatem, sublimitas propter majestatem, profunditas propter sapientiam.

CAPUT XIV.

Modum, quo prædicta secundum Apostolum comprehendere possimus, ostendit.

30. Novimus hæc. Num ideo et arbitramur nos comprehendisse Non ea disputatio comprehendit, sed sanctitas si quo modo

tamen comprehendi 458 potest quod incomprehensibile est. At nisi posset, non dixisset Apostolus Ut comprehendamus cum omnibus sanctis (Ephes. III, 18). Sancti igitur comprehendunt. Quæris quomodo? Si sanctus es, comprehendisti, et nosti si non; esto, et tuo experimento scies. Sanctum facit affectio sancta, et

ipsa gemina : timor Domini sanctus, et sanctus amor. His perfecte affects anima, veluti quibusdam duobus brachiis suis comprehendit, amplectitur, stringit, tenet, et ait : Tenui eum, nec dimittam (Cantic. 111,4). Et timor quidem sublimi et profundo, amor lato et longo respondet. Quid tam timendum quam potestas, cui non potes resistere; quam sapientia, cui abscondi non potes? Poterat minus timeri Deus, alterutro carens. Nunc autem perfecte oportet timeas illum, cui nec oculus deest omnia videns, nec manus potens omnia. Quid item tam amabile, quam amor ipse, quo amas, et quo amaris? Amabiliorem tamen juncta aeternitas facit que dum non excidit, foras mittit suspicionem. Ama igitur perseveranter et longaminiter, et habes longitudinem dilata amorem taum usque ad inimicos, et latitudinem tenes. Esto etiam in omni sollicitydine timoratus, et sublime profundamque apprehendisti,

31. Aut si mavis quatuor seque tuis, divinis quatuor respondere facis hoc, si stupes, si paves, si ferves, si sustines. Stupenda plane sublimitas majestatis pavenda abyssus judiciorum. Fervorem exigit charitas, reternitas perseverantiam sustinendi. Quis stupet, nisi qui contemplatur gloriam Dei Quis pavet, nisi qui scrutatur profundum sapientise? Quis fervet, nisi qui meditatur charitatem Dei ? Quis sustinet et perseverat in amore nisi qui semulatur aternitatem charitatis Nempe seternitatis quamdam imaginem perseverantia prefert. Denique sola est eui seternitas redditur, vel potius quae seternitati hominem reddit, dicente Domino Qui per. severaverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. X, 22).

32. Et nune adverte in quatoor istis contemplationis species

quatuor. Prima et maxima contemplatio est admiratio majestatis. Hæc requirit cor purgatum, ut a vitiis liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad superna level interdum quoque vel per aliquas morulas stupore et ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic; est enim intuens judicia Dei. Quo sape pavido aspectu, dum vehementins concutit intuentem, fogat vitia, fundat virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem servat. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum, humilitas. Nempe si nutet illa, virtutum aggregatio nonnisi ruina est. Tertia contemplatio occupatur, vel potius otistur circa memoriam beneficiorum; et ne dimittat ingratum, sollicitat memorantem ad amorem benefactor ris. De talibus dicit propheta loquens ad Dominum Memoriam abundantia suavitis sua cructabunt (Psal. CXLIV, 7). Quarta que retro sunt obliviscens, in sola requiescit exspectatione promissorum que cum sit meditatio seternitatis (siquidem que promittuntur, æterna sunt) longanimitatem alit, et perseverantise dat vigorem. Puto jam facile est quatuor nostra hæc, quatuor illis Apostoli assignare, dum lougitudinem comprehendit meditatio promis-

459-460 ADMONITIO

IN SEQUENTEM EPISTOLAM SEU OPUSCULUM II.

1. Libros de Consideratione, ad summum Pontificem directos, opportune subsequitur tractatus De componendis Moribus Episcoporum, qua prima est ex quinque Bernardi epistolis ad Henricum archiepiscopum Semonensem, ordine quadragesima secunda. Is cognomento Aper, testante Hugone Autissiodorensi chronographo, aliis (si vulgati non fallunt indices) Gilbertus, ex canonico electus est post Daimbertum pontifex Senonensis anno

1122. Hac in dignitate cum remissius ageret, ad diligentiorem muneris sui curam animatus est, agente potissimum Gaufrido Carnotensi episcopo cum Burchardo Meldensi, confirmante in primis sancto Bernardo quem et patronum habuit adversus Ludovici VII infestationes, ut testatum facit epistola quadragesima nona, ad Honorium papam.

2. Has autem procellas tum Henrico, tum Stephano Parisiensi episcopo excitavit eorum secessus ab aula, et vita melioris institutio. Adeo ut qui a ante », sicut in pradicta legitur epistola, in habitu actuque sœculari honorati fuerant sublimes, judicati fideles, habiti familiares postea . inimici facti simt digne suo sacerdotio conversantes, et per omnia honorificantes ministerium suum. Hinc domini Senonensis constantiam labefactare conatus est Ludovicus rex quod amplius illustratur in Notis ad epistolas vigesimam secundam et quadragesimam quintam.

3. Non tamen ita mores suos composuit Henricus, ut non in ecclesiasticam censuram incurrerit ob iniquam vexationem cujusdam archidiaconi Ecclesia sua, quem € non modo judicio non convictum, sed nec verbo conventum » dignitate privavit, teste Bernardo in epistola centesima octogesima secunda,ad sumdem Henricum. Hunc suspensum fuisse tradit Hugo chronographus Autissiodorensis ad annum 1136 idque attestantur Acta Episcoporum Autissiodorensium capite quinquagesimo quinto, ubi de Hugone episcopo, « qui cum in Senonensi ecclesia, propter suspensionem domini Henrici metropolitani, locum consecrationis non haberet ; apud Ferrarias a domino Gatifrido Carnotensi episcopo circa festum beati Vincentii consecratus est. . Hane autom suspensionem Henrico ex iniqua depositione archidiaconi sui accidisse proximum vero est. Sed tandem hac censura solutus antistes, anno 1140, apud Senonas synodum habuit, in qua Petri Abælardi errores damnati fuerunt. Exstant ea de re communes Patrum synodica littera ad

Innocentium papam, inter Bernardinas epistola centesima nonagesima prima; quibus litteris significant, se paucis totum negotium exposuisse, a pro eo maxime, quia idipsum diffusius ac plenius contineretur in litteris domini Senonensis qua litteræ non alia videntur, quam Bernardi epistola centesima nonagesima, ad Innocentium, qua inter hosce tractatus relata est. Porro Henricus vivere desiit anno 1144 et quidem quarto Idus Junii cui successit Hugo precentor.

4. Cæterum hanc epistolam statim ab Henrici conversione scriptam fuisse probant in primis hac ejus Verba n. 2 € Nuper autem nobis a vestris partibus flare cœpit aura secundior. Rumoribus siquidem recentioribus nuntiata sunt de vobis solito lætiora, et non ex incerto famce, sed ore veridico venerabilis Meldensis episcopi quod scilicet vitam in melius instituisset Henricus Gaufridi Carnotensis episcopi consiliis, ui mox declarat Bernardus. Atqui hanc Henrici mutationem Honorii secundi pontificatu, ac proinde ante annum 1130 contigisse constat, tum ex Bernardi epistola quadragesima nona, ad eumdem Honorium, cui ipsum Henricum commendat tum ex ipsa infestationum causa, qua non alia juit, quam Henrici discessio ab aula et aulico vivendi genere atque adeo vita rectioris institutio, patet ex proemissis.

5. liaque sub annum 1126 scripta fuit hæc epistola quo tempore Meldensi præsidebat 1 colesia Bu: chardus, cujus relatu . solito latiora » de Henrici conversatione nuntia Bernardus ait se accepisse. Meldensi, inquam, Ecclesia tunc proerat Burchardus, non, uti hactenus vulgo persuasum fut, Manasses II, gnem non ante annum 1133 Burchardo successisse probant authenticæ ejus littera de Choisiaco pro monasterio Sancti-Martini de Campis, ubi hac clausula habetur Acta sunt hac anno incarnationis Domini 1133, indict, XIII, anno autem ordinationis domini Innocentii Il papa sexto, ordinationis nostra secundo, € et alia ejusdem charta

de Mauregario, data « anno incarnationis Domini 1140. anno autem ordinationis nostræ septimo. Huic calculo favet Ordericus in libro sexto, pag. 627, ubi Stephanus Paresiensis episcopus, et Burchardus Meldensis Resbacenses monachos admonuisse memorantur de concedendis Uticensibus reliquiis sancti Ebrulfi, qua de re Bernardus epistolam ad Resbacenses scripserat. Id factum refert Ordericus anno 1130, ad quem proinde annum Burchardus Meldensem Ecclesiam, non Manasses, administrabat. Hinc corrigendi numeri apud Chesnium in notis ad Abælardum, ubi Manasses dicitur Meldensem Ecclesiam regere cœpisse anno 1125 idque probatur ex ejus litteris de Choisiaco, quas decennio serius, et quidem anno Manassæ episcopi secundo, datas fuisse superius observavimus. Quanta vero morum et consiliorum gravitate praditus juerit Burchardus, illud argumento est, quod ipsum cum Gaufrido consiliarium Bernardus Henrico gratulatur hac in epistola, quœ in codice Vaticano notato 663 dividitur in septem capita. Verum satius visum est Horstianas sectiones jam receptas retinere